

DOMĀT NEIEDOMĀJAMO

Ilgospējīgas attīstības mērķiem atbilstoša un no Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem (2021.–2027.) finansēta Eiropas bibliotēku programma pēc Covid-19 krīzes

(2020. gada septembris)

Bibliotēku, informācijas un dokumentācijas asociāciju Eiropas birojs
(European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, EBLIDA)

www.eblida.org

Saturs

Priekšvārds	3
1. Ievads: dokumenta mērķis un bibliotēku politika pēc Covid-19 krīzes	5
2. Eiropas bibliotēku programma pēc Covid-19.....	8
2.1. Bibliotēku noturība apvienojumā ar jauninājumiem	8
2.2. Mācības no Covid-19 krīzes	13
2.3. Domāt neiedomājamo: ieteikumi bibliotēku darbam pēc Covid-19 krīzes.....	15
3. Ilgtspējīgas attīstības mērķi un Eiropas strukturālie un investīciju fondi: kura bibliotēkas koncepcija?	17
4. Ilgtspējīgas attīstības mērķi un to īstenošana Eiropas bibliotēkās	20
4.1. Kāpēc eiropiski orientēta bibliotēka pievēršas IAM.....	20
4.2. Uz IAM vērsti Eiropas bibliotēku projekti – daži piemēri un labākās prakses ieteikumi.....	21
4.3. Bibliotēku politika un Dienaskārtība 2030	35
4.4. Bibliotēku rādītāji un Dienaskārtība 2030	38
5. Kas ir Eiropas struktūrfondi un investīciju fondi 2021.–2027. gadā.....	42
5.1. Septiņi fondi un pieci galvenie mērķi.....	42
5.2. Konkrētie ESIF mērķi 2021.–2027. gadā (ERAF un ESF)	44
5.3. Normatīvais regulējums.....	46
5.4. Īstenošanas process	47
5.5. ESIF administratīvais slogs un gadījumu pētījumi Bulgārijā, Vācijā un Nīderlandē	50
6. Kā izmantot ESIF 2021.–2027. gadam, lai īstētu ilgtspējīgas attīstības mērķus bibliotēku projektos.....	55
6.1. ESIF 1. mērķis – ERAF: viedāka Eiropa (no bibliotēkas perspektīvas)	55
6.2. ESIF 2. mērķis – ERAF: zaļāka Eiropa ar zemām oglekļa emisijām	56
6.3. ESIF 3. mērķis – ERAF: ciešāk savienota Eiropa.....	57
6.4. ESIF 4. mērķis – ERAF un ESF+: sociālāka Eiropa.....	57
6.5. ESIF 5. mērķis – ERAF: Eiropa, kas tuvāka tās iedzīvotājiem	60
7. EBLIDA loma Eiropas Dienaskārtībā 2030 un ESIF, kas attiecas uz bibliotēku projektiem.....	61
1. pielikums. EBLIDA Matrica: kā to izmantot uz IAM orientētai bibliotēku politikai un ESIF	63
2. pielikums. Uz IAM orientēta bibliotēku politika dažās Eiropas valstīs (izlase)	64

Pateicība: Īpašs paldies *Editrice Bibliografica* par atļauju reproducēt ilustrāciju uz vāka lapas.

Bibliotēku, informācijas un dokumentācijas asociāciju Eiropas birojs (*European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, EBLIDA*). Domāt neiedomājamo. Ilgtspējīgas attīstības mērķiem atbilstoša un no Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem (2021.–2027.) finansēta Eiropas bibliotēku programma pēc Covid-19 krīzes. EBLIDA, 2020.

Tulkojumu latviešu valodā ar Valsts kultūrkapitāla fonda atbalstu nodrošina Latvijas Bibliotekāru biedrība, 2021.

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>; ziņojuma tekstam

Priekšvārds

Ziņojumā "[Domāt neiedomājamo – ilgtspējīgas attīstības mērķiem atbilstoša un no Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem \(2021.–2027.\) finansēta Eiropas bibliotēku programma pēc Covid-19 krīzes](#)" apkopoti trīs iepriekšēji ziņojumi, kurus *EBLIDA* Eiropas Ilgtspējības nams (*European Sustainability House*) publicēja 2020. gada pirmajā pusē. Ziņojumu pamatā bija tiešs *EBLIDA* biedru ieguldījums dažādos *EBLIDA* sekretariāta izstrādātajos pētījumos.

Pirmajā ziņojumā – "[Eiropas bibliotēku programma pēc Covid-19 krīzes](#)" – aplūkoti jaunie bibliotēkas standarti un noteikta bibliotēku politika un tendences Covid-19 krīzes laikā, mēģinot nošķirt atsevišķas ar Covid-19 saistītās bibliotēku darbības (cerot, ka krīze neatkārtosies un tās kļūs neaktuālas) no pastāvīgām bibliotēkas darbībām un tendencēm pēc Covid-19 krīzes.

***EBLIDA* nosaka piecas jaunas normas Eiropas bibliotēku programmai pēc Covid-19 krīzes:**

- eksponenciāla sociālā distancēšanās: labi savienota "divu metru" bibliotēka;
- tehnoloģijas, kas attīstās un pārveido bibliotēkas;
- neierobežota ekonomiskā teritorija: jauns skats uz bibliotēku budžetu;
- bibliotēku pārvaldība centrālajā un vietējā līmenī;
- rēķināšanās ar klimata pārmaiņu iespējām un draudiem.

Otrajā ziņojumā – "[Eiropas strukturālie un investīciju fondi 2021.–2027. gadā: bibliotēku finansēšanas iespējas](#)" – aprakstīts potenciāli stratēģisks un nozīmīgs bibliotēku ienākumu avots, kas var piedāvāt ierobežotā bibliotēku budžeta risinājumu 2021. gadā un pēc tam.

Visbeidzot – "[Ilgtspējīgas attīstības mērķi un bibliotēkas. Pirmais Eiropas ziņojums](#)" – pievēršas bibliotēku darbības jomām un uzsver nepieciešamību Eiropas bibliotēkām noteikt ANO ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam jeb Dienaskārtību 2030 kā iespējamu pamatu paplašinātai bibliotēkas koncepcijai.

Trīs apvienotie ziņojumi atjauninās *EBLIDA* Matricu, kas tagad ir pieejama *EBLIDA* tīmekļvietnē. Ziņojuma "Domāt neiedomājamo" sagatavošanas iemesls ir viegli saprotams. Mēs dzīvojam grūtos laikos, un pašlaik nezinām atbildes uz daudziem jautājumiem, no kuriem pirmais un svarīgākais: kāda būs bibliotēku nākotne pēc Covid-19 krīzes? Šī neskaidrība izraisa identitātes meklējumus, kuru pamatā ir vairāki grūti jautājumi. Vai bibliotēkas pēc krīzes atgriezīsies pagātnē un netraucēti no jauna izmantotos tām pieejamos aktīvus un spēlēs ierasto lomu? Kā tās pārvarēs finanšu sarežģījumus, kas lielākā vai mazākā mērā skar visas Eiropas sabiedrību? Vai Covid-19 uzliesmojums padziļinās plaisu bibliotēku attīstībā starp dažādām Eiropas valstīm un vienas valsts reģioniem?

Ļoti iespējams, ka Eiropas bibliotēku noturība jeb izturētspēja un iespējamā izdzīvošana ir nevis labāk aprīkoto bibliotēku priekšrocība, bet gan to bibliotēku iespēja, kuras spēs ieviest jauninājumus, sadarboties, mācīties no citiem un būt atvērtas dalībniekiem, kas ir ārpus bibliotēkām. Šīs darbības virziens var uzplaukt, izmantojot daudzus ieguvumus, kurus Eiropas bibliotēkām var sniegt ANO Dienaskārtības 2030 īstenošana, sasniedzot piecus Eiropas strukturālo un investīciju fondu (ESIF) mērķus 2021.–2027. gadā: viedākas, zaļākas, vairāk saistītas, sociālākas un iedzīvotājiem tuvākas bibliotēkas. Pašlaik par ESIF fondiem notiek sarunas ar valstu un reģionālajām ieinteresētajām pusēm, un šī ziņojuma publicēšanas laikā būs jāpieņem svarīgi lēmumi. Ja bibliotēkas plāno piedalīties ESIF, tad tām Eiropā (un 2020.–2030. gadā arī plašākā mērogā) jākoncentrējas uz bibliotēku kultūras darbības sociālajiem, radošajiem, inovatīvajiem, tehnoloģiskajiem un līdzdalības aspektiem. Bibliotēkas un ilgtspējīga attīstība, kā arī ESIF finansēta ilgtspējīga attīstība bibliotēkās – tā ir reālistiska stratēģija, kuru bibliotēkas varētu (un ko tām vajadzētu) īstenot, it īpaši ņemot vērā Covid-19 krīzes diktētās neskaidrās perspektīvas.

Lai to izdarītu, bibliotēkām ir jāparāda drošība, iniciatīva un apņēmība. Uzrunājot organizācijas, kas strādā pie Dienaskārtības 2030 īstenošanas, bijušais Itālijas darba ministrs un tagadējais Itālijas ilgtspējīgas attīstības alianses (*Italian Alliance for Sustainable Development, ASviS*) pārstāvis Enriko Džovannīni (*Enrico Giovannini*) Covid-19 krīzes laikā izteiktajā aicinājumā rosināja "domāt neiedomājamo". Covid-19 krīzes postošās sekas var pozitīvi pārvarēt tikai ar vēl nepieredzētiem organizāciju un atsevišķu personu centieniem. Šiem centieniem jābūt radošiem, mums ir jābūt atvērtiem jauniem risinājumiem, un mēs nedrīkstam iet pa ierastajiem ceļiem, kas pēc Covid-19 krīzes tik un tā būs nepieejami.

Šajā ziņojumā sniegti piemēri tam, kā neiedomājamais kļūst par realitāti Eiropas bibliotēkās. 2020. gada marta beigās Lietuvas Nacionālā bibliotēka sadarbībā ar Robotikas skolu un aptuveni 50 bibliotēkām, sāka 3D drukāto sejas vairogu izgatavošanu. 58 jaunu 3D printeru izvietošana Lietuvas lielākajās publiskajās bibliotēkās bija plānota 2014.–2020. gada ESIF ietvaros; tas, kas nebija iedomājams, bija tas, ka tos izmantos Covid-19 krīzes seku novēršanai. Par orientēšanos uz inovatīviem, nākotnē vērstiem risinājumiem liecina arī Spānijas Bibliotēku sadarbības padomes (*Consejo de Cooperación Bibliotecaria, CCB*) ierosinātā politika, kas paredz visu Spānijas bibliotēku sistēmu izmantot kā institucionālu mehānismu, lai sasniegtu 5. ilgtspējīgas attīstības mērķi – "dzimumu līdztiesība".

"Domāt neiedomājamo" daļēji ir labākās prakses piemēru uzskaitījums, daļēji – Eiropas bibliotēku programma, bet tā noteikti nav sapņu grāmata. Tas ir praktisks instruments, kam jāpalīdz profesionāļiem visā Eiropā izstrādāt bibliotēku stratēģiju, kas atbilst ilgtspējības plāniem un reģionālajiem, valsts un Eiropas mērķiem. Tā ir arī praktiska rokasgrāmata par to, kā pārziņāt ESIF, izmantojot *EBLIDA* Matricu.

Es ceru, ka šis ziņojums veicinās turpmāku sadarbību un pārmaiņas bibliotēkās. Apvienosim centienus, domājot neiedomājamo!

Tons van Vlimmerens (*Ton van Vlimmeren*)
EBLIDA prezidents

1. Ievads: dokumenta mērķis un bibliotēku politika pēc Covid-19 krīzes

2020. gada martā ANO ģenerāļsekretārs Antoniu Guterrešs (*António Guterres*) izteica Aicinājumu uz solidaritāti (*Call for Solidarity*), lai risinātu "globālu veselības krīzi, kas izplata cilvēku ciešanas, inficē pasaules ekonomiku un apgriež otrādi ļaunu dzīvi".¹ Covid-19 izplatība ir parādījusi, cik riskanti un nepareizi ir samazināt veselības aprūpes pakalpojumiem paredzētos izdevumus. Visas valstis savā darba kārtībā maina prioritātes; paredzams, ka mainīsies valdību politika, tostarp kultūras un izglītības politika. Kā organizācija, kas darbojas Eiropā, *EBLIDA* uzmanīgi vēro šos notikumus un pēta, kā bibliotēkas varētu proaktīvi pielāgoties jaunajām prioritātēm.

Atbildot uz aicinājumu, *EBLIDA* izveidoja "[Kontrolsarakstu bibliotēku asociācijām un bibliotēkām, saskaroties ar Covid-19 krīzi](#)". Kontrolsaraksta mērķis ir parādīt Eiropas bibliotēku centienus kompensēt kaitējumu, ko Covid-19 uzliesmojumu sekas atstāj uz cilvēkiem. Tās mērķis ir arī norādīt turpmāko virzību bibliotēkām, lai pārietu uz nākamo darba posmu pēc Covid-19 krīzes. Eiropas Savienība veido finanšu un darbības instrumentu kopumu, lai izklūtu no pašreizējām grūtībām. Tomēr šī rīcība jāpapildina ar profesionālu ieguldījumu kopīgos un saliedētos centienos.

Runājot par bibliotēkām, ir grūti noticēt, ka pēc pandēmijas beigām viss atgriezīsies normālā stāvoklī. Viens no veidiem, kā dot jaunu impulsu bibliotēku nozarei, ir bibliotēku politikas integrēšana Eiropas Savienības Eiropas strukturālajos un investīciju fondos (ESIF). ESIF nav ierasti bibliotēku pasaulē. Tos parasti izmanto lieliem ieguldījumiem infrastruktūras projektos, un tie būtu jāuztver kā viena no būtiskākajām bibliotēku finansiālajām iespējām. Diemžēl šīs programmas pieder pie vismazāk zināmajām no visām Eiropas programmām. Tas, iespējams, saistīts ar pārlietu strukturētu īstenošanas procesu, kura noslēgumā top partnerības nolīgums, ko noslēdz Eiropas Komisija un katra dalībvalsts, bet dalībvalsts ietvaros – reģionālās un vietējās ieinteresētās puses.

Eiropas struktūrfondi atbalsta idejas par saliedētu Eiropu, kuras pamatā ir stingra infrastruktūra: dzelzceļa koridori, šosejas, platjoslas kabeļi, subsīdijas lauksaimniekiem. Saskaņā ar šo perspektīvu ESIF jānodarbojas ar automašīnām un vagoniem, augiem un govīm, trossēm un etiķetēm, un tiem nav nekāda sakara ar cilvēka dvēseli un kultūras vajadzībām. Ir taisnība, ka Eiropā plaša mēroga infrastruktūras būvniecībā tiek ieguldīta liela ESIF nauda. Tomēr priekšstats, ka ESIF nav domāti kultūrai un jo īpaši bibliotēkām, ir nepareizs. ESIF ņem vērā Eiropas Savienības kohēzijas politikas kultūras dimensiju, turklāt tie paredz, ka liela naudas summa tiek veltīta kultūras infrastruktūras uzlabošanai, tērējot šos līdzekļus gudri un efektīvi.

Ziņojuma mērķis ir parādīt, ka, neskatoties uz iespējamiem juridiskiem kavēkļiem, ESIF ņem vērā kultūras un bibliotēku politiku. Bibliotēku projektus var izteikt "slēptā" formā, piemēram, kā tādu politikas mērķu īstenošanu, kas nešķiet esam bibliotēku misijas pamatā. Tāpēc nacionālajai bibliotēku attīstības politikai būtu vairāk jāpievēršas ESIF, to darbībai un īstenošanas veidiem.

¹ Ģenerāļsekretāra piezīmes par Covid-19. Aicinājums uz solidaritāti, 2020. gada 19. marts
https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sg_remarks_on_covid-19_english_19_march_2020.pdf

Optimālais ietvars bibliotēku projektu īstenošanai ESIF ietvaros ir Eiropas Ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam jeb Dienaskārtība 2030. Gadiem ilgi publisko un akadēmisko bibliotēku politika ir veidojusies tikai kultūras, izglītības un pētniecības politikas ietvaros. Tomēr pēdējo divdesmit gadu laikā bibliotēku misija ir paplašinājusies, un bibliotēku sociālā funkcija kļuvusi par būtisku bibliotēku misijas daļu. Sociālā bibliotēka ir tāda bibliotēka, kurā kultūras integrācija un sociālā integrācija kļūst par ikdienišķām darbībām: neformālā un ikdienējā izglītība ir svarīga mūžizglītības sastāvdaļa, un visu vecumu cilvēkiem tiek palīdzēts attīstīt prasmes un zināšanas.² Taču sociālā bibliotēka var paplašināties tikai plašākā sistēmā, kas aplūko gan Eiropas, gan vietējās vajadzības. Ar *EBLIDA* Matricu, kas pieejama *EBLIDA* tīmekļvietnē³, *EBLIDA* parāda, cik svarīgi bibliotēkām ir pieņemt Eiropas pieeju Ilgtspējīgas attīstības programmai 2030. gadam. Ar ziņojumu "Domāt neiedomājamo" *EBLIDA* cer veicināt bibliotēku projektus, kas būtu iedvesmoti no Eiropas politikas, bet arī apmierinātu bibliotēku un sabiedrības vajadzības.

Lai parādītu saikni starp bibliotēku darbu pēc Covid-19 krīzes, no vienas puses, un ilgtspējīgas attīstības mērķiem un ESIF, no otras puses, esam izmantojuši gan aprakstošo, gan analītisko pieeju. Pirmajā nodaļā ziņots par *EBLIDA* aptaujas rezultātiem par Eiropas bibliotēku stāvokli Covid-19 krīzes laikā un pēc tās, kā arī vidēja termiņa un ilgtermiņa perspektīvām. Pēc ievadrindkopas par gūtajām mācībām, kas raksturo iespējamās tendences Eiropas bibliotēkās pēc Covid-19 krīzes perioda, seko ieteikumu kopums turpmākajai darbībai. Nākamajā nodaļā sniegta daudzpusīga bibliotēku definīcija – gan profesionālā, gan funkcionālā aspektā. Bibliotēku profesionālā definīcija ir iekļauta galvenajos nozares profesionālajos dokumentos (piemēram, *IFLA/UNESCO* Publisko bibliotēku manifestā (*IFLA/UNESCO Public Library Manifesto*) 1994. gadā un Eiropas Padomes/*EBLIDA* vadlīnijās par bibliotēku tiesību aktiem un politiku Eiropā (*Council of Europe/EBLIDA Guidelines on Library Legislation and Policy in Europe*) 2000. gadā), un tā parādās arī jaunākajos iekšējos dokumentos, piemēram, Starpziņojumā par bibliotēku tiesību aktiem un politiku Eiropā (*Interim Report on Library Legislation and Policy in Europe*), ko paredzēts publicēt tuvākajā laikā.⁴ Bibliotēku funkcionālajā definīcijā ir divi aspekti. Pirmais saistīts ar kultūras pīlāru Dienaskārtībā 2030 un tā saistību ar ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu sociālo, ekonomisko un vides pīlāru. Otrais saistīts ar Eiropas vīziju, kas ir iekļauta piecos ESIF mērķos.

Ziņojuma turpinājumā iepazīstinām ar ESIF un to īstenošanas shēmām. Šī ziņojuma daļa ir aprakstoša un lielākoties apkopota no oficiālās Eiropas Savienības dokumentācijas. ESIF apraksts ir atrodamas Eiropas Savienības tīmekļvietnē; ESIF ieviešanas mehānika un dinamika ņemta no diviem oficiāliem Eiropas Savienības ziņojumiem, kas ilustrē kultūras dimensiju ESIF 2007.–2013. un 2014.–2020. gadā. Īpaša uzmanība pievērsta ESIF 2021.–2027. gadā un 21 konkrētā mērķa uzskaitījumam ESIF 2021.–2027. gada periodam, jo šie mērķi atspoguļo virzienus, kādos Eiropa attīstīsies nākamajā desmitgadē, un to, kā šo vīziju interpretē vietējie dalībnieki. Ir vērts atcerēties, ka administratori tagad pieņem lēmumus, kas noteiks, kāda būs nākotne tam, kas saistīts ar vienu trešdaļu no Eiropas Savienības budžeta.

Bibliotēku iespēja piedalīties šajā Eiropas vīzijā ir bibliotekāru, bibliotēku politikas veidotāju un valsts, kā arī vietējo administratoru rokās. Bibliotekāriem būtu jāspēj pārliecināt uzsvaru no bibliotēku profesionālās definīcijas uz funkcionālo definīciju, un valsts un vietējiem administratoriem būtu jāspēj bibliotēkas identificēt kā vienu no ESIF vērtību ķēdes posmiem.

² Iekšpolitikas ģenerāldirektorāts. Politikas departaments B. Publiskās bibliotēkas – to jaunā loma. Seminārs, kuru autori ir Barbara Lisona (*Barbara Lison*) un Nataša Raipa (*Natascha Reip*) (līdzautore), Franks Faismanss (*Frank Huysmans*), Dans Maunts (*Dan Mount*), IP/B/CULT/IC/2016-023/26, 2016. gada 26. jūlijs, 11. lpp. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/585882/IPOL_STU\(2016\)585882_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/585882/IPOL_STU(2016)585882_EN.pdf); <https://www.ifla.org/publications/node/10546>

³ *EBLIDA* Matrica <http://www.eblida.org/activities/the-eblida-matrix.html>

⁴ *EBLIDA* Grāmatu un lasīšanas dienests (Kultūras ministrija). Bibliotēku tiesību akti un politika Eiropā. Starpziņojums (drīz tiks publicēts).

Līdzīgi kā ESIF, arī ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu Dienaskārtībā kultūra kā skaidrs mērķis nav iekļauts, neskatoties uz to, ka veiksmīga Dienaskārtības 2030 īstenošana ir cieši saistīta ar dzīves stila un individuālās kultūras izmaiņām. Kultūras mērķi ir iekļauti tikai dažos apakšmērķos. Ziņojums "Domāt neiedomājamo" četrās rindkopās izklāsta Eiropas Dienaskārtības 2030 aspektus, kas attiecas uz bibliotēkām. Pirmais saistīts ar pamatojumu, kas ir pamatā pieejai Eiropas bibliotēku Dienaskārtībai 2030. Eiropas ieguldījums nepārprotami ir vērienīgs: tas attiecas uz Eiropas Zaļo līgumu un tā centieniem līdz 2050. gadam panākt klimatam nekaitīgu ekonomiku ar nulles līmeņa siltumnīcefekta gāzu emisijām, kā arī pievēršas ļoti vērienīgiem sociāliem un ekonomiskiem mērķiem, kas būs kļuvuši vēl būtiskāki pēc Covid-19 krīzes. Šajā ziņojumā izklāstīta pieeja ir vērsta uz Eiropas pamatprojektiem, Eiropas politiku un bibliotēku rādītājiem. *EBLIDA* atbalsta šo vīziju divos veidos. Pirmkārt, tie ir instrumenti, pakalpojumi un apmācība, ko nodrošina *EBLIDA* Eiropas Ilgtspējības nams (*European Sustainability House*). Otrkārt, tās ir individuālas konsultācijas mūsu biedriem.

Pēdējā nodaļā izklāstīti ziņojuma secinājumi, izmantojot konspektīvo tabulu, kas sasaista ESIF konkrētos mērķus 2021.–2027. gadam ar ilgtspējīgas attīstības mērķiem, no vienas puses, un Eiropas bibliotēku politiku un projektus, no otras puses. Šajā tabulā informācija, kas iegūta no oficiālajiem Eiropas Savienības ziņojumiem, tiek sastatīta ar informāciju, kas iegūta no ziņojumiem, kurus sekretariātam nosūtījuši *EBLIDA* biedri. Savukārt ESIF un ilgtspējīgas attīstības mērķu sastatīšanas pamatā ir šajās divās lielapjoma programmās iekļauto formulējumu un mērķu analogija. Bibliotēkas var izmantot sniegtos ieteikumus, lai izstrādātu uz ilgtspējīgas attīstības mērķiem orientētus konkrētus projektus, kuriem nepieciešams atbilstošs ESIF finansējums.

Ziņojumā iekļauti divi pielikumi. Pirmajā aprakstīts, kā *EBLIDA* biedri un Eiropas bibliotēkas var optimāli izmantot *EBLIDA* Matricu. Otrajā pielikumā aprakstīta aktuālā bibliotēku politika, kas izklāstīta *EBLIDA* dokumentā "Ilgtspējīgas attīstības mērķi un bibliotēkas. Pirmais Eiropas ziņojums".

Ziņojuma "Domāt neiedomājamo" mērķauditorija ir kultūrpolitikas administratori, bibliotēku direktori, kā arī vadītāji, kuri atbild par pētniecību, attīstību un uz ilgtspējīgas attīstības mērķiem orientētiem pakalpojumiem. Mēs ceram, ka pirmie bibliotēkas izmantos kā instrumentu, lai plašāk atspoguļotu savu sociālo, ekonomisko, vides un kultūras politiku; otrie gūs iedvesmu bibliotēku plānošanai un darbībai; un trešie jutīs, kā dažādi notikumi, kuri, iespējams, ir ierobežoti laikā un telpā, tomēr iekļaujas daudz plašākā stratēģijā, kas paver jaunus apvēršņus bibliotēku darbam.

Pārfrāzējot labi zināmo, Žanam Monē (*Jean Monnet*) piedēvēto apgalvojumu – "Ja es sāktu darīt no jauna, es sāktu ar kultūru", mēs varam nonākt pie secinājuma: ja *EBLIDA* savu Eiropas mēroga bibliotēku darbību sāktu no jauna, tā sāktu ar Eiropas struktūrfondiem.

Mēs pateicamies *Alicia, Christophe, Ciro, Eléonore, Hella, Jean-Marie, Julie, Jasmina, Mara, Maria, Marina, Marjolein, Marit, Paola, Steen, Stefano, Ton, Ulrika* un daudziem citiem *EBLIDA* biedriem un draugiem, kuri ar savu nenovērtējamo ieguldījumu un ieteikumiem atbalsta mūsu ikdienas darbu. Īpašs paldies arī kolēģiem, kas strādā Itālijas Ilgtspējīgas attīstības aliansē (*Italian Alliance for Sustainable Development, ASviS*). "Domāt neiedomājamo" ir *ASviS* pārstāvja Enriko Džovannīni (*Enrico Giovannini*) izteiktais aicinājums izstrādāt jaunu skatījumu uz pasauli pēc Covid-19 krīzes.

EBLIDA sekretariāts

2. Eiropas bibliotēku programma pēc Covid-19

No 2020. gada marta līdz maijam bibliotēkas visā Eiropā tika slēgtas – dažādos veidos. Bija nodrošināti tikai minimālie bibliotēku pakalpojumi. Ja bibliotēka tiek slēgta, tas nozīmē daudz vairāk nekā vienkāršu pretstatu bibliotēkai, kura ir atvērta. Piekļuve krājumam un pakalpojumiem, cilvēku iekļaušana un bibliotekāru attieksmes paušana – tas viss bibliotēkās notiek caur atvērtības valodu. Bibliotēkas slēgšana ir pretēja tās identitātei. Tas ir šīs krīzes paradokss. Parasti krīzes laikā bibliotēka ir informācijas centrs un drošs patvēruma iedzīvotājiem. Šajā krīzē bibliotēka nevar darboties kā pulcēšanās vieta, kur dalīties ar stāstiem, atbildēt uz jautājumiem un būt par sabiedrisko centru.

Lai izsekotu bibliotēku stāvoklim Covid-19 krīzes laikā, *EBLIDA* izveidoja "Kontrolsarakstu bibliotēku asociācijām un bibliotēkām, saskaroties ar Covid-19 krīzi", un uzsāka aptauju, kurā piedalījās 17 Eiropas valstis. Aptaujas mērķis bija ne tikai parādīt Eiropas bibliotēku centienus kompensēt kaitējumu, ko Covid-19 uzliesmojumu sekas atstāj uz cilvēkiem. Tā norādīja arī uz turpmāko bibliotēku virzību, pārejot uz nākamo darba posmu pēc Covid-19 krīzes.

Galvenais mērķis bija atrast kopīgu stratēģiju, ņemot vērā Covid-19 faktorus, kā arī atklāt mantojumu, kuru atstājusi bibliotēku politika un tendences Covid-19 laikā, nošķirot atsevišķas ar krīzi saistītas bibliotēku darbības (cerot, ka tas neatkārtosies) no pastāvīgās bibliotēku darbības un tendencēm pēc Covid-19 krīzes.

Iegūtie dati apkopoti ziņojumā "Eiropas bibliotēku programma pēc Covid-19 krīzes", kas tika publicēts 2020. gada maijā. Tajā aplūkoti iespējamie Covid-19 krīzes iznākumi un izklāstīti risinājumi, kurus gan ierosināja, gan saņēma *EBLIDA* biedri un visas Eiropas bibliotēkas kopumā. Ziņojums papildināts ar risku un problēmu analīzi un ieteikumu kopumu, kas būtu jāuzskata par *EBLIDA* programmu Eiropas bibliotēku darbam pēc Covid-19 krīzes.

Programma bibliotēku darbam pēc Covid-19 krīzes nav atsevišķa programma, tā papildina jau iepriekš iegūto bibliotēku pieredzi, īstenojot ilgtspējīgas attīstības programmu Dienaskārtība 2030. Eiropas bibliotēku iesaiste šajā sistēmā kalpo kā spogulis, kurā bibliotēkas var parādīt, cik "strukturāli" būtisks ir to darbs katras valsts sociālajai un ekonomiskajai attīstībai pēc Covid-19 krīzes. No šejienes arī izriet saikne ar Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem.

Mēs varam aprakstīt saistību starp programmu bibliotēku darbam pēc Covid-19 krīzes, ilgtspējīgas attīstības mērķu īstenošanu bibliotēkās un to saikni ar ESIF ar vienkāršu metaforu: jauna automobiļa izgatavošanu, kur programma ir dzinējs, ilgtspējīga attīstība – šasija, bet ESIF – degviela.

***EBLIDA* noteiktās piecas jaunas normas Eiropas bibliotēku darba programmai pēc Covid-19 krīzes:**

1. eksponenciāla sociālā distancēšanās: labi savienota "divu metru" bibliotēka;
2. tehnoloģijas, kuras attīstās un pārveido bibliotēkas;
3. neierobežota ekonomiskā teritorija: jauns skats uz bibliotēku budžetu;
4. bibliotēku pārvaldība centrālā un vietējā līmenī;
5. rēķināšanās ar klimata pārmaiņu iespējām un draudiem.

Turpmākajās rindās mēs aprakstīsim iespējamās darbības, kurām tiks piešķirta prioritāte periodā pēc Covid-19, kopā ar ieteikumu kopumu. Šie ieteikumi būs saistīti ar Dienaskārtību 2030 un dažām tabulām, kurās bibliotēku darbība ir saskaņota ar ilgtspējīgas attīstības mērķiem un finanšu iespējām, ko sniedz Eiropas strukturālie un investīciju fondi 2021.–2027. gadam.

2.1. Bibliotēku noturība apvienojumā ar jauninājumiem

Piekļuves politika, personāla drošība, sociālā distancēšanās un krājumu sanitārija

Covid-19 krīzes laikā un pēc tās bibliotēku darbā bija pamatīgi jāatkāpjas no iepriekš neatņemamā bibliotēku principa – universāla piekļuve bibliotēku krājumiem un pakalpojumiem. Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 15. pantu izņēmums attiecībā uz cilvēktiesībām ārkārtas situācijā ir paredzēts tikai tādā mērā, "ciktāl to prasa situācijas specifika", un ar tādiem pasākumiem, kuriem nevajadzētu būt "nesamērīgiem pret stingrām situācijas prasībām".⁵ Tāpēc, ja bibliotēkas sniedz publisku informāciju par samazinātiem vai ierobežotiem pakalpojumiem, tām vienlaikus skaidri jānorāda, ka šīm atkāpēm ir ierobežots laiks un darbības apjoms.

Jaunās bibliotēku prakses normas attiecas uz piekļuves politiku, personāla drošību, sociālo distancēšanos un krājumu sanitāriju. Noteikumi ir bijuši un būs atkarīgi no trim faktoriem: a) valsts veselības aizsardzības noteikumiem; b) riska uztveres, kas dažādās valstīs ir atšķirīga; c) bibliotēku telpu lieluma un iekārtojuma.

EBLIDA ir izplatīti ieteikumi un vadlīnijas par fiziskā materiāla apstrādi bibliotēkās, kas pieņemti vairākās Eiropas bibliotēkās un valstīs.⁶ Interesanti, ka šīs vadlīnijas pārklājas attiecībā uz galvenajiem jautājumiem (piemēram, grāmatu izolēšana 72 stundas pēc to atdošanas). Tomēr citos jautājumos ir sekots dažādiem redzējumiem. Piemēram, Nīderlandē detalizētas vadlīnijas attiecas uz procedūru noteikumiem dažādām cilvēku kategorijām, kurām ir piekļuve bibliotēkām; Īrijā un Itālijā lielāks uzsvars tiek likts uz darbu ar fizisko krājumu; Vācijā Ķelnes publiskās bibliotēkas pieredze ir vērsta uz organizatoriskajiem aspektiem.

Ir vērts pieminēt arī to, ka bibliotēku telpas tiek pārprojektētas, lai samazinātu pulcēšanās risku. Bibliotēku telpas tiek sadalītas mazākos nodaļumos ar labi iekārtotiem galdiem tā vietā, lai piedāvātu liela cilvēku skaitam piemērotas atvērta plānojuma telpas. Koplietošanas telpās, piemēram, ēdnīcās un sanāksmju telpās, ir mazāk krēslu, un regulāri tiek fiksēta informācija par pēdējo tīrīšanas reizi. Turklāt tīrīšanas politika tiek bieži atjaunināta.

Lai izvairītos no pieskaršanās rokturiem un pogu nospiešanas, ilgtermiņā var tikt ieviesta kārtība, ka visas durvis bibliotēkās atveras automātiski un liftos tiek izmantota balss vadība. Šai tendencei var būt ilgtermiņa ietekme arī uz bibliotēku arhitektūru, ņemot vērā nepieciešamību spēt pārveidot atvērtās piekļuves telpas un pārkārtot tās vīrusa uzliesmojuma gadījumā. Sociālā distancēšanās un "divu metru" bibliotēka var dziļi ietekmēt "pilnīgas pašapkalpošanās" koncepciju, bibliotēku bez darbiniekiem, kā arī citādu atbildību par objektu, ko apmeklētāji izmanto bez tiešas cilvēku klātbūtnes.

Tā kā bibliotēkas pakalpojumus krīzes laikā nevarēja nodrošināt savās telpās, bieži tika izmantota piegāde uz mājām vai iespēja apmeklētājiem pie bibliotēkas durvīm paņemt sagatavotas grāmatu pakas. Bibliotēku pakalpojumi tika pielāgoti lietotāju vajadzībām ekstremālos apstākļos, kā arī ieviesti jauni pakalpojumi; pārskats par dažiem no tiem sniedz tikai nelielu ieskatu tajā, kā šajos sarežģītajos apstākļos valdīja un uzplauka radošums.

⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Atkāpe ārkārtas laikā (2020. gada aprīlis)

https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Derogation_ENG.pdf

⁶ Skat., piemēram, <http://www.eblida.org/news/april-newsletter-special-issue3.html>; jaunākajos informatīvajos izdevumos publicētas vēl citas vadlīnijas.

Lai cīnītos pret viltus ziņām par Covid-19 un nodrošinātu vienas pieturas piekļuvi informācijai, vizualizējamais Eiropas bibliotēku pakalpojums bija tādu platformu izveide, kas nodrošina centralizētu piekļuvi ar Covid-19 saistītai informācijai par veselību, ko izstrādājušas valdības iestādes, nacionālās veselības aizsardzības iestādes un Pasaules Veselības organizācija. Kipras Bibliotekāru un informācijas speciālistu asociācija izveidoja savu tīmekļvietni, tāpat darīja visas pārējās bibliotēku asociācijas, kuras strādā ar veselības informāciju. Francijas Bibliotēku asociācija tiešsaistes platformā *Padlet* izveidoja ziņu lapu, lai apkopotu informāciju, kas saistīta ar Covid-19, bet Portugāles Bibliotēku asociācija informāciju par to izplatīja, izmantojot platformu *Flipboard*, iekļaujot oficiālus avotus vai preses ziņas, kā arī atspēkojot viltus ziņas, kas saistītas ar šo tēmu. Zviedrijā speciālu platformu izveidoja Nacionālā bibliotēka. Īrijā bibliotekāri aktīvi iesaistījās valsts Covid-19 krīzes atbalsta programmā *Community Call* (tulks. "Kopienas zvans"), kurā palīdzība tika sniegta ar tālruna, īsziņu un e-pasta starpniecību. Programmā bija ietverti dažādi pasākumi – gan iespēja piezvanīt un iegūt draudzīgas "dzirdīgas ausis", gan pārtikas, transporta un medicīnas pakalpojumu organizēšana, gan aktuālās informācijas sniegšana kopā ar tiešsaistes klasēm un citiem labklājības atbalsta pasākumiem. Ženēvas Municipālā bibliotēka piedāvāja iespēju "aizņemt" bibliotekāru tiešsaistē.

Tika izmantoti sociālie mediji, lai ar *Facebook* grupu un *YouTube* profilu starpniecību piedāvātu iespēju apmainīties ar stāstiem (Vācijā, Nīderlandē, Norvēģijā, Spānijā) vai bibliotēku materiāliem, kā arī lai pirmoreiz vai atkārtoti izmantotu digitālos produktus (Bulgārijā). Dažviet stāsti tika izplatīti, izmantojot bibliotēku tīmekļvietnes, piemēram, Šveicē, Vācijā un daudzās citās valstīs; digitālie stāstījumi kā jauns bibliotēku pakalpojums ir diezgan populārs Vācijā.

Īpaši pakalpojumi tika veltīti izolācijā esošiem vecāka gadagājuma cilvēkiem, kurus "uzrunāja" ar tālruna zvanu un stāstījumu palīdzību. Dažos gadījumos, piemēram, Somijā, bibliotēkas vajadzības gadījumā iedzīvotājiem piegādāja arī pārtiku. Nīderlandē bibliotēku asociācija ir risinājusi sarunas ar vietējām pašvaldībām par bibliotēku vadlīnijām ar mērķi atbalstīt izglītību tiem bērniem, kuri nevar piekļūt tiešsaistes izglītībai mājās vai kuri atrodas neaizsargātos mājas apstākļos. Bibliotekāriem ir ļoti dažādas lomas un pienākumi. Viņi piegādā grāmatas mājās vecāka gadagājuma cilvēkiem, organizē pārtikas bankas pilsētās un maksu par bērnudārziem, sadarbojas ar skolām, kas rūpējas par bērniem, kuru vecāki strādā vitāli svarīgos dienestos, zvina vecāka gadagājuma cilvēkiem, lai parunātos ar viņiem un apvaicātos, vai viņiem ir vajadzīga lasāmviela.

Automātiskās durvju atvēršanas ierīces, balss komandas liftos, darbs no mājām, telefonbibliotēku un tiešsaistes palīdzības pakalpojumi, visticamāk, bibliotēkās kļūs par jauna veida ierasto realitāti. Meklēšana bibliotēku katalogos tiks veikta ar balss komandu. Taču daudzas no šīm pārmaiņām ir tikai paātrināta jau esošo tendenču izmantošana nekustamo īpašumu, darba attiecību un biroju automatizācijas jomā.

Sociālās distancēšanās seku ietekmi var kompensēt ar pārveidojošu un adaptīvu bibliotēku, kas spēj izlīdzināt sociālās atšķirības un pārvarēt digitālo plaisu. Tomēr, lai to izdarītu, bibliotēkām ir jāuzrauga nozarē notiekošais un pilnībā jākontrolē bibliotēkās iegūtie dati un to izmantošana.

Dažās Eiropas bibliotēkās tika veikti pasākumi, kas vēl jo pamatīgāk iekļāvās valsts veselības politikā. Lietuvā un mazākā mērā Francijā un Portugālē bibliotēkas palīdzēja izgatavot 3D drukātus sejas vairogius veselības aprūpes darbiniekiem, reaģējot uz pieaugošo pieprasījumu pēc aizsardzības līdzekļiem. Citās valstīs, piemēram, Īrijā, Covid-19 krīzes laikā bibliotēkas tika tik cieši integrētas valsts veselības politikā, ka tajās tika ziedots aprīkojums slimnīcām, nodrošinātas tiešsaistes lekcijas un interaktīvas darbnīcas sadarbībā ar garīgās veselības dienestiem un piegādātas aprūpes kastes ar lasāmvielu neaizsargātiem sabiedrības locekļiem, radot mutvārdu vēsturi un tiešsaistes projektus, kas arhivē pašlaik notiekošo. Īrijā bibliotekāri uzņēmās jaunas lomas, lai atbalstītu valsti krīzes problēmu risinājumos, t. sk. palīdzot veikt apstiprinātu Covid-19 saslimšanas gadījumu kontaktu izsekošanu. Svētā Patrika dienā savā uzrunā tautai Īrijas premjerministrs Leo Varadkars (*Leo Varadkar*) īpaši pieminēja bibliotekārus kopā ar ziņām, ka vēl nepieredzēta pieprasījuma dēļ būs pieejams papildu finansējums e-grāmatām.

Sejas vairogu ražošana un dažas citas no minētajām iniciatīvām drīz var tikt pārtrauktas – un tā ir laba ziņa. Tomēr šīs iniciatīvas var uzskatīt par Covid-19 krīzes vēsturisko mantojumu nākotnes bibliotēkām ārkārtas situācijās. Tās parāda bibliotēku izturību un spēju nevilcinoties empātiski apmierināt akūtus pieprasījumus, ko vajadzības gadījumā izsaka bibliotēkas kopiena. Bibliotēku koncepcija, kurā bibliotēka ir kopienas resurss, nevis grāmatu krātuve, pēdējo gadu laikā ir arvien nostiprinājusies. Tomēr svarīgākais ir virziens, nevis funkcija. Covid-19 krīzes laikā visas šīs tendences strauji paātrinājās, pateicoties tam, ka parādījās ievērojams skaits jaunu digitālo pakalpojumu.

Tehnoloģijas attīstās un pārveido bibliotēkas jaunus veidos

Krīzes laikā bibliotēkas veicināja piekļuvi tiešsaistes resursiem, izmantojot savas tīmekļvietnes un norādot uz e-grāmatu un e-mediju platformām. Statistika par digitālo platformu izmantošanu 2020. gada martā un aprīlī salīdzinājumā ar to pašu periodu iepriekšējā gadā liecina, ka tādu platformu izmantošana kā *Divibib* un *Overdrive* Vācijā, *MLOL* Itālijā u. c. Covid-19 krīzes laikā ir eksponenciāli palielinājusies; vērojams lavīnas efekts bibliotēku tīmekļvietņu, nacionālo digitālo platformu un digitālo krājumu izmantojumā.

Arī publiskajās bibliotēkās ir ievērojami pieaugusi piekļuve to digitālajiem resursiem:

- **Igaunijā**, kur nav nacionālās e-grāmatu abonēšanas sistēmas, Tallinas Centrālā bibliotēka atvēra savu e-grāmatu abonēšanas sistēmu plašākai sabiedrībai; no 2020. gada 13. marta līdz 19. aprīlim e-izsnieguma apjoms pieauga par 1400 %, salīdzinot ar to pašu periodu pērn. Reģistrēto lietotāju skaits pieauga no 373 lietotājiem 2019. gadā (2019. gada marts–aprīlis) līdz gandrīz 10 000 (tas pats periods 2020. gadā). Citās Igaunijas bibliotēkās pieaugums bija mazāk izteikts, tomēr tik un tā ievērojams: 45 % salīdzinājumā ar to pašu periodu iepriekšējā gadā;
- **Īrijā** pieprasījums pēc publisko bibliotēku sektora sniegtajiem un visiem brīvi pieejamajiem digitālajiem pakalpojumiem ievērojami pieauga nedēļā, kas sākās 29. martā, salīdzinot ar nedēļu, kas sākās 1. martā. Pa jomām sadalītie skaitļi liecina par šādu pieaugumu: e-grāmatu lietotāju pieaugums par 313 %, e-apmācības un valodu kursu izmantojuma pieaugums attiecīgi par 467 % un 227 %, tiešsaistes laikrakstu un e-žurnālu lietojuma pieaugums par 246 %. Atbildot uz pieaugošo pieprasījumu, Īrijas valdība iegādājās e-grāmatas 200 000 eiro vērtībā;
- **Francijā** Kultūras ministrijas veiktā izlases zibensaptauja liecina, ka pieprasījums pēc digitālajiem resursiem pieauga 68 % no izlasē iekļautajām bibliotēkām, pieslēgumu skaitam pieaugot par 200–300 % (par 1500 % pieauga pieslēgumu skaits bibliotēkai, kas nodrošina pakalpojumu "video pēc pieprasījuma" jauniešu auditorijai); tika ziņots par ievērojamu reģistrēto lietotāju pieaugumu arī 79 % mazo bibliotēku (lauku un novadu bibliotēkās);⁷
- **Itālijas** bibliotēkās e-grāmatu apgrozība no 24. februāra līdz 24. martam palielinājās par 104 % (salīdzinot ar vidējo gada pieaugumu par 20 %);⁸
- **Luksemburgā** piekļuve 620 000 e-grāmatu krājumam vācu, angļu un franču valodā, ko Nacionālā bibliotēka piedāvā bez maksas, palielinājās par 40 % martā un par 78 % aprīlī (2020);
- **Norvēģijā** visas esošās platformas, kas nodrošina piekļuvi digitālajiem pakalpojumiem, strādāja ar maksimālo ātrumu; e-abonēšanai tika veidotas jaunas platformas. Lielākajā Norvēģijas apgabalā Vikenā (*Viken*) no 12. marta līdz 15. aprīlim e-abonēšana palielinājās par 139 % – arī tāpēc, ka sāka darboties jauna platforma;
- **Latvijā** kopējais periodisko izdevumu portāla unikālo lietotāju skaits divkāršojās, savukārt vienlaicīgo lietotāju skaits bija vidēji 5 reizes lielāks nekā iepriekš. Kopumā Latvijas Nacionālajā digitālajā bibliotēkā konstatēts jaunu lietotāju pieaugums par 61 % (sesiju skaita ziņā par 70 %);
- **Šveicē** platforma *e-bibliomedia* (kuru vada *Bibliomedia Switzerland*) ar literatūru franču un angļu valodā 2020. gada aprīlī izsniegumu gandrīz divkāršoja.

⁷ <https://www.culture.gouv.fr/Sites-thematiques/Livre-et-Lecture/Actualites/Enquete-l-impact-de-la-crise-sanitaire-Covid-19-sur-l-offre-numerique-des-bibliotheques-des-bibliotheques-territoriales>

⁸ Lorenzo Baldakīni (*Lorenzo Baldacchini*). Bibliotēkas vīrusa laikā <http://aibnotizie.aib.it/le-biblioteche-ai-tempi-del-virus>

Attīstās digitālās iniciatīvas. Bulgārijā tradicionālās tikšanās ar dzejniekiem un rakstniekiem notika internetā, izmantojot sociālos medijus – *Facebook* un *Instagram* (piemēram, iniciatīvā "Dzeja bez karantīnas" Sofijas pilsētas bibliotēkā un Starptautiskajā bērnu grāmatu dienā 2. aprīlī). Francijas bibliotēku piedāvātajos digitālajos resursos ietilpst pašmācība, video pēc pieprasījuma, mūzika, prese, e-grāmatas. Zviedrijā daudzas publiskās bibliotēkas sniedz tiešsaistes pakalpojumus, piemēram, bezmaksas e-grāmatas un audiokasetes dažādās valodās. Nīderlandē Karaliskā bibliotēka uzsāka programmu "Bibliotēka mājās" ar 100 e-grāmatām par brīvu ikvienam. Saskaņā ar likumu Nīderlandes tiešsaistes bibliotēka ir pilnībā pieejama tikai tiem, kas maksā gada dalības maksu 42 eiro vai vairāk, taču daudzas bibliotēkas samazināja maksu. Tas palielināja tiešsaistes bibliotēkas izmantošanu; gan vietējās bibliotēkas, gan Karaliskā bibliotēka pielika lielas pūles, lai ikvienam palīdzētu piekļūt pakalpojumam. Nīderlandē dažās bibliotēkās notika semināri, tika rīkoti tiešraides pasākumi un lekcijas pat tad, kad bibliotēkas bija slēgtas sabiedrībai; tās maksimāli izmantoja tehnoloģijas, lai uzturētu kontaktus ar iedzīvotājiem un atrastu jaunus veidus, kā tos sasniegt.

Lai pārvarētu digitālo resursu pieprasījuma maiņas pakārtoto raksturu, svarīgs faktors ir izdevēju un bibliotēku attiecību kvalitāte un tas, kā izlīdzināsies digitālo publikāciju cenas, neraugoties uz bibliotēku pieaugošo pieprasījumu. Līgumnosacījumos par e-kopiju piegādi publiskajām bibliotēkām izmaiņas nav konstatētas; tikai Latvijas Nacionālajai bibliotēkai izdevās panākt vienošanos ar Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūru/Latvijas Autoru apvienību par e-periodikas un e-grāmatu piedāvājumu ārkārtas situācijas apstākļos. Zviedrijā uz ierobežotu laiku bez maksas tika piedāvāta e-periodikas platforma.

Vēl viens būtisks faktors, kas ievērojami palielināja piekļuvi digitālajām platformām, bija tālmācība skolās un augstskolās. Tālmācība ir radījusi pozitīvus ārējos efektus bibliotēkās Covid-19 krīzes laikā, bet to ietekme var nebūt ilgstoša; galu galā nevar uzskatīt par pašsaprotamu, ka pēc Covid-19 krīzes skolēni turpinās intensīvi izmantot tālmācību un universitātes likvidēs klātienē nodarbības.

Bibliotēku digitālo tendenču konsolidāciju periodā pēc Covid-19 krīzes var prognozēt divos savstarpēji papildinošos aspektos: stingra kultūras perspektīva un plašāks sabiedrības redzējums.

Stingra kultūras perspektīva attiecas uz mūziku, skatuves mākslu un dzīvajām performancēm. Covid-19 krīze ir nodarījusi milzīgu triecienu organizācijām un uzņēmumiem, kas darbojas šajās jomās. Ar koncertu vai teātra produkciju saistīto ekosistēmu var paplašināt, radot pēcproducēšanas pasākumus, kurus var izplatīt bibliotēkās vietējā līmenī un kuri palīdz piesaistīt un noturēt sabiedrības uzmanību. Izprotot dzīvo priekšnesumu pienesumu, kultūras ministriju un vietējie kultūras nozares dalībnieki var apsvērt bibliotēku tīklus (to "asinsriti") kā dzīvo priekšnesumu ekosistēmas neatņemamu sastāvdaļu un pārveidot vietējo atbalstu sistēmu, fiskālos stimulus, politikas pasākumus un citus kultūras subsīdiju veidus atbilstoši plašākai, visaptverošākai perspektīvai.

Plašākā nozīmē un daudz tuvāk jautājumu lokam, kas saistīti ar ilgtspējīgas attīstības programmas Dienaskārtība 2030 īstenošanu, sabiedrības attīstīšanās sociālās distancēšanās virzienā var radīt negatīvu iznākumu, kas var novest pie sociālās atstumtības. Eiropas bibliotēkām būs jāņem vērā savu darbību mērķi, darbības joma, mācību mērķi un virtuālā dimensija. Augsto tehnoloģiju un mākslīgā intelekta rīku ieviešana bibliotēkās var būt spēcīgs impulss, lai Eiropas bibliotēku programmu pārorientētu uz ilgtspējīgu attīstību. Svarīgs faktors bibliotēkām, kuru mērķis ir palielināt tehnoloģiju izmantošanu, ir arī bibliotēkas ekosfērā iegūto datu kontrole. Politikas veidošanas un datu apmaiņas nolūkos jābūt pārredzamai piekļuvei datiem par cilvēku pārvietošanos, resursiem un aprīkojumu.

2.2. Mācības no Covid-19 krīzes

Ko nozīmē slēgt bibliotēku? Ja bibliotēkas ir kopienu centri, pirmā mācība ir tāda, ka šī bibliotēkas funkcija ir viegli zaudējama, ja bibliotēkas kopienas locekļi bibliotēkā neiegriežas. Bibliotēku konfigurācijas, kas izriet no sabiedrības veselības pasākumu ieviešanas, nozīmē jaunu bibliotēkas "atlantu". Izmantojot Deivida Lankesa (*David Lankes*) izteicienu⁹, nav viegli vadīt vai attīstīt bibliotēku "divu metru" sabiedrībā, kurā pasākumi ir aizliegti, 75 % krēslu tiek noņemti, lietotājiem sniegtajiem pakalpojumiem ir jāatbilst sociālās distancēšanās noteikumiem un bibliotēkas pieejamība ir daudzējādā ziņā ierobežota. Un kā tā var būt: ja bibliotēku darbība tiek uzskatīta par "būtisku", "vitālu", "svarīgu" sabiedrībai, kā tās tomēr var slēgt, saskaroties ar Covid-19 skarbo pārbaudījumu?

Visizplatītākā reakcija krīzes laikā bija vēršanās pie digitālajiem plašsaziņas līdzekļiem, lai nodotu tālāk bibliotēkas informāciju. Tāpēc viena no apgūstamajām mācībām ir tāda, ka bibliotēkām būtu jāizveido ārkārtas rīcības plāni katastrofu gadījumiem, kas skar sabiedrību, un jācenšas strādāt pie tā, lai tās spētu savas kopienas sasniegt jauktā veidā (gan fiziski, gan digitāli), spējot pāriet no fiziskā uz digitālo un otrādi, ja rodas tāda vajadzība. Diemžēl šis ilgtermiņā vērsta redzējums vairāku iemeslu dēļ var būt nedaudz iluzors un zināmā mērā maldinošs.

Lietotāji, kas tiek sasniegti, izmantojot fiziskos un digitālos kanālus, nav vieni un tie paši, drīzāk gluži otrādi. Covid-19 pandēmija ir parādījusi jaunu digitālo plaisu starp dažādām iedzīvotāju grupām attiecībā uz piekļuvi platjoslai, iekārtām, digitālo pratību, kvalitatīvu tehnisko atbalstu, tiešsaistes saturu, kas paredzēts, lai nodrošinātu un veicinātu pašpietiekamību, līdzdalību un sadarbību. Tehnoloģiskās intergrācijas, digitālās pratības un neformālās mācīšanās veicināšana ir liels izaicinājums bibliotēkām, kurām, lai to panāktu, ir jāpārskata savas darbības mērogs, joma, mācību mērķi un virtuālā dimensija. Tas ir nenoliedzams fakts, ka dažādu kopienu sasniedzamības veidi nav savstarpēji tik viegli aizvietojami, un, ja trūkst viena no diviem kanāliem, tiklab fiziskā, tā digitālā, liels skaits bibliotēkas lietotāju paliek ārpus bibliotēkas sasniedzamības.¹⁰

Ārkārtas rīcības plānos ietverti scenāriji, kuros sabiedrība tiek pilnībā pārveidota, piemēram, kara gadījumā vai šajā – Covid-19 – gadījumā, kad vīrusu slimība plaši ietekmē cilvēku dzīvi. Bet pastāv arī mazāka mēroga katastrofas, kas bibliotēkām var būt tikpat postošas. Krīzes laikā bibliotēkas palielināja digitālā satura piedāvājumu un divkāršoja vai trīskāršoja piekļuvi to digitālajām platformām. Vēl iespaidīgāka, kaut arī ne tik caurspīdīga, ir bijusi digitālo platformu, kuras pieejamas padarīja lielle tehnoloģiju uzņēmumi (angl. *Big Tech companies*), paplašināšanās. To labi parāda šo platformu panākumi akciju tirgos Covid-19 laikā.¹¹

⁹ David Lankes. *Atlas of new librarianship*. MIT Press, 2011.

¹⁰ <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2020-04-08-svenska-dags-tid-ning-ar-till-gang-li-ga-for-alla-under-coro-nakrisen.html>

¹¹ Plaši ziņots presē; skat., piemēram, Robin Wigglesworth. How Big Tech got even bigger in the Covid-19 era. *Financial Times*, 1 May 2020 <https://www.ft.com/content/d2e09235-b28e-438d-9b55-0e6bab7ac8ec>; Naomi Klein. How big tech plans to profit from the pandemic. *The Guardian*, 13 May 2020

<https://www.theguardian.com/news/2020/may/13/naomi-klein-how-big-tech-plans-to-profit-from-coronavirus-pandemic>; Netflix stock up 14 % in 2020 at \$ 375 despite Covid-19; is it sustainable? *Forbes*, 2 April 2020

<https://www.forbes.com/sites/greatspeculations/2020/04/02/netflix-stock-up-14-in-2020-at-375-despite-covid-19-is-it-sustainable>

Atvērtā piekļuve bibliotēkām pilnīgi pamatoti tiek uzskatīta par dogmu, jo tā ļauj bibliotēkām pildīt nekomerciālu, universālu kultūras un izglītības satura izplatītāju funkcijas. Tagad iedomāsimies scenāriju, kurā lielle tehnoloģiju uzņēmumi un satura pakalpojumu sniedzēji (no *Google* līdz *Netflix* un no *Amazon* līdz *Apple*) sāk piedāvāt apkopotus kultūras produktus – filmas, grāmatas, mācību saturu utt. – par ārkārtīgi pievilcīgām cenām vai kā *freemium* piedāvājumu kopā ar papildu pakalpojumiem par maksu. Bibliotēku vietā lielle tehnoloģiju uzņēmumi var sākt uzņemties vadību universālā satura izplatīšanā, bet tiklīdz tie būs sasnieguši monopoliskas vai oligopoliskas pozīcijas šajā tirgū, tie var sākt izmantot savu dominējošo stāvokli, lai no spēka pozīcijas noteiktu cenas un piedāvājuma nosacījumus. Lietotājiem var tikt piedāvāti "lielle darījumi" kopā ar citiem pakalpojumiem, kuri nav saistīti ar kultūru, tādējādi graujot bibliotēku darbības apjomu un universālo misiju. Tāpēc vēl viena Covid-19 krīzes mācība – digitālo platformu izmantošana, lai uzlabotu bibliotēku pakalpojumus – jāsamēro ar īstermiņa un ilgtermiņa redzējumu: lai arī īstermiņā digitālais kanāls ir palielinājis bibliotēku noturību grūtajā krīzes laikā, ilgtermiņā nav pašsaprotami, ka publiskās bibliotēkas turpinās spēlēt tādu pašu lomu, kā līdz šim. E-abonēšana un noteikumi, kas ļauj bibliotēkām turpināt to praktizēt, ir ļoti svarīgi bibliotēku nākotnei.

Bibliotēkām ir jāņem vērā Covid-19 laikā īstenotie pasākumi; galu galā tie var noderēt nākamajā ārkārtas situācijā. Trešā mācība ir tāda, ka bibliotēkām jāspēj nodalīt savienotību un tehnoloģijas: bibliotēkas pilnveido izmantotās tehnoloģijas ne jau tāpēc, ka tās [pašas par sevi] būtu augsti tehnoloģiskas. Bibliotēkām jāuzrauga viss, kas notiek to funkcionālajās jomās, un pilnībā jākontrolē dati, kas iegūti bibliotēku telpā un attiecas uz bibliotēku darbību. Citiem vārdiem sakot, tām ir jāpārvalda dati, kas iegūti, izmantojot bibliotēku darbības jomā izmantotās tehnoloģijas, vai vismaz, ja tas nav iespējams konfidencialitātes likumu dēļ, pēc iespējas ar šiem datiem jādalās ar bibliotēku politikas veidotājiem.

Bibliotēku darbības paplašināšana, vērsot plašumā darbību jomu, uzlabojot mācību mērķus, uzsverot virtuālo dimensiju, un datu kontrole – tas viss prasa naudu. Būtu kļūda samazināt ieguldījumu pētniecībā un attīstībā nākotnes bibliotēku programmās: jaunais uzdevums ir integrēt tradicionālos bibliotēku "pamata" pasākumus ar ilgtspējīgu attīstību un ieguldījumu digitālajos resursos un augsto tehnoloģiju un mākslīgā intelekta rīkos. Tāpēc bibliotēku ekonomika ir svarīgāka nekā jebkad agrāk. Ja bibliotekāri nesāks rīkoties, administratoriem un politiķiem būs galvenā loma laikā pēc Covid-19 krīzes, izmantojot tiem ierasto pārstrukturēšanas, finanšu samazinājuma un mazāk svarīgo bibliotēku filiāļu "apcirpšanas" taktiku. Ja tas piepildīsies, var sabrukt visas pēdējās desmitgadēs uzbūvētās sastatnes, kas domātas, lai balstītu bibliotēku koncepciju, kurā bibliotēka ir "trešā vieta" un "tikšanās vieta". Ceturtnā mācība ir tāda, ka bibliotēkām arī turpmāk jākoncentrējas uz ilgtspējīgas attīstības mērķiem un pētniecību un attīstību, neraugoties uz iespējamiem finanšu samazinājumiem, ko izraisa valsts IKP samazināšanās.

Labu krīzi nekad nevajag izniekot. Programma laikposmam pēc Covid-19 krīzes nevar aizkavēt ilgtspējīgas attīstības programmu "Eiropa 2030" vai apmainīt atvēršanos pret finansējumu, kas paredzēts cīņai ar piesārņojumu un neilgtspējīgām darbībām (uzņēmumiem ar augstu oglekļa emisiju līmeni un veselībai kaitīgām nozarēm), vai kaitēt darbībām, kas vērstas uz palīdzību neaizsargātiem un novārtā pamestiem cilvēkiem. Covid-19 krīzes laikā visefektīvākā un iespaidīgākā rīcība tika izstrādāta attiecībā uz vecāka gadagājuma un neaizsargātiem cilvēkiem, kuri atradās izolācijā. Covid-19 krīze pierādīja, ka bibliotēkas spēj sniegt praktisku atbalstu, sazinoties ar saviem klientiem pa telefonu, e-pastu un citām platformām, nodrošinot 3D drukātus sejas vairogus veselības aprūpes darbiniekiem un nepieciešamības gadījumā piegādājot pārtiku; šie pakalpojumi parādīja bibliotēku empātiju pret savām kopienām, un ir piektā un būtiskākā Covid-19 laikposma mācība.

2.3. Domāt neiedomājamo: ieteikumi bibliotēku darbam pēc Covid-19 krīzes

Covid-19 krīzes laikā praktiski visas Eiropas bibliotēkas un bibliotēku asociācijas sniedza veselības informācijas pakalpojumus. Taču daudzas no tām spēra soli tālāk, attālinoties no šaurās bibliotēku koncepcijas, kurā bibliotēka ir tikai informācijas pakalpojumu sniedzēja, un izstrādāja plašu sociālo aktivitāšu klāstu, kas domāts mazāk aizsargātiem cilvēkiem. Neskatoties uz sociālo distancēšanos un prasībām, kas ierobežo cilvēku piekļuvi bibliotēku telpām, tika izstrādāti jauni un uzlaboti esošie tiešie pakalpojumi lietotājiem. Pēc Covid-19 pandēmijas Eiropas bibliotēku programmai būtu jābūt vērstai šādos galvenajos virzienos:

- A. sociālais virziens, kura mērķis ir stiprināt bibliotēku saites ar savām kopienām;
- B. tehnoloģiskais virziens ar uzlabotu digitālo pakalpojumu piedāvājumu un spēju bez liekas aizķeršanās sasniegt plašāku lietotāju loku;
- C. pārvaldības virziens ar jauniem modeļiem un lielāku elastību bibliotēku struktūru pielāgošanā dažādiem ienākumu avotiem.

Attiecībā uz sociālo virzienu Eiropas bibliotēku programmai jātiecas pēc šādiem iznākumiem:

- 1) Covid-19 krīzes laikā bibliotēkas lielākā vai mazākā mērā tika integrētas valsts veselības politikā. Pasākumi veselības (informācijas) jomā jā saglabā un jāpastiprina vietējā līmenī īstenotajā veselības politikā ar pakalpojumiem, kas tiek nodrošināti ar balss palīdzību (telefonzvani kopienu locekļiem un audiogrāmatas) vai izgatavojot nepieciešamās lietas (3D printeri), vai papildinot iedzīvotājiem sniegtos vizuālos pakalpojumus (konsultācijas par tīmekļvietnēm un vizuālie rīki);
- 2) sociālās distancēšanās nodrošināšanas un bibliotēku telpu pārkārtošanas pieredze jāizmanto, lai radītu jaunus veidus, kā organizēt cilvēku plūsmu, saskaņojot to ar resursu, ideju un aprikojuma pārvietošanu un palielinot tehnoloģiju izmantošanu lietotāju plūsmu uzraudzībā;
- 3) Covid-19 krīzes laikā bibliotēkas ļoti bieži piedāvāja universālu piekļuvi precīzai ar Covid-19 saistītai veselības informācijai. Tas ir vēl viens pierādījums tam, ka viltus ziņu apkarošanai jābūt vienam no svarīgākajiem bibliotēku misijas aspektiem;
- 4) sabiedrības virzība uz sociālo distancēšanos var izraisīt sociālo atstumtību – Eiropas bibliotēkām jāuzsāk īstenot visaptverošu stratēģiju, kas vērstā, lai sniegtu palīdzību neaizsargātākiem, vecāka gadagājuma un novārtā atstātiem cilvēkiem, un jāizmanto hibrīdmetodes (fizisko un tehnoloģisko metožu kombinācija), lai stiprinātu šo darbu.

Attiecībā uz tehnoloģisko virzienu Eiropas bibliotēku programmai jātiecas pēc šādiem iznākumiem:

- 5) jāpastiprina koncentrēšanās uz e-kopijām (vienība, kas apzināti izņemta no Eiropas Savienības direktīvas par autortiesībām digitālajā vienotajā tirgū) un jāizmanto dati un pieredze, kas izveidojusies Covid-19 krīzes laikā, lai izstrādātu jaunus e-kopiju izplatīšanas modeļus bibliotēkās, ņemot vērā ekonomiku un politiku, ko īsteno gan informācijas pakalpojumu sniedzēji (brīva un vispārēja piekļuve saturam, pamatojoties uz reklāmas ieņēmumiem), gan informācijas krājēji (masveida satura izplatīšana par zemām abonēšanas izmaksām);
- 6) jāpastiprina digitālās pratības pasākumi, kas vērsti uz noteiktām mērķgrupām, tos cieši saistot ar vispārējo politiku, kuras mērķis ir digitālās plaisas novēršana, digitālās inteligences veicināšana bibliotēkās un daudzveidīgu tehnoloģiju izmantošana (piemēram, 3D printeri, ko izmanto kultūras, izglītības un veselības politikā);
- 7) jābūt aktīviem partneriem valsts digitalizācijas un mākslīgā intelekta plānos, izmantojot progresīvu pieredzi, kas var paplašināt bibliotēku praksi, pārejot no analogās uz digitālo un no digitālās uz analogo, un apvienot šos abus veidus, lai sasniegtu bibliotēku mērķus;
- 8) jāsteno tālmācības mērķi sadarbībā ar izglītības iestādēm, pēc iespējas paplašinot virtuālo dimensiju, un jāizmanto bibliotēku digitālais piedāvājums, lai kļūtu par jauniešu intereses vietu;
- 9) ievērojot privātuma noteikumus, jākontrolē dati un metadati, kas ietekmē bibliotēku darbību, un tie jāizmanto politikas veidošanas un lēmumu pieņemšanas procesos, it īpaši ja tie attiecas uz cilvēku un resursu pārvietošanos un ar to saistītajiem bibliotēku darba rezultātiem;

- 10) aktīvi jāiesaistās pēcražošanas pasākumu izplatīšanas ciklā, kas, ļoti iespējams, tiks veidots ap mūziku, izpildītājmākslu un dzīvajiem priekšnesumiem sakarā ar Covid-19 krīzes letālo ietekmi uz šo jomu, un līdz ar to jāprasa, lai kultūras ministrijas un vietējie kultūras departamenti vai aģentūras pārveidotu vietējā atbalsta sistēmu, fiskālos stimulus, politikas pasākumus un citus kultūras subsīdiju veidus atbilstoši plašākai, visaptverošākai perspektīvai.

Attiecībā uz pārvaldības virzienu Eiropas bibliotēku programmai jātiecas pēc šādiem iznākumiem:

- 11) jāprasa pašvaldībām iespēja rast papildu budžeta līdzekļus bibliotēku pakalpojumiem valsts un Eiropas līmenī, lai kompensētu trūkumus bibliotēku nākotnes budžetos un maksimāli izmantotu Covid-19 krīzes laikā gūto bibliotēku pieredzi;
- 12) bibliotēkām jāuzskata sevi par "strukturāli" svarīgām valsts attīstībai un līdz ar to jāpārvalda iespējamie finanšu resursi, kas iegūstami no ESIF 2021.–2027. gadā, it īpaši pētniecības un attīstības, mākslīgā intelekta un tehnoloģiju projektiem, kā arī sociālās misijas pasākumiem;
- 13) jāsaista bibliotēku attīstība ar ilgtspējīgas attīstības pasākumiem vietējā un valsts līmenī;
- 14) jā mudina bibliotēkas visās darbībās kļūt par ilgtspējīgas attīstības politikas līderēm, un visās Eiropas bibliotēku sociālās attīstības darbībās, piemēram, bibliotēku iepirkumu politikā, jāpiemēro Eiropas Komisijas izveidotā Taksonomijas regula;
- 15) jāievieš elastīgas bibliotēku pārvaldības formas, lai pienācīgi pārvaldītu ESIF 2021.–2027. gadā.

3. Ilgtspējīgas attīstības mērķi un Eiropas strukturālie un investīciju fondi: kura bibliotēkas koncepcija?

Pagājušā gada janvārī *EBLIDA* un Francijas Kultūras ministrija *EBLIDA* biedru vidū (lielākoties bibliotēku apvienībās un dažās bibliotēku jomas iestādēs) izplatīja aptauju par bibliotēku tiesību aktiem un politiku Eiropā. Atbildes uz aptaujas jautājumiem parādīja divējādu veidu uzskatus un redzējumus bibliotēku profesionāļu vidū – gan tradicionālus, gan inovatīvus, gan reālistiskus, gan progresīvus.¹² Daudzas atbildes identificēja publiskās bibliotēkas kā iestādes, kurās atrodas grāmatu, mediju un informācijas resursu krājums, kas publicēts dažādos formātos, nodrošinot [informācijas] nepārtrauktības ķēdi. Kā labi izteicies kāds respondents, bibliotēkas piedāvājums nozīmē nepārtrauktu procesu, kas tiek virzīts "no krājuma uz lietotāju" (angl. *from collection to connection*).

Citās atbildēs tika uzsvērtas bibliotēku nozīme sabiedrībā, koncentrējoties uz izglītību ("kalpošana turpmākajai izglītībai", "cilvēku lasīšanas paradumu attīstīšana"), gan jaunāku, gan vecāku iedzīvotāju mūžizglītību, kā arī integrāciju. Saskaņā ar iepriekšējo Eiropas Savienības pētījumu par publiskajām bibliotēkām,¹³ bibliotēku loma tiek pārstāvēta arī tad, ja respondenti par galveno bibliotēkas misiju uzskata pilsoniskuma veicināšanu un demokrātiskas un ilgtspējīgas sabiedrības attīstību. Jāatzīmē, ka divas trešdaļas respondentu atzina, ka viņu paustā bibliotēku profesionālā pārstāvība atspoguļota nacionālajos bibliotēku likumos vai, ja nacionālo bibliotēku likumu nav, valsts politikas dokumentos.

Plašākā mērogā šī paplašinātā bibliotēkas koncepcija atbilst tam, kā pašlaik attīstās kultūras koncepcija. ESIF ir identificēti un popularizēti vairāki kultūras jēdzieni. Papildus kultūras antropoloģiskajai nozīmei – attieksmju, pārliecību, paradumu, vērtību un prakšu kopumam, kas raksturīgs kādai (politiskai, ģeogrāfiskai, reliģiskai, etniskai) grupai – ESIF pievēršas divām konkrētām kultūras politikas jomām. Pirmā attiecas uz kultūras saturu un radošajām industrijām – visām nozarēm, kas saistītas ar plaukstošas kultūras nozares attīstību un iekļauj izdevējdarbību un mūzikas, kino, audiovizuālo, mākslas un performanču jomu. Otrā ir saistīta ar svarīgo kultūras lomu pilsētu atjaunošanā, ainavu pievilcībā, tūrismā, uzņēmējdarbībā, ekonomiskajā attīstībā, sociālajā integrācijā un inovācijā.¹⁴

ANO ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam nav tieši saistīta ar kultūru. 2015. gada septembrī ANO Ģenerālās asamblejas apstiprinātajā programmā, formulējot 17 ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM), sagatavots ceļvedis ANO valstīm virzībā uz ilgtspējīgu labklājību, sociālo integrāciju un vienlīdzību, kā arī virzībā uz planētas saglabāšanu un rūpēšanos, lai neviens nebūtu atstāts novārtā.¹⁵

Visos aspektos, kas saistīti ar kultūru un kultūras attīstību, par "aizgādni" tiek uzskatīta UNESCO. Ar Dienaskārtību 2030 saistītā UNESCO programma piedāvā konceptuālu satvaru, kura pamatā ir četras transversālas tematiskās dimensijas un virkne tematisku rādītāju, ar kuriem tiek novērtēts un uzraudzīts kultūras ieguldījums ilgtspējīgas attīstības mērķu un apakšmērķu īstenošanā.¹⁶

Četras noteiktās tematiskās dimensijas

- **Vide un noturība** – dimensija, kas pievērš uzmanību materiālajam un nemateriālajam mantojumam, kā arī dabas mantojumam kā ilgtspējīgas attīstības virzītājspēkam. Vides un noturības dimensija atspoguļota 2., 6., 9., 11., 12., 13., 14., 15. un 16. IAM un attiecas uz vienu no pieciem IAM pīlāriem – "planēta".

¹² EBLIDA. Bibliotēku tiesību akti un politika Eiropā. Aptaujas rezultāti – starpposma ziņojums (2020. gada marts), sagatavojusi *Apolline Sans*; Francijas Kultūras ministrija (tiks publicēts drīzumā).

¹³ Iekšpolitikas ģenerāldirektorāts. Politikas departaments B. Publiskās bibliotēkas – to jaunā loma.

¹⁴ Kultūra un izglītība. Struktūrfondu izmantošana kultūras projektiem, citēts no 15. lpp.

¹⁵ ANO ilgtspējīgas attīstības mērķi <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>

¹⁶ UNESCO. "Kultūra 2030" rādītāji. UNESCO, 2019 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000371562>

- **Labklājība un iztika**, fokusējot uzmanību uz ilgtspējīgu ekonomiku, ienākumiem un nodarbinātību, ko rada kultūras preces un pakalpojumi; šī dimensija atspoguļota 8., 10., 11. IAM un attiecas uz IAM pīlāru "labklājība".
- **Zināšanas un prasmes**, kas tiek iegūtas un nostiprinātas, izmantojot izglītības procesus, politiku un materiālus. Šī dimensija atspoguļota 4., 8., 9., 12., 13. IAM.
- **Iekļaušana un līdzdalība** – dimensija, kas attiecas uz cilvēku iespēju piekļūt kultūrai un piedalīties kultūras dzīvē, kultūras izpausmes brīvību, piekļuvi informācijai un to, kā kultūras prakse, vietas, elementi un izpausmes sniedz vērtības un prasmes, kas veicina sociālo iekļaušanu. Šī dimensija atspoguļota 9., 10., 11., 16. IAM.¹⁷

Stabilu ilgtspējīgas attīstības politikas izstrādi, iekļaujot kultūras dimensiju visās valsts politikas jomās, stingri akcentē arī Pasaules Pilsētu un vietējo pašvaldību apvienība (*United Cities and Local Governments, UCLG*). 2018. gadā *UCLG* laida klajā rokasgrāmatu par to, kā pilsētas var izmantot kultūras mērķus un institūcijas, lai sasniegtu katru IAM vietējā mērogā. Durbanas politiskajā deklarācijā (2019. gada decembrī) *UCLG* norāda, ka kultūra ir ilgtspējīgas attīstības ceturtais pīlārs.¹⁸¹⁹

"Kultūra ir vietējās identitātes galvenā sastāvdaļa, ilgtspējīgas attīstības ceturtais pīlārs, un tai ir būtiska loma, balstot globālo solidaritāti. Vietējā kultūras politika un programmas, kas veicina kultūras atmiņu, kultūras mantojumu, radošumu, daudzveidību un zināšanas it visur ir galvenie uz cilvēkiem orientētas vietējās ilgtspējīgas attīstības vektori."²⁰

To, cik svarīga ir kultūras loma IAM sasniegšanā, empīriski var noskaidrot, izpētot ANO dalībvalstu brīvprātīgos nacionālos ziņojumus un noskaidrojot, kas tajos teikts par kultūras aktivitātēm. Kampanā *Culture2030Goal* (tulk. "Kultūras mērķi 2030") iesaistītās pasaules kultūras organizācijas, starp kurām bija arī Starptautiskā bibliotēku asociāciju un institūciju federācija (*IFLA*), piedalījās Starptautiskās pieminekļu un ievērojamo vietu padomes (*ICOMOS*) gatavotā ziņojuma izstrādē.²¹

Eiropā no 2016. līdz 2019. gadam desmit no piecpadsmit brīvprātīgajos nacionālajos ziņojumos ir uzsvērti kultūras aspekti. Andora, Francija, Grieķija, Itālija, Melnkalne, Portugāle, Latvija un Igaunija par prioritāti izvirzījušas gan materiālā, gan nemateriālā arheoloģiskā, arhitektoniskā un mākslinieciskā kultūras mantojuma aizsardzību, dažkārt kopā ar ainavu un dabas mantojumu, vairumā gadījumu sadarbībā ar UNESCO Pasaules mantojuma sarakstu. Kiprā, Somijā, Melnkalnē, Norvēģijā un Serbijā kultūras daudzveidība tiek uzskatīta par IAM īstenošanas virzītājspēku (Norvēģijā – saistībā ar ilgtspējīgu sāmu kultūru). Piekļuve kultūrai un kultūras vērtībām tiek uzskatīta par prioritāti Francijā, Latvijā un Portugālē; kultūras un mākslas izpausmju un radošo industriju veicināšana ir būtiska Grieķijas, Somijas, Melnkalnes un Portugāles ziņojumos. Kultūra tiek uzskatīta par svarīgu instrumentu inovāciju veicināšanai Kiprā un Latvijā.

No 2017. gada brīvprātīgajos nacionālajos ziņojumos precīzāk definētas kultūras prioritātes saistībā ar konkrētiem IAM. Piemēram, Kipra norāda, ka 4., 11. un 16. IAM ir saistīti ar, attiecīgi: a) kultūras projektiem, kas ietver vienlīdzības, iekļautības, radošas un novatoriskas vērtības, b) kultūras mantojuma aizsardzību un c) kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un iznīcināšanu.

¹⁷ UNESCO. "Kultūra 2030" rādītāji. Citēts no 26. lpp.

¹⁸ *UCLG* ir globāls pilsētu, vietējo, reģionālo un lielpilsētu valdību un valdības apvienību tīkls, kas pārstāv vietējo un reģionālo pašvaldību viedokli.

¹⁹ Pasaules Pilsētu un vietējo pašvaldību apvienība. Kultūra ilgtspējīgas attīstības mērķos: vietējās rīcības ceļvedis (2018. gada maijs) https://www.uclg.org/sites/default/files/culture_in_the_sdgs.pdf.

²⁰ https://www.uclg.org/sites/default/files/uclg_thedurbanpoliticaldeclaration_en_rv.pdf

²¹ Yıldırım, Ege; Baltà Portolés, Jordi; Pascual, Jordi; Perrino, Massimo; Lobet, Marta; Wyber, Stephen; Phillips, Peter; Gicquel, Laurent; Martínez, Raquel; Miller, Shanon; Guerra, Claudia (2019). Kultūra 2030. gada programmas īstenošanā. Projekta ziņojums. Culture2030Goal campaign, Paris <http://openarchive.icomos.org/2167>

Bibliotēku politika IAM īstenošanā bijusi īpaši efektīva vietējā līmenī – vairāk nekā valsts mēroga politika. Brīvprātīgajos ziņojumos bibliotēkas minētas vairākkārt. Eiropā, piemēram, Barselonas bibliotēkas ir uzraudzījušas 4. IAM sasniegšanu; Helsinkos centrālā bibliotēka "Oda" (*Oodi*) izmantota kā platforma, lai "izstrādātu jaunus risinājumus ar uzņēmējdarbības potenciālu" (8. IAM), un visas 38 "Odas" bibliotēkas cīnās, lai mazinātu nevienlīdzību, piedāvājot mācību platformas augsta riska mērķgrupām un cilvēkiem, kuriem nepieciešams īpašs atbalsts (10. IAM).²²

Brīvprātīgajos ziņojumos minētais bibliotēku iniciatīvu klāsts pilnībā neatspoguļo Eiropas bibliotēku dziļo iesaisti ESIF un IAM. Kā redzēsīm ziņojuma 6. un 7. nodaļā – par bibliotēkām un ESIF, kā arī Dienaskārtības 2030 īstenošanu bibliotēkās var konstatēt daudz plašāku bibliotēku iesaisti. Piemēram, 2019. gada septembra nedēļā Francijā notika vairāk nekā 1600 bibliotēku pasākumu!²³ Bibliotēku profesionālā koncepcija jāpastiprina ar pieredzi, kas gūta pēdējo četru gadu laikā, kopš bibliotēkas ir iesaistījušās IAM un ESIF. Šī pieredze parāda noteiktas tendences.

Saistībā ar Dienaskārtību 2030 bibliotēkas piedalās ar IAM pīlāra "planēta" saistītajos vides un noturības stiprināšanas pasākumos, īstenojot daudzus amatierzinātnes un kultūras mantojuma projektus. Šis IAM aspekts interesē gan publiskās, gan akadēmiskās bibliotēkas.

IAM pīlārs "Iabklājība" bibliotēkās tiek pārstāvēts, padarot brīvi pieejamus kultūras produktus un pakalpojumus fiziskā un digitālā formā. Covid-19 krīzes laikā bibliotēkas citu kultūras iestāžu vidū uzrādīja lielu noturību, jo tās varēja pāriet no fiziskā uz digitālo režīmu un turpināja apmierināt lietotāju vajadzības. Bibliotēkas var piedāvāt zināšanu un prasmju apguvi neformālās izglītības veidā visu vecumu cilvēku mūžizglītībā. Rakstpratība tās digitālajā versijā tiek nodrošināta īpašām mērķgrupām, tostarp darba ņēmējiem un atstumtiem cilvēkiem.

Sociālā integrācija un līdzdalība ir uzdevums, kuru bibliotēkas risina visos pasākumos, kuru mērķis ir integrēt iedzīvotājus, kuri šobrīd ir izslēgti no sabiedriskās dzīves un līdzdalības politiskajā dzīvē. Nav šaubu, ka katastrofu plāna scenārijos ārkārtas situācijās būtisko un dzīvotspējīgo kultūras un izglītības pakalpojumu sarakstā būtu jāiekļauj bibliotēku materiāli gan digitālā, gan tradicionālā formā.

Tāpēc gan ESIF, gan IAM sniedz iespēju plašākai bibliotēkas koncepcijai. Paplašinātā bibliotēkas koncepcijas definīcija, kuru var izmantot gan bibliotēku iekļaušanai Dienaskārtībā 2030, gan ESIF nodrošinājumā, varētu būt šāda:

"Nodrošinot plašu kultūras un izglītības produktu piedāvājumu nepārtrauktā plūsmā no krājuma uz lietotāju, Eiropas bibliotēkas iedzīvotājiem sniedz pakalpojumus, kuru mērķis ir sociālā iekļaušana; bibliotēkas ir arī svarīgi dalībnieki mūžizglītībā, amatierzinātnē, pētniecībā, inovācijā un aktīvas pilsonības veicināšanā demokrātiskas un ilgtspējīgas sabiedrības veidošanai."

²² Yildirim, Ege; Baltà Portolés, Jordi; Pascual, Jordi; Perrino, Massimo; Llobet, Marta; Wyber, Stephen; Phillips, Peter; Gicquel, Laurent; Martínez, Raquel; Miller, Shanon; Guerra, Claudia (2019). Kultūra 2030. gada programmas īstenošanā. Projekta ziņojums. Culture2030Goal campaign, Paris <http://openarchive.icomos.org/2167>

²³ <https://agenda2030bibfr.wixsite.com/agenda2030bib/presentation>

4. Ilgtspējīgas attīstības mērķi un to īstenošana Eiropas bibliotēkās

4.1. Kāpēc eiropeiski orientēta bibliotēka pievēršas IAM

Ilgtspēja vairs nav jautājums, kas jārisina šaurā lokā vai specializētos departamentos. 2015. gada septembrī ANO Ģenerālā asambleja apstiprināja Ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam, t. sk. 17 ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM), 169 apakšmērķus un 232 rādītājus. Visu ANO dalībvalstu pieņemtā Dienaskārtība kalpo kā ceļvedis virzībā uz ilgtspējīgu labklājību, sociālo integrāciju un vienlīdzību, kā arī uz planētas saglabāšanu un rūpēšanos, lai neviens nebūtu atstāts novārtā.

Visām valstīm ir kopīga atbildība savu iespēju robežās dot savu ieguldījumu ilgtspējīgas attīstības programmas 2030. gadam jeb Dienaskārtības 2030 sasniegšanā. Visas valstis izvēlas konkrētus mērķu un apakšmērķu īstenošanas veidus. Kad 2015. gada septembrī tika apstiprināta ANO programma 2030. gadam, Eiropas Savienība tai bija jau pietiekami sagatavojusies.

Eiropas Savienības ilgtspējīgas attīstības stratēģija darbojas kopš 2001. gada. Ņemot vērā jauno, vērienīgo ANO programmu, Eiropas Savienība savu atbildi tai sniedza 2016. gada novembrī ar ilgtspējīgas attīstības pasākumu paketi, kas atspoguļo dalībvalstu noteiktās prioritātes. Lai atbalstītu un konsultētu Eiropas Komisiju par IAM īstenošanu Eiropas Savienības līmenī, 2017. gadā tika izveidota daudzpusējā ieinteresēto pušu platforma, kurā piedalās augsta līmeņa eksperti un politikas veidotāji attiecībā uz ilgtspējības jautājumiem visās Eiropas Savienības valstīs.²⁴

Ir vairāki iemesli, kāpēc Eiropas Savienības pieeju var uzskatīt par atšķirīgu no ANO pieejas. Pirmkārt, mērķi tiek interpretēti atbilstoši Eiropas Savienības kontekstam. Piemēram, 1. mērķis, "novērsta nabadzība", tiek uzskatīts par daudzdimensionālu parādību. Eiropas Savienības programmas un projekti 1. mērķa ietvaros risina absolūtās nabadzības problēmu, tomēr vēl vairāk uzmanības tajos vērsts uz cīņu pret relatīvo nabadzību, lai pārrautu nabadzības ķēdi. 2. mērķi, "novērsts bads", Eiropā risina, galvenokārt pievēršoties pārtikas izšķiešanai un drošībai, nevis pārtikas trūkumam. Atšķirībā no daudziem mazāk attīstītiem pasaules reģioniem, kas saskaras ar badu, Eiropas Savienības galvenais uztura uzdevums ir aptaukošanās, tāpēc Eiropas Komisija ir piešķirusi prioritāti cīņai pret aptaukošanos, veicinot bioloģisko lauksaimniecību.

Otrkārt, ilgtspējības rādītāji Eiropas Savienībā atspoguļo prioritārās izmaiņas, kas aprakstītas Eiropas Savienības valstu brīvprātīgajos nacionālajos ziņojumos. Aģentūra *Eurostat* ir izveidojusi savu rādītāju sēriju. Vairumā gadījumu tie atspoguļo ANO IAM shēmā esošos rādītājus. Tomēr vairākos gadījumos Eiropas Savienības rādītāji atšķiras no tiem un novērtē apakšmērķus, kas ir specifiski Eiropas Savienības valstīm. Piemēram, galvenais *Eurostat* rādītājs, kas novērtē 2. mērķa īstenošanu, ir aptaukošanās procentuālais daudzums iedzīvotāju vidū – rādītājs, kura nav starp 13 ANO rādītājiem, ko izmanto, lai mērītu 2. mērķa sasniegšanu starptautiskā līmenī.

Treškārt, Eiropas Savienības programmas un projekti ir tikuši no jauna pārdomāti un pielāgoti, lai tie atbilstu ANO IAM. Eiropas Komisija ir ieguldījusi daudz pūļu, lai Eiropas Savienības darbībā iekļautu ilgtspējības elementus, integrējot IAM apakšmērķus. Tāpēc Eiropas ieinteresētajām pusēm, kas iesaistītas IAM īstenošanā, ir pieejamas lielas finansējuma iespējas ar nosacījumu, ka tiek ņemta vērā specifiskā Eiropas Savienības politika un Eiropas Savienības programmās noteiktie mērķi.

Arī Eiropas bibliotēkas var pieteikties Eiropas Savienības shēmām, lai nostiprinātu un veicinātu savu darbību ilgtspējīgas attīstības labā. Tām tomēr jāpatur prātā, ka pastāv īpaša Eiropas pieeja, kas atšķiras no ANO pieejas IAM interpretācijas, novērtēšanas un finansēšanas kritēriju ziņā.

²⁴ https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/multi-stakeholder-platform-sdgs_en

Eiropas bibliotēkām var rasties kārdinājums uz dažiem mērķiem likt lielāku uzsvāru, bet citus mērķus atstāt, ja tie šķietami neatbilst Eiropas prioritātēm. Piemēram, 2. mērķi var uzskatīt par "neatbilstošu" Eiropas bibliotēku sistēmai, jo pārtikas trūkuma, nepietiekama pārtikas nodrošinājuma, uztura nepietiekamības un ar uzturu saistīto augšanas traucējumu gadījumu skaits Eiropā, salīdzinot ar pārējo pasauli, ir ļoti mazs, vai, ja tādi gadījumi ir, tie ir koncentrēti relatīvi nelielās jomās. Šis šķietamais problēmas iztrūkums Eiropas perspektīvā ir maldinošs. IAM Eiropā biežāk attiecas uz dzīvesveida un individuālo paradumu izmaiņām. Tādēļ cīņa pret aptaukošanos var kļūt par prioritāti arī Eiropas bibliotēkās, kuras sadarbībā ar ārējām organizācijām (NVO, asociācijām un labdarības organizācijām) var uzsākt informēšanas un izglītības pasākumus, lai mazinātu nelabvēlīgus uztura paradumus bibliotēku lietotāju vidū.

Eiropas bibliotēkas skaidri apzinās, ka IAM ir izcila iespēja bibliotēkām. Šādu viedokli pauda vairāk nekā divas trešdaļas respondentu *EBLIDA* aptaujā "Ilgtspējīgas attīstības mērķi un to īstenošana Eiropas bibliotēkās", un gandrīz trešdaļa uzskatīja, ka ar IAM saistītie pasākumi būtu iekļaujami bibliotēku darbībā. Interesanti ir tas, ka bibliotēku asociāciju pārstāvība Dienaskārtībā 2030 ir gan zaļa, gan sociāla, un tā norāda gan uz aktuālo ievirzi, ieskaitot zaļās bibliotēkas mērķus, no vienas puses, gan uz aktuālajiem mērķiem, ieskaitot aktīvu iekļaušanu un digitālo pilsoniskumu, no otras puses. Divas trešdaļas respondentu apgalvoja, ka uz IAM orientēti projekti atbalsta trīs IAM pilārus: ekonomisko, sociālo un vides.

Bibliotēkas tiek uzskatītas ne tikai par "grāmatu vietām" (fr. *lieux du livre*), bet arī par "dzīves vietām" (fr. *lieux du vivre*). Tās var ietvert IAM tā, lai atbilstu Eiropas Savienības izvirzītajiem mērķiem, kas tiecas līdz 2050. gadam neitralizēt klimatu, kā arī kļūt "viedākas" un "tuvākas" iedzīvotājiem. Trīs nākamajās apakšnodalās aprakstīts Eiropas bibliotēku stratēģijas saturs IAM sasniegšanai. Pirmajā iekļauts bibliotēku projektu pārskats atbilstoši mērķiem. Otrā vērsta uz IAM politiku, kas tiek īstenota dažās bibliotēku sistēmās valsts līmenī. Pēdējā veltīta IAM rādītājiem bibliotēkās.²⁵

4.2. Uz IAM vērsti Eiropas bibliotēku projekti – daži piemēri un labākās prakses ieteikumi

IAM projektu īstenošana bibliotēkās sākās 2016. gadā – proti, pēc tam, kad 2015. gadā tika apstiprināta Dienaskārtība 2030, kurai pēc gada sekoja *IFLA* Starptautiskā aizstāvības programma. ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem ir bijusi visaptveroša ietekme uz bibliotēkām. Bibliotēkas izstrādā projektus, lai sasniegtu IAM un paplašinātu savu darbības jomu. Pierādījumus šādu projektu sekmīgai īstenošanai var atrast vairākās tīmekļvietnēs, kas veltītas IAM projektiem bibliotēkās.²⁶ ANO vai Eiropas Savienības programmas, kas aptver šādus sarežģītus sociālos, ekonomiskos un vides jautājumus, pagātnē reti kad tikušas uztvertas bibliotēkās tik spontāni un ar tādu entuziasmu kā IAM, tādēļ bibliotēkas ir labs barometrs, lai novērtētu inovatīvo ideālu panākumus sabiedrībā.

Taču ANO IAM ir ietverti sarežģītā un vērienīgā arhitektūrā. Kopumā Dienaskārtība 2030 ir visaptverošākais un pilnīgākais pasaules mēroga plāns ilgtspējīgai mūsu sabiedrības attīstībai: vērienīgs mēģinājums iezīmēt to, kas ir universāls un nedalāms attīstībā, iezīmēt prasības, lai planēta būtu ilgtspējīga, pievērsties plašam mērķu spektram, lai veicinātu mūsu pasaules labklājību un pārticību. Tajā iekļauti 17 mērķi, kas būtu jāuzskata par makromērķiem. Taču IAM dzīvības spēks ir 169 apakšmērķos. Šie mērķi un apakšmērķi ir definēti kopā ar 232 rādītāju sistēmu, ko izmanto, lai uzraudzītu IAM īstenošanu.

²⁵ Kultūras ministrija. Ceļojums uz bibliotēkas zemi. Lasiet šodien, lasiet rīt. Ēriks Orsenna un Noēls Korbins. 2018. gada februāris [file://fs-srv-p100/users\\$/gvi010/Desktop/20182002%20Rapport%20Voyage%20au%20pays%20des%20biblioth%C3%A8ques.pdf](file://fs-srv-p100/users$/gvi010/Desktop/20182002%20Rapport%20Voyage%20au%20pays%20des%20biblioth%C3%A8ques.pdf)

²⁶ Daži piemēri: Francijā: Dienaskārtība 2030 un bibliotēkas <https://agenda2030bibfr.wixsite.com/agenda2030bib>; Vācijā: Zaļo bibliotēku tīkls <https://www.netzwerk-gruene-bibliothek.de>; Spānijā: Stratēģiskā darba grupa. Bibliotēkas. Dienaskārtība 2030 <https://www.ccbiblio.es/estructura-del-consejo/grupos-de-trabajo/estrategicos>

Ar IAM ieviešanu bibliotēkās ir saistīti četri nepatiesi mīti. Pirmais mīts ir tāds, ka IAM ir sava veida papildmērķi bibliotēkām, tie darbojas vienlaikus ar bibliotēkas pamatuzdevumiem, bet nav ar tiem tieši saistīti. Otrais mīts ir, ka IAM galvenokārt attiecas uz vides projektiem, kas vērsti uz klimata pārmaiņām un zemu oglekļa emisiju; sociālie un ekonomiskie pīlāri, kas tieši izriet no ANO Tūkstošgades attīstības mērķiem, tiek atstāti novārtā vai netiek pienācīgi ņemti vērā. Trešais mīts, ka Dienaskārtība 2030 līdz ar tās 169 apakšmērķiem un 232 rādītājiem ir sarežģīta sistēma, kas jāpārvalda makro līmenī, izmantojot fiskālo un likumdošanas politiku, nevis ar mikropolitikas mērķiem nozaru līmenī. Visbeidzot, ceturtais mīts, ka IAM bibliotēkās ir piemēroti tikai maziem vietēja mēroga projektiem, tiem ir ierobežota ietekme un tie ir tīri demonstratīvi. EBLIDA darbības mērķis ir parādīt, ka šie priekšstati ir kļūdaini un ka IAM ir jāuzskata par daļu no bibliotēku pamatuzdevumiem.

Informāciju par IAM projektiem bibliotēkās iezīmēt nav viegli. Dažas bibliotēkas skaidri norāda, kuru IAM tās cenšas sasniegt, lai gan daudzi bibliotēku projekti aptver vairāk nekā vienu IAM. Daži citi projekti Dienaskārtībai 2030 atbilst slēptā veidā, jo tie nav skaidri iestrādāti kādā no IAM. Šajā gadījumā EBLIDA sekretariāts ir uzņēmies iniciatīvu saskaņot projektu mērķus ar IAM apakšmērķiem. Turpmākajos punktos katra IAM apraksts ir saistīts ar vienu vai vairākiem lielajiem projektiem, cerot, ka EBLIDA dalībnieki savā valstī varēs iedvesmoties un īstenot līdzīgus projektus.

Ziņojumā minētie uz IAM orientētie bibliotēku projektu piemēri iegūti no atbildēm, kas saņemtas no EBLIDA biedriem divās aptaujās: "Ilgtspējīgas attīstības mērķi un to īstenošana Eiropas bibliotēkās" un "Eiropas strukturālie un investīciju fondi". Vajadzības gadījumā esam izmantojuši arī publicētos avotus, lai iekļautu papildu projektus un vairāk labākās prakses piemēru.

1. IAM: novērsta nabadzība

Nabadzības jēdziens, ņemot vērā Eiropas kontinenta relatīvo bagātību, ir jāinterpretē kā daudzdimensionāla parādība. Papildus atsevišķām bibliotēku iniciatīvām, piemēram, pārtikas izplatīšanai vai bibliotēku atvēršanai ārkārtas situācijās, lai tās izmantotu kā kopmītnes, Eiropas bibliotēkās vairumā gadījumu ar šo IAM saistīto projektu mērķis ir pārtraukt nabadzības ķēdi: respektīvi, to, ka nabadzībā dzimušiem bērniem pieaugot ir lielāks nabadzības risks nekā tiem, kas nav dzimuši nabadzībā. Šie projekti ir vērsti uz to cilvēku kategorijām, kurām ir margināla loma sabiedrībā.

Bibliotēku sociālās iekļaušanas pasākumi bieži skar cilvēku grupas, kas dzīvo riskam pakļautos pilsētu rajonos, lauku apvidos vai cietumos. Tie var būt rakstpratības pasākumi, kurus piedāvā bibliotekāri vai trešo pušu novērotāji, vai starpetniskas, starpreliģiju sesijas, kurās apvienotas dažāda rakstura grupas. 1. IAM ietvaros bieži minētie projekti ir bezpajumtniekiem atvērta bibliotēka, bibliotēka, kas izplata pārtiku un citas nepieciešamās pamatlīetas, palīdz analfabētu grupām. Organizēt šādas aktivitātes, neizmantojot trešo sektoru, ir gandrīz neiespējami.

Eiropā šādas politikas piemērs tiek īstenots Nīderlandē. Tas ir vērienīgs projekts, kas vērsts uz neaizsargātiem vecāka gadagājuma iedzīvotājiem (finansējums no Eiropas atbalsta fonda vistrūcīgākajām personām (FEAD)), atbalstot Eiropas Savienības valstu pasākumus **pārtikas un pamatmateriālās palīdzības nodrošināšanai vistrūcīgākajām personām**. Materiālajai palīdzībai jāiet roku rokā ar **sociālās iekļaušanas pasākumiem**, piemēram, informatīvajām norādēm un atbalstu, lai palīdzētu cilvēkiem atbrīvoties no nabadzības un sabiedrībā integrētu arī vistrūcīgākos cilvēkus.²⁷ Francijā publiskās bibliotēkas nodrošina, lai to lietotājiem-analfabētiem būtu pieejams palīgs – "rakstītājs" (fr. *écrivain*), kurš regulāri apmeklē bibliotēkas un palīdz tiem, kam ir rakstprātības problēmas, tikt galā ar administratīviem uzdevumiem, palīdzot īstenot savas pilsoniskās tiesības.²⁸

2. IAM: novērsts bads un ilgtspējīga lauksaimniecība

Lauku bibliotēkas ir kopienas informācijas centri, kas izplata lauksaimnieku ikdienas problēmām nepieciešamo informāciju. Tās veicina sabiedrības iesaistīšanos un līdzdalību, cenšoties arī veicināt ekonomisko vitalitāti kopienā. Tādēļ tās ir dabiski galvenie virzītāji projektos, kas saistīti ar 2. IAM, it īpaši reģionos, kur lauksaimniecība joprojām ir nozīmīgs iedzīvotāju ienākumu avots.

Pilsētās izvietotās publiskās bibliotēkas bieži atbalsta sēklu banku aizdevumu izmantošanu. Tomēr lauku apvidos notiek vērienīgākie ar 2. IAM saistītie projekti. Jagodinas pašvaldība (Serbijā) ir teritorija, kur puse iedzīvotāju dzīvo ciematos un 70 % ekonomikas veido lauksaimniecība. Šajā reģionā projekta "Agrolib" mērķis ir novērst plaisu starp Serbijas valdības tiešsaistes paziņojumu sistēmu par subsīdijām un stimuliem lauksaimniekiem un IKT prasības līmeni reģionā. Revitalizējot piecas lauku bibliotēkas, projekts apgādāja tās ar modernajām tehnoloģijām un ieviesa progresīvus bibliotēku pakalpojumus, kuru mērķis bija saistīt lauksaimniekus ar valsti, lauksaimniekus savā starpā un lauksaimniekus ar potenciālajiem lauksaimniecības produktu, mašīnu un pakalpojumu pārdevējiem un pircējiem. Lauksaimnieku apmeklējumi lauku bibliotēkās kļuva krietni biežāki un mainīja vietējās kultūras perspektīvas. Projekts "Agrolib" ir atkārtots Latvijas, Lietuvas un Ziemeļmaķedonijas lauku rajonos.²⁹

Rumānijā, izmantojot Bila un Melindas Geitsu fonda finansēto projektu "Biblionet", publiskās bibliotēkas laikposmā no 2011. līdz 2014. gadam 116 000 lauksaimniekiem ietaupīja 1,25 miljonus ASV dolāru un 230 000 darba dienas. Lauksaimnieki saņēma arī subsīdijas 205 miljonu ASV dolāru apmērā. Šis iespaidīgais rādītājs tika sasniegts, pateicoties darbībai, ko īstenoja *IREX Romania*, kas noslēdza sadarbības līgumu ar Lauksaimniecības maksājumu un intervences aģentūru (*APIA*). Mērķis bija izmantot publiskajās bibliotēkās ziedotos datorus, lai tiešsaistē aizpildītu *APIA* pārvaldītos lauksaimniecības subsīdiju pieteikumus.³⁰

²⁷ Skat. EBLIDA. Eiropas struktūrfondi un investīciju fondi 2021.–2027. gadā. Finansēšanas iespējas bibliotēkās <http://www.eblida.org/publications.html>

²⁸ 1. IAM šeit: <https://agenda2030bibfr.wixsite.com/agenda2030bib>; skat. arī: Kultūras ministrija. Ceļojums uz bibliotēkas zemi. Lasiet šodien, lasiet rīt. Ēriks Orsenna un Noēls Korbins. 2018. gada februāris [file:///fs-srv-p100/users\\$/gvi010/Desktop/20182002%20Rapport%20Voyage%20au%20pays%20des%20biblioth%C3%A8ques.pdf](file:///fs-srv-p100/users$/gvi010/Desktop/20182002%20Rapport%20Voyage%20au%20pays%20des%20biblioth%C3%A8ques.pdf)

²⁹ Crnkovic, Vesna (2013). Piekluve informācijai un zināšanām: "AgroLib Ja" (lauksaimniecības bibliotēkas Jagodinā) (Serbija), W SIS Stocktaking: Success Stories 2013 https://read.itu-ilib.org/science-and-technology/wsis-stocktaking_pub/80858f17-e0df5802-en#page1

³⁰ IFLA Pasaules bibliotēku karte <https://librarymap.ifla.org/stories/Romania/PUBLIC-LIBRARIES-IN-ROMANIA-FACILITATE-ACCESS-TO-AGRICULTURAL-SUBSIDIES/21>

3. IAM: laba veselība un labklājība

Veselības bibliotēkas parasti nodrošina piekļuvi medicīnisko pētījumu rezultātiem un izplata informāciju, kas saistīta ar veselības pakalpojumiem. Ja uzlūkojam IAM īstenošanu galvenokārt dzīvesveida kontekstā, bibliotēkas var darīt daudz, lai apkarotu nelabvēlīgu uztura praksi un neveselīgu dzīvesveidu. Informācija par aptaukošanos, kaitīgo narkotisko vielu un alkohola ietekmi publiskajās bibliotēkās parasti tiek izstrādāta sadarbībā ar organizācijām, kas darbojas trešajā sektorā.

Alianse starp publiskajām bibliotēkām un veselības asociācijām, iespējams, ir visinteresantākais aspekts IAM īstenošanā Eiropas bibliotēkās, it īpaši kā daļa no Covid-19 stratēģijas. Interesanti, ka Covid-19 krīzes laikā Lietuvas Nacionālā bibliotēka sadarbībā ar publiskajām bibliotēkām un Robotikas skolas iniciatīvu sāka izgatavot 3D drukātos sejas vairogius veselības aprūpes darbiniekiem. Iniciatīvai pievienojās vairāk nekā 50 Lietuvas publisko bibliotēku.³¹

Iniciatīva *Book start* (tulk. "Grāmatu sākums") ietver plašu darbību klāstu, kas mudina lasīt mazos un pavisam mazos. Daži no šiem projektiem, piemēram, *Book Start* Beļģijā, piedāvā bezmaksas grāmatu kopas zīdaiņiem vecumā no sešiem mēnešiem. Iniciatīva ir Nacionālās veselības aģentūras *Kind en Gezin* (tulk. "Bērns un ģimene"), kā arī citu veselības aģentūru un publisko bibliotēku kopprojekts.³²

Itālijā ir vērts atzīmēt iniciatīvas *Nati per Leggere* (tulk. "Dzimis, lai lasītu") panākumus. Šo iniciatīvu iedibināja Itālijas Bibliotēku asociācija sadarbībā ar bērnu asociācijām un centriem.³³

Active Living Area (tulk. "Aktīvās dzīves zona") ir amatierzinātnes projekts, kura mērķis ir pārveidot 80 hektārus lauksaimniecības zemju un mežu, kas ieskauj Dienvīdānijas universitāti (*SDU*), par kopienas pārvaldītu āra laboratoriju. Daļa projekta ietver *SDU* personālu un studentus, lai strādātu ar ANO IAM. Projekts ir saņēmis vairāk nekā 1000 iedzīvotāju un darbinieku priekšlikumus. Tika rīkoti semināri, festivāli, rātsnama sanāksmes un aptaujas, un sadarbībā ar kaimiņos esošo *UCL (University College Lillebælt)*, tulk. Universitātes koledža Lillebelta) tika izveidota mācību programma.³⁴ Projekts ir saistīts ar 3. IAM (laba veselība un labklājība) un 11. IAM (ilgtspējīgas pilsētas un kopienas).

4. IAM: kvalitatīva izglītība

³¹ <https://www.lnb.lt/en/news/5242-lithuanian-libraries-offer-support-to-healthcare-professionals>

³² <https://www.euread.com/projects/projects-programmes/baby/boekstart>

³³ <http://www.natiperleggere.it>

³⁴ <https://insights.uksg.org/articles/10.1629/uksg.431>

4. IAM ir dabiska "gultne" daudzām bibliotēku aktivitātēm. Lasīšana ir publisko bibliotēku misijas centrā, tāpēc to iniciatīvas aptver plašu pasākumu klāstu gan saturiskā, gan mērķauditorijas ziņā. Tās pievērš uzmanību atšķirībai starp dziļu lasīšanu (grāmatu lasīšanu un citiem digitāliem vai drukātiem tekstiem) un vieglu lasīšanu (sociālajos medijos), kā uzsvēr "EU-read" – ar lasīšanas aktivitātēm saistīto Eiropas struktūru konsorcijs.³⁵ Tiek īstenots iespaidīgs skaits projektu, kuri bieži tiek finansēti programmas *Erasmus+* ietvaros un ir mērķēti gan uz bērniem, gan pieaugušajiem saistībā ar digitālo rakstpratību.³⁶

Francijā tīmekļvietnē, kas veltīta iniciatīvai *Agenda 2030 et bibliothèques* (tulk. "Dienaskārtība 2030 un bibliotēkas"), uzskaitītas aptuveni 100 aktivitātes, kas notiek Francijas bibliotēkās un veltītas 4. IAM.³⁷ *IFLA* Pasaules bibliotēku kartē IAM stāsti ir uzskaitīti vismaz piecās Eiropas valstīs (Beļģijā, Čehijā, Vācijā, Nīderlandē, Rumānijā).³⁸ *Treffpunkt Deutsch* (tulk. "Tikšanās vieta – Vācija") ir bibliotēku sadarbības projekts, kas imigrantu kopienai Vācijā nodrošina piekļuvi valodu apmācībai un izglītības resursiem; to īsteno Heilbronnas pilsētas bibliotēka (*Stadtbibliothek Heilbronn*), un tas atbilst gan 4., gan 5. IAM.³⁹

Lai gan saturu vairāk vai mazāk nosaka bibliotēku specializācija (akadēmiskās, publiskās, skolu, speciālās bibliotēkas), tiek palielināti ieguldījumi bibliotēku pakalpojumos, kuri vērsti uz konkrētām mērķauditorijām. Saraksts varbūt nebūs visaptverošs, taču mēģināsim uzskaitīt jomas, kurās bibliotēku darbs saistīts 4. IAM:

- paplašināts vispārējs atbalsts skolēniem un studentiem, t. sk. skolēni ar īpašām vajadzībām (disleksija utt.);
- zaudēta rakstpratība, digitālais analfabētisms;
- valodu kursi, it īpaši valodu kursi imigrantiem uzņemošajā valstī;
- paplašinātas bibliotēkas iespējas īpašiem notikumiem;
- bibliotēkas kā sociālās tikšanās vietas mājāsaimniecēm, sievietēm-ārvalstniecēm u. tml.;
- profesionālā apmācība;
- digitālo resursu un datubāzu izmantošana, t. sk. atklātās piekļuves avoti;
- bērnu lasīšanas veicināšana;
- Eiropas Savienības informācija un piekļuve Eiropas Savienības datubāzēm.

5. IAM: dzimumu līdztiesība

"Publiskās bibliotēkas pakalpojumi ir vienādi pieejami visiem, neatkarīgi no vecuma, rases, dzimuma, reliģijas, tautības, valodas un sociālā statusa." (*IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifest, 1994*)⁴⁰
"Bibliotēkas pakalpojumi iedzīvotājiem jāsniedz neatkarīgi no rases, tautības, reliģijas, kultūras, politikas, vecuma, fiziskiem vai mācīšanās traucējumiem, dzimuma vai seksuālās orientācijas." (*Eiropas Padomes/EBLIDA Pamatnostādnes par bibliotēku tiesību aktiem un politiku Eiropā, 2000*)⁴¹

³⁵ <https://www.euread.com>

³⁶ <https://publiclibraries2030.eu/2020/02/embarking-on-the-digital-travellers-journey>

³⁷ <https://airtable.com/shr7YkW20CqgiOhP1/tbl4WuWfB7hdaw1UY/viwNef7J9TNh6gEZE/recqXbTf4Ai5femw9?blocks=hide>

³⁸ <https://librarymap.ifla.org/stories/sdg/4>

³⁹ <https://www.biblio2030.de/treffpunkt-deutsch-stadtbibliothek-heilbronn>

⁴⁰ <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>

⁴¹ <http://www.eblida.org/Documents/Council-of-Europe-EBLIDA-Guidelines-on-Library-Legislation-and-Policy-in-Europe.pdf>

Nediskriminācijas princips ir ietverts visās principu deklarācijās, ko izstrādājušas starptautiskās, Eiropas un nacionālās bibliotēku asociācijas. Tomēr 5. IAM neattiecas tikai uz principiem; tā mērķis ir veicināt pozitīvu politiku un pasākumus, kas paredz pilnīgu dzimumu līdztiesības īstenošanu. 5. IAM veiktās bibliotēku kampaņas var palīdzēt popularizēt Eiropas Savienības Sociālo hartu un Eiropas sociālo tiesību pīlāru kā ilgtspējīgas sabiedrības pamatu.

Bibliotēku projekti var pievērsties vardarbībai, kas vērsta pret sievietēm un, vispārīgāk, pret mazāk aizsargātām cilvēku grupām. Bibliotēkas koncepcija kā "droša telpa", kur izvarošanu vai incestu pārdzīvojušie varētu runāt par savu pieredzi, nesastopot nosodījumu, un kur *LTGB* kopienas varētu justies droši – lūk, daži pozitīvas politikas mērķi.⁴²

Pēc U. Vimmeres teiktā, bibliotēkām ir liela loma saistībā ar 5. IAM, un ne jau tāpēc vien, ka ir ļoti liels sieviešu-bibliotekāru skaits. Viens no iemesliem ir tas, ka lasīšanu saskaņā ar visām aptaujām vairāk praktizē sievietes nekā vīrieši. Bibliotēkas arī pievērš uzmanību bērniem un jauniešiem, un vecāki var tām uzticēties. Bibliotēkas ir vieta, kur bērni drīkst doties vieni paši un paši izlemēt, ko izvēlas. Viņi var attīstīt savas intereses un pasaules uzskatus. Tam, ka bērns var izlemēt, ko lasīt, skatīties, dzirdēt vai ar ko spēlēties bez skolotāja vai vecāku palīdzības, ir emancipējošs efekts. Un valstīs, kur dzimumu līdztiesība vēl nav sasniegta, kur diskriminācija attiecas arī uz vecākām meitenēm un pat sievietēm, bibliotēka ir viena no nedaudzajām sabiedriskajām vietām, kuru viņas var apmeklēt vienas pašas.⁴³

Visvērienīgākais politikas priekšlikums, kas attiecas uz 5. IAM, izstrādāts Spānijā. Bibliotēku sadarbības padomes (*Consejo de Cooperación Bibliotecaria, CCB*) projekts ietver visas Spānijas bibliotēku sistēmas pārveidošanu par tādu institucionālu mehānismu, ar kura palīdzību varētu sasniegt 5. IAM, "dzimumu līdztiesība". Tādā veidā bibliotēku rezultātus var apkopot, izvērtēt un saskaņot ar ANO IAM un *Eurostat* rādītājiem. Bibliotēku sadarbības padomē izveidota komiteja, kas novērtē dzimumu līdztiesību bibliotēkās.⁴⁴

Pieminēšanas vērts ir arī *LGBT* un dzimumu līdztiesības veicināšanai veltīts bibliotēku (un arī muzeju) tīkls, piemēram, Starptautiskais geju un lesbiešu informācijas centrs un arhīvs (*IHLIA*) Amsterdamas publiskajā bibliotēkā un Dzimumu līdztiesības un sieviešu vēstures institūts *Atria*, arī Amsterdamā, vai *Centrum Schwule Geschichte* (tulk. "Geju vēstures centrs") Ķelnē.

6. IAM: tīrs ūdens un sanitārija

⁴² Rachel S. Wexelbaum. Bibliotēkas administrācijas un organizācijas sasniegumi: bibliotēkas telpas nākotne. Emerald Group Publishing Limited. Editors: Samantha Schmehl Hines, Kathryn Moore Crowe, 37.–78. lpp.

⁴³ Bibliotēkas un 5. IAM. Trīs jautājumi Ullai Vimmerei, Humboltu Universitātes zinātniskajai asistentei un ELSA loceklei <http://www.eblida.org/news/eblida-newsletter-december-2019.html>

⁴⁴ CCB III stratēģiskais plāns 2019.–2023. Līdztiesības bibliotēkas <https://www.ccbiblio.es/wp-content/uploads/III-Plan-Estrat%C3%A9gico-CCB-def.pdf> (2019. gada februāris)

Lielākajai daļai Eiropas Savienības iedzīvotāju ir pieejama pamatsanitārija un mājokļi ir saistīti ar sekundāro notekūdeņu attīrīšanu. Tomēr starp dalībvalstīm pastāv atšķirības, un bibliotēku rīkotie izpratnes veicināšanas pasākumi var attiekties uz tīru ūdeni un tā izmantošanu vietējā līmenī. Vietās, kur kanalizācija un atkritumu likvidēšana nav pienācīga un sanitārija neatbilst standartiem, bibliotēkas var vērties pret šo situāciju ar kampaņu un izstāžu palīdzību, lai uzlabotu savu kopienu veselības stāvokli. Ja reģionā atrodas universitātes un pētniecības vai monitoringa centri, bibliotēkas var darboties kā to sadarbības aģenti, lai pārsūtītu un izplatītu informāciju par sanitāriju un palīdzētu izveidot amatierzinātnes projektus.

6. IAM Eiropas bibliotēkās nozīmē arī zaļās bibliotēkas pilnīgu ieviešanu, par kuru plašāk būs runa saistībā ar 7. IAM. Ievads tam ir *IFLA* kontrolsaraksts, kas aptver šādus jautājumus: zaļās apbūves projektu plānošana, finansējums, vietu izvēle, struktūra, būvniecība, materiāli, klimats, enerģijas pārvaldība, otrreizējā pārstrāde, kā arī zaļās informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, lietotāju pakalpojumi, bibliotēkas iekārtu pārvaldība, stratēģiskie mērķi, mārketingu un *PR*, videi draudzīgas apbūves sertifikāti un daudz kas cits.⁴⁵

7. IAM: pieejama un atjaunojama enerģija

Svarīgākais 7. IAM izmantojums bibliotēkās ir zaļā bibliotēka – bibliotēka, kur būvniecība, telpas, sanitārijas un apkures sistēmas atbilst vides standartiem. Zaļā jeb, drīzāk, "Ilgtspējīgā bibliotēka" ir definēta Bibliotēku tiešsaistes vārdnīcā (*Online Dictionary of Library Science, ODLIS*): "Bibliotēka, kas paredzēta, lai samazinātu negatīvo ietekmi uz dabisko vidi un maksimāli palielinātu vides kvalitāti telpās, rūpīgi izvēloties vietu, izmantojot dabiskus celtniecības materiālus un bioloģiski noārdāmus produktus, saglabājot resursus (ūdeni, enerģiju, papīru) un atbildīgi apsaimniekojot atkritumus (pārstrāde utt.)."⁴⁶

Eiropā zaļo bibliotēku piemēri ir, piemēram, Reimsas Universitātes Roberta de Sorbona bibliotēka Francijā, Braitonas Jubilejas bibliotēka Lielbritānijā, Belfāstas Karalienes universitātes Makleja bibliotēka un Amsterdamas publiskā bibliotēka. Pieci svarīgākie zaļās bibliotēkas kritēriji ir: a) enerģijas patēriņa samazināšana; b) efektīva enerģijas piegādes izmantošana; c) iekārtu darbības laika samazināšana, tām automātiski izslēdzoties vai pārejot gaidīšanas režīmā; d) vienkāršāko un lietotājam ērtāko risinājumu izmantošana; un e) pasīvo sistēmu izmantošana vides regulēšanai.⁴⁷

Bibliotēku darbība, kuras mērķis ir sasniegt 7. IAM, galvenokārt saistīta ar izglītošanu par bezemisiju un zemas emisijas enerģijas avotiem – zaļo enerģiju, zilo enerģiju, un tiek veikta sadarbībā ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Svarīgu lomu 7. IAM sasniegšanā var spēlēt amatierzinātnes projekti, kuros zinātnieki izmēģina jaunus risinājumus ar aktīvu un labi informētu pilsoņu atbalstu. Beļģijā "Gaisa meklētāju projektu" (angl. *The air seekers project*) izstrādāja NVO "Transports un attīstība" (skat. 11.6. IAM).

⁴⁵ <https://www.ifla.org/publications/node/12621>

⁴⁶ https://products.abc-clio.com/ODLIS/odlis_s.aspx#sustainablelib

⁴⁷ Kontrolsarakstu izstrādāja: Werner, Klaus Ulrich. Ilgtspējīgas ēkas, aprīkojums un apsaimniekošana. Kontrolsaraksts, kas tulkots astoņpadsmit valodās. Vispārīgu pārskatu skat.: Malgorzata Fedorowicz-Kruszewska. Ilgtspējīgas bibliotēkas – modes lieta vai nepieciešamība? *JLIS.it*, 10, 1 (January 2019). ISSN 2038-1026 online <https://www.jlis.it/article/view/12500/11355>

8. IAM: cienīgs darbs un ekonomiskā izaugsme

Bibliotēkas jau tagad aktīvi strādā, lai sasniegtu 8. IAM. Dažas darbojas kā starpnieki starp darba devējiem un darba meklētājiem, izvieto īpašus uzziņu galdus, kur bibliotekāri vai eksperti palīdz bezdarbniekiem pieteikties darbā; bezmaksas piekļuve internetam, kā arī citas modernās tehnoloģijas, ko nodrošina bibliotēkas, mudina cilvēkus izmantot tehnoloģiju priekšrocības.

Uz 8. IAM orientēts darbs var nozīmēt, ka bibliotēkas sadarbībā ar privāto sektoru kvalitatīvi pastiprina savas darbības ekonomiskās stagnācijas un sliktu darba iespēju laikā. Piemēram, viena iespēja būtu darboties kā informācijas centram saistībā ar Eiropas Sociālo un investīciju fondu, tādējādi palielinot iedzīvotāju informētību par to, cik ilgtspējīgi ir Eiropas izdevumi.

Bibliotēkās notiek būtiska uz 4. IAM un 8. IAM orientētu darbību pārklāšanās. Semināru organizēšana par robotikas un 3D tēmām Madrides bibliotēku sistēmā, kā arī dažās citās Spānijas bibliotēkās ir piemērs saiknei starp kvalitatīvu izglītību un ilgtspējīgas ekonomikas izaugsmi, jo šādi semināri veicina darba meklējumus. Madridē arī bērni tiek aicināti izklaidēties, piemērotā veidā izmantojot jaunās tehnoloģijas.⁴⁸

Līdzīgi *Global Libraries – Bulgaria Foundation, GLBF* (tulk. "Fonds Globālās bibliotēkas – Bulgārija") ir partneris projektā "Iegūsti patiesus faktus! Medijpratība visiem". Tā ir Eiropas Komisijas līdzfinansēta programma, kas nodrošina medijpratības apmācību skolēniem un jauniešiem no sociālekonomiski nelabvēlīgas vides, kā arī viņu vecākiem un vecvecākiem. *GLBF* īsteno arī projektu "E-prasmes e-iekļaušanai", kura mērķis ir izstrādāt datorpratības apmācības programmu neaizsargātām grupām un atvieglot piekļuvi darba tirgum. Šis projekts tiek īstenots sadarbībā ar 5 citām organizācijām no Ziemeļīrijas, Spānijas, Itālijas un Rumānijas, un to finansē Eiropas *Erasmus+* programma.⁴⁹ Atmiņas un zināšanu e-portāls ir veltīts Eiropas vēsturei un zinātnei; "Tech Lib" piedāvā Mini tehnoloģiju centru Vrattsas reģionālajā bibliotēkā *Hristo Botev* – tajā bērni un pusaudži gūst iespēju piedzīvot jauno tehnoloģiju brīnumus.⁵⁰

9. IAM: ražošana, inovācijas un infrastruktūra

⁴⁸ Madrides pilsētas bibliotēka un Dienaskārtība 2030

<https://bibliotecas.madrid.es/UnidadesDescentralizadas/Bibliotecas/BibliotecasPublicas/Noticias/ficheros/ManualAgeda2030.pdf#page=82>

⁴⁹ Attiecīgi <http://www.glbulgaria.bg/bg/node/35265> un <http://www.glbulgaria.bg/bg/node/31318>

⁵⁰ Attiecīgi <http://libsilistra.bg/index.php/2018-06-19-13-26-56> un <https://libvratsa.org/tiyneydzhari-testvat-novi-technologichi-chudesa>

Make Faires (tulk. "Ražotāju tirdziņi"), pasākumi, saistīti ar inženierzinātnēm un kurus organizē žurnāls "Make", bieži vien tiek organizēti bibliotēkās. Norvēģijas Nacionālā bibliotēka sākusī strādāt pie mākslīgā intelekta shēmām un iepazīstināt iedzīvotājus ar jaunajām tehnoloģijām, stājoties pretī t. s. neoludītu pretestībai pret progresīvām pārmaiņām.⁵¹

Bibliotēkām jāklūst par pastāvīgu infrastruktūru, kas veicina inovācijas sociālajā kontekstā. Šis "sociālās" bibliotēkas modelis jāizveido sadarbībā ar progresīviem institūtiem un tehnoloģiskajiem centriem. "Digitālās prasmes MVU (maziem un vidējiem uzņēmumiem) Bulgārijā" ir izglītības projekts, kurā Plovdivas, Smolnas un Stara Zagoras rajonu reģionālās bibliotēkas klūst par trešo vietu un piedāvā vienlīdzīgu piekļuvi informācijai un komunikācijai, mūžizglītībai, sadarbībai ar MVU darbiniekiem un viņu ģimenēm. Šī projekta atpazīstamību uzlabo divi aspekti. Pirmkārt, bibliotēkas strādā sadarbībā ar Bulgārijas Mazo un vidējo uzņēmumu savienību; otrkārt, projektu finansē Eiropas Sociālais fonds 2014.–2020. gadam, kas ir viens no Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem.⁵²

Visbeidzot, vēlreiz jāpiemin Lietuvas iniciatīva par 3D drukātu sejas vairogu izgatavošanu veselības aprūpes darbiniekiem – šī projekta pamatā bija sadarbība ar Lietuvas Robotikas skolu.

10. IAM: mazināta nevienlīdzība

Atbalsts individuālajai attīstībai un sociālā atstumtībā esošu cilvēku (kuri dzīvo zem nabadzības sliekšņa, imigrantu, minoritāšu, ieslodzīto) integrācija ir bibliotēku darba centrā. Bibliotēkas šajos centienos izmanto savu tuvumu cilvēkiem, kuri dzīvo sociālā riska teritorijās vai atrodas sarežģītās situācijās, un nodrošina viņiem piekļuvi plašsaziņas līdzekļiem un kultūrai, kā arī grāmatu un citu kultūras produktu apmaiņas sistēmām. Šajā ziņā bibliotēku izņēmumu ieviešana 2019. gadā apstiprinātajā Eiropas Savienības Autortiesību direktīvā ir pasākums, kas atbalsta nevienlīdzības mazināšanu tirgus nepilnību gadījumos.

Vācijā *BIST* programma (*Bibliotheken im Stadtteil*, tulk. "Apkaimes bibliotēkas") Berlīnē ir labi attīstīta bibliotēku iniciatīva, kas strukturēta trīs grupās: a) sociālās infrastruktūras uzlabošana un pielāgošana (bibliotēku celtniecība, atjaunošana un modernizācija); b) bibliotēku pakalpojumu sociālā attīstība nelabvēlīgos rajonos (starpkultūru darbs, viesmīlības kultūra, ģimenes bibliotēka); c) vispārēja bibliotēku pakalpojumu attīstība (aktīvie pakalpojumi, krājumu attīstīšana, jauni pakalpojumi).

Organizācija, kas nodarbojas ar nevienlīdzības mazināšanu, ir *Bibliothèques Sans Frontières* (tulk. "Bibliotēkas bez robežām"), kas darbojas aptuveni 50 valstīs. Viens no galvenajiem projektiem ir *Ideas box* (tulk. "Ideju kaste"): lietotājiem ir piekļuve satelītinterneta pieslēgumam, digitālajam serverim, enerģijas ģeneratoram, 25 planšetdatoriem un klēpdatoriem, 6 HD kamerām, 1 lielam HD ekrānam, galda spēlēm, mākslas un amatniecības materiāliem, cieta un mīksto vāku grāmatām, kā arī skatuvei – muzicēšanai un teātrim. Katra "Ideju kaste" sadarbībā ar organizācijām, vadītājiem un attiecīgās kopienas locekļiem ir pielāgota, lai atbilstu vietējām vajadzībām. Eiropā "Bibliotēkas bez robežām" darbojas Beļģijā, Francijā, Vācijā, Grieķijā un Itālijā.⁵³

⁵¹ <https://www.nb.no/hva-skjer/ai-conference>

⁵² <http://www.glbulgaria.bg/en/digisme>

⁵³ <https://www.librarieswithoutborders.org/ideasbox>

Verijas publiskā bibliotēka atrodas Grieķijas ziemeļos, kur saplūdušas daudzas etniskās identitātes, kas pārvietojušās uz šo reģionu. Bibliotēka imigrantiem no Albānijas, Krievijas, Ukrainas un Bulgārijas piedāvā piekļuvi datoriem, lai varētu radīt vizuālus stāstījumus par savu dzīvi. Pēc tam šie stāsti tiek publicēti vietnē *YouTube*, kā arī īpašā projekta vietnē.⁵⁴

11. IAM: ilgtspējīgas pilsētas un kopienas

Daudzās Eiropas pilsētās bibliotēkas ir svarīgs pilsētplānošanas elements. Gan lielās, gan mazās pilsētās to administratori un pilsētplānotāji izvieto bibliotēkas gar stratēģiskām pilsētas attīstības asīm, lai veicinātu socializāciju, iekļaušanos un integrāciju. Nomākto un nelabvēlīgo pilsētu teritoriju atdzimšana bieži ir sākusies ar bibliotēku izveidi tajās, popularizējot bibliotēku kā iedzīvotāju "tikšanās vietu". Tādu bibliotēku piemēri, kas ir pilsētu atjaunošanas centrā vai ir daļa no atjaunošanas pasākumu ķēdes, atrodami daudzās Eiropas pilsētās, no Orhūsas līdz Helsinkiem, no Parīzes līdz Kopenhāgenai.

Pilsētas var būt arī ideāla vieta, kur attīstīt amatierzinātnes projektus. Beļģijā "Gaisa meklētāju projektu" izstrādāja NVO "Transports un attīstība", kuras galvenā mītne atrodas Briselē. Šī NVO sadarbojās ar vairākām Beļģijas bibliotēkām, lai izstrādātu amatierzinātnes projektu, kura mērķis bija savākt pēc iespējas vairāk datu par gaisa piesārņojumu. Publisko bibliotēku lietotājiem tika izsniegti sensori, kas nosaka gaisa kvalitāti, un dati tika nosūtīti pētījumu centriem, analizējot gaisa kvalitāti. "Gaisa meklētāju projekts" ir lieliski atbilstošs 11.6. IAM.

"Grāmatu mantojuma projekti" atbilst 11.4. IAM, kura mērķis ir aizsargāt pasaules kultūras un dabas mantojumu. Lielākā daļa bibliotēku kultūras mantojuma projektu veido saites ar *Europeana*, kas nodrošina piekļuvi miljoniem grāmatu, mūzikas, mākslas darbu un daudz kam citam, izmantojot sarežģītus meklēšanas un filtrēšanas rīkus.⁵⁵

Bulgārijā no Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem tikuši finansēti vairāki kultūras mantojuma projekti: a) Sv. Kirila un Sv. Metodija Nacionālā bibliotēka kā Bulgārijas kultūras mantojuma izcilības centrs; b) "Rakstītie Lejas Donavas dārgumi", iesaistot arī bibliotēku Krajovā, Rumānijā; c) "Kultūrvēsturiski galamērķi", sadarbībā ar Turcijas bibliotēku.⁵⁶

Vācijā no Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem finansēti divi projekti: Brandenburgas pilsētā Orānienburgā, kurā ir 40 000 iedzīvotāju, un Tīringenes pilsētā Valtershauzenā, kurā ir 13 000 iedzīvotāju. Orānienburgā Brandenburgas reģions pēc Vecās pils, Pils parka un Havelas promenādes pārveidošanas bija nolēmis arī atjaunot bibliotēku ar tūrisma informācijas centru un "Galeriju". Valtershauzenas Pilsētas bibliotēka tika atjaunota vēsturiskajā kompleksā, kurā ietilpst arī rātsnams, kas celts 1441. gadā.⁵⁷

⁵⁴ Peter Genovese and Patricia Albanese. Ilgtspējīgas bibliotēkas, ilgtspējīgi pakalpojumi. Globāls skatījums. (IFLA 2011, Puerto Rico) <https://www.ifla.org/past-wlic/2011/196-genovese-en.pdf>

⁵⁵ <https://www.europeana.eu/en/about-us>

⁵⁶ Skat. EBLIDA. Eiropas struktūrfondi un investīciju fondi 2021.–2027. gadā. Finansēšanas iespējas bibliotēkās <http://www.eblida.org/publications.html>

⁵⁷ Turpat.

12. IAM: atbildīgs patēriņš un ražošana

Ilgspējīga attīstība pirmām kārtām ir dzīvesveids: jebkura izglītojoša darbība, kas saistīta ar nepārstrādājamu atkritumu likvidēšanu, ir atbalsts ilgtspējībai. Bibliotēkas var būtiski ietekmēt cilvēku uzvedību, palielinot izpratni par ilgtspējīgu praksi, kas saistīta ar aprites ekonomiku, kā arī par pareizu kosmētikas un farmaceitisko produktu izmantošanu. Piemērs bibliotēkas iniciatīvai, kas atbilst 12. IAM un kuru var viegli pārņemt citas bibliotēkas, ir Javorovas reģionālās bibliotēkas projekts "Zeme ir tīrāka, mēs esam labāk informēti": 3D printeris ir pieejams ikvienam skolēnam kā balva par nodotu plastmasas pudeli.⁵⁸

BYOD (Bring Your Own Device, tulk. "lieto pats savu ierīci") bija amatierzinātnes projekts, kas dzīves cikla pētījumu ietvaros tika organizēts Funenas salā, Dānijā. Projekta mērķis bija iesaistīt iedzīvotājus elektronisko atkritumu izpētē (mobilās ierīces, televizori, putekļsūcēji utt.), lai noteiktu, vai ir iespējams pārstrādāt nolietotos produktus, tā aktīvi iesaistot iedzīvotājus jaunos un ilgtspējīgākos dzīves ciklos. Projekta rezultāts kalpoja par pamatu jauniem vietējiem, valsts un Eiropas tiesību aktiem. Projektā piedalījās un produktus nodeva 1500 pilsoņi, savukārt ar intervijām un aptaujām sociālajos medijos, televīzijā un internetā tika sasniegti aptuveni 130 000 pilsoņu.⁵⁹ *Lochal* bibliotēkā Tilburgā, Nīderlandē, vēl vienu bibliotēkas projektu, kura mērķis ir būtiski samazināt atkritumu apjomu, novēršot atkritumu rašanos un tos pārstrādājot, īstenoja "Nākotnes laboratorija" (*Future Lab*). Iniciatīvā *Plastic Troop Challenge* (tulk. "Plastmasas karaspēka izaicinājums") vienas nedēļas laikā ievērojams skaits iedzīvotāju savāca visus savus plastmasas atkritumus.⁶⁰

13. IAM: rīcība klimata jomā

Vārda brīvība bibliotēkās ir svēts princips; tāpēc tiem, kuri noliedz klimata pārmaiņas, var tikt dots vārds bibliotēkās, taču vienlaikus tā ir grūta lieta, jo klimata pārmaiņas ir kļuvis par ārkārtas problēmu arī viņu dēļ. Izpratnes veidošanas pasākumiem un kampaņām, kas veicina labu praksi, vajadzētu pamodināt cilvēku apziņu un paātrināt 13. IAM sasniegšanu. Sadarbība starp iedzīvotājiem un universitātēm, izmantojot publiskās bibliotēkas, varētu apvērst pašreizējo uzskatu, ka ārkārtas situācija klimata jomā ir problēma, kas draud kādam citam kaut kad nākotnē, nevis problēma, kas attiecas tieši uz mums jau tagad.

⁵⁸ <http://3d-burglib.org/bg>

⁵⁹ Projekts tika īstenots sadarbībā starp Dienvēstrijas Universitāti (*SDU*), *TV/2 Funen* (reģionālā raidorganizācija), *Refurb* (privāts uzņēmums), četrām pašvaldībām un 15 partneriem no privātā sektora un pilsoniskās sabiedrības (piemēram, *Repair Cafés*) <https://www.ecsite.eu/activities-and-services/ecsite-events/conferences/sessions/citizen-science-case-study-bring-your-own>

⁶⁰ *Lochal* bibliotēka ir apņēmusies izveidot ilgtspējīgāku Tilburgu <https://www.bibliotheekmb.nl/nieuws/1912-dec-de-bibliotheek-lochal-zet-zich-in-voor-eeen-duurzamer-tilburg.html>

Viens no populārākajiem ilgtspējības standartiem ir *ISO* standarts 14001:2004 "Vides pārvaldības sistēmas. Prasības vadlīniju pielietošanai". Tas ir standarts, kas tiek sekmīgi piemērots daudzu IAM aspektos.⁶¹ Huelvas Universitātes bibliotēka izveidoja *ISO* standartiem atbilstošu sistēmu, kas paredzēta ar vides aspektiem saistītu procesu un procedūru pārvaldībai. To piemēroja visām bibliotēkas darbībām un pakalpojumiem, kas ietekmē vidi.⁶²

14. IAM: dzīvība ūdenī

Upes, ezeri un jūras ir transporta un enerģijas avoti, pie kuriem ir dzimušas mūsu pilsētas, un bibliotēkas var apliecināt šo bagātību. Piekļuve informācijai, kas saistīta ar dzīvību zem ūdens, var izglītēt cilvēkus par ilgtspējīgu saikni ar ūdens vidi.

Lionas pašvaldības bibliotēka organizē reģionālo grāmatu balvu par vidi un dara pieejamus ar vides interpretāciju saistītus krājumus.⁶³

15. IAM: dzīvība uz Zemes

Pasākumiem bibliotēkās bioloģiskās daudzveidības jomā būtu jā sākas ar uzmanības pievēršanu ilgtspējīgas attīstības veicināšanai veltītajai Konvencijai par bioloģisko daudzveidību, kuru Zemes samitā Riodežaneiro 1992. gadā parakstīja 150 valdību vadītāji.

Bibliotēkās ir ierasta prakse izveidot bioloģiskajai daudzveidībai veltītas kolekcijas. Tās tiek sasaistītas ar semināriem par dārziem, dabas ekoloģiju un ilgtspējīgu attīstību. Francijā tas ir noticis, piemēram, *Médiathèque Pézilla-la-Rivière* (mediatēka Perpinjanas reģionā).⁶⁴ Cits projekts – *Ernte Deine Stadt* (tulk. "Raža tavā pilsētā") – skaidri ilustrē zaļās bibliotēkas progresīvāko koncepciju, vietējai bibliotēkai *Stadtbibliothek Bad Oldesloe* kļūstot par pilsētdārzu un pārveidojot bibliotēkas telpas par ilgtspējai veltītu pārdomu un radošuma telpām (atbilstoši 4., 11., 12., 15., 17. IAM).⁶⁵

⁶¹ ANO ilgtspējīgas attīstības mērķi – vai ISO 14001 var palīdzēt? – Jā! Versija 2016. g. decembrī

<https://committee.iso.org/files/live/sites/tc207sc1/files/Final%20UN%20SDG%20and%20ISO%2014001%20071216.pdf>

⁶² Marta Garcia (2020). 2030. gada programma universitāšu bibliotēkās: kas tā ir, un piemēri, kā to izmantot, *Desiderata*, 13 <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7217946>

⁶³ <https://www.bm-lyon.fr/16-bibliotheques-et-un-bibliobus/bibliotheque-du-6e/zoom-sur/article/le-prix-regional-du-livre-environnement-a-la-bibliotheque-du-6e>

⁶⁴ <https://www.ledepartement66.fr/wp-content/uploads/2019/11/Rapport-DD-2019.pdf>

⁶⁵ https://www.bibliothekverband.de/fileadmin/user_upload/Landesverbaende/Hessen/Bibliothekstage/Ernte_deine_Stadt_Wetzlar_180430.pdf

Zachary Kniazheski bibliotēkas īstenotais projekts "Savvaļas dzīvnieki ap mums: kā tos iepazīt un aizsargāt" ir vērsts uz to, lai cilvēki apzinātos apkārt esošo savvaļas dabu, un tā mērķauditorija ir skolēni, skolotāji, vecāki un sabiedrība kopumā, lai radītu izpratni par ieguvumiem, ko dod dzīvošana kopā ar mūsu savvaļas draugiem.⁶⁶

16. IAM: miers, taisnīgums, laba pārvaldība

Bibliotēkas, īpaši Ziemeļeiropā, pēc definīcijas tiek uzskatītas par "tikšanās vietām" (Norvēģijā tas ir oficiāli noteikts likumā); tās ir ierastas vietas pilsoniskai iesaistei un politiskām debatēm. Kopumā bibliotēkas tiecas pēc aktīvas un labi informētas pilsonības, piemēram, svarīgs *EBLIDA* stratēģijas uzdevums ir: "iesaistīt bibliotēkas cilvēku un viņu tiesību aprūpē, veicinot iedzīvotāju demokrātisku līdzdalību sabiedrībā".

Nav pārsteigums, ka 16.10. IAM – "nodrošināt sabiedrības piekļuvi informācijai un aizsargāt pamatbrīvības saskaņā ar valstu tiesību aktiem un starptautiskajiem nolīgumiem" – ir liela popularitāte Eiropas bibliotēkās. Cīņa pret diskrimināciju ietver arī migrācijas politiku un imigrantu rakstpratības programmas. Projektā "Madrīdes pilsētas bibliotēka un Dienaskārtība 2030" sadarbībā ar pilsonisko sabiedrību un nevalstiskajām organizācijām, kas strādā ar migrācijas jautājumiem, ir noorganizēta "Cilvēku bibliotēka" (*Human Library*), kurā galvenais ir nevis krājums, bet gan sarunas ar cilvēkiem.⁶⁷ Lakoruņas pašvaldības bibliotēkās un Las Palmasas de Gran Kanārijas Universitātes bibliotēkā tiek organizētas publiskas debates par vides ilgtspēju. Barcelonas bibliotēku tīkls kā galvenos stratēģiskās attīstības virzītājus noteica 16.6., 16.7. un 16.10. IAM (pārējie mērķi: 4.4., 4.5., 5.5., 8.3. un 8.9.).⁶⁸ Purčenas bibliotēka (Spānija) izveidoja *Biblioteca de Acogida* (tulk. "Uzņemošā bibliotēka"), kuras mērķis bija stimulēt jauno migrantu un vietējo nepilngadīgo jauniešu tikšanās. Šai iniciatīvai 2017. gadā tika piešķirta Bibliotēku sadarbības padomes (*Consejo de Cooperación Bibliotecaria, CCB*) "Sociālās bibliotēkas balva".⁶⁹ Nīderlandē populāri notikumi ir *Tegenlicht Meetups* (tulk. "Izgaismotās tikšanās"), ko organizē Nīderlandes raidorganizāciju apvienība *VPRO*. Daudzi no šiem pasākumiem ir vērsti uz ilgtspējīgu attīstību un tiek organizēti Nīderlandes bibliotēkās.

⁶⁶ <http://green.libsz.org>

⁶⁷ Madrīdes pilsētas bibliotēkas un Dienaskārtība 2030

<https://bibliotecas.madrid.es/portales/bibliotecas/es/Noticias/Manual-para-trabajar-la-Agenda-2030-de-Desarrollo-Sostenible-en-las-bibliotecas-municipales/?vgnnextfmt=default&vgnnextoid=f09b8a0a1c1e8610VgnVCM1000001d4a900aRCRD&vgnnextchannel=165a0b6eb5cb3510VgnVCM1000008a4a900aRCRD>

⁶⁸ Barcelonas reģiona bibliotēkas un Dienaskārtība 2030

<https://www.diba.cat/documents/16060163/189231108/La+Red+de+Bibliotecas+Municipales+con+los+Objetivos+de+Desarrollo+Sostenible/14837cfa-1019-476a-94b7-293cbdac0c9e>

⁶⁹ <https://www.ccbiblio.es/wp-content/uploads/Sello-CCB-2018-BP%C3%BABlicas-Purchena.pdf>

Vēl viens svarīgs 16.10. IAM virziens ir viltus ziņu atklāšana publiskās debatēs. Populistiskas un nedemokrātiskas partijas, kuras bieži vien atbalsta ārējās valstis, izmanto tiešsaistes dezinformāciju, lai manipulētu ar sabiedrības viedokli un nostiprinātu savus mērķus. Vārda brīvību kavē slēpti pārlicinātāji, kuri apzināti izplata melus, lai ietekmētu politiskos notikumus, diskreditētu sociālos grupējumus un nodarītu kaitējumu cilvēkiem. Covid-19 krīzes laikā viltus ziņas palielināja bailes un mulšināja sabiedrību. *EBLIDA* sadarbībā ar *NewsGuard* (uzņēmumu, kas izveidots, lai apkarotu dezinformāciju un maldināšanu) izvērtē tīmekļvietnes ASV un šādās Eiropas valstīs: Francijā, Vācijā, Itālijā un Lielbritānijā. *NewsGuard* īpatnība ir tāda, ka tiek izvērtēts un pārbaudīts ziņu konteksts, nevis tikai teksts. Saskaņā ar bibliotēkas koncepciju par piekļuvi informācijai, *NewsGuard* neizmanto filtrēšanas sistēmas, kas paredzētas informācijas izslēgšanai, kā arī leksiskās vai kombinētās sistēmas, kuras piespiedu kārtā balstās uz vairāk vai mazāk tendencioziem algoritmiem.⁷⁰

17. IAM: sadarbība mērķu īstenošanai

Vairākas bibliotēku organizācijas darbojas starptautiskā līmenī. Organizācija *Bibliothèques Sans Frontières* (tulk. "Bibliotēkas bez robežām"), kas daļēji ir humānais NVO, daļēji sociālais uzņēmums, palīdz pašvaldībām un valstu valdībām izplatīt zināšanas tur, kur tās visvairāk nepieciešamas. Neskatoties uz to, ka bibliotēkas ir lieliskas vietas personības izaugsmei un kolektīvajai attīstībai, tās pārāk bieži netiek iesaistītas tur, kur tām varētu būt vislielākā ietekme. "Bibliotēkas bez robežām" darbojas 23 valodās un 50 valstīs visā pasaulē tādās jomās kā izglītība, veselība, nodarbinātība, pilsoniskums, vide un ilgtspēja, invaliditāte un tehnoloģijas.⁷¹

Viena no aizraujošākajām programmām, ko īsteno Eiropas bibliotēkās, ļoti iespējams, ir "Cilvēku bibliotēka" (*Human Library*). Programma radās Kopenhāgenā, kur lasītājiem tika "izsniegti" reāli cilvēki. "Cilvēku bibliotēka" strādā, lai izveidotu drošu vietu personiskām sarunām, kas var palīdzēt apstrīdēt aizspriedumus, palīdzēt atbrīvoties no diskriminācijas, novērst konfliktus un veicināt lielāku saliedētību sociālajā, reliģiskajā un etniskajā ziņā. Pirmais projekta piemērs notika 2000. gada pavasarī kā daļa no Roskildes festivāla, un tagad šo iniciatīvu izmanto vairāk nekā 80 valstīs.⁷² Ar nosaukumu *Living Library* (tulk. "Dzīvā bibliotēka") tas tagad ir Eiropas projekts, kuru veicina Eiropas Padome. Tas darbojas tāpat kā parasta bibliotēka: apmeklētāji var pārlūkot katalogā pieejamos nosaukumus, izvēlēties grāmatu, kuru vēlas lasīt, un patapināt to uz ierobežotu laiku. Pēc izlasīšanas viņi atdod grāmatu bibliotēkai un, ja vēlas, paņem citu. Vienīgā atšķirība ir tāda, ka "Dzīvajā bibliotēkā" grāmatu vietā ir cilvēki, un lasīšanas vietā ir sarunas.⁷³ "Cilvēku bibliotēka" īpaši atbilst 5., 8., 10. un 17. IAM.

"Luksemburgas fonds" (*Fondation de Luxembourg*), kas ļauj tā paspārnē izveidot arī citus aizsardzības fondus, sadala finansējumu no dažādiem ziedotājiem šādās jomās: veselība un zinātne, nabadzības mazināšana un sociālā kohēzija, vispārējā izglītība, bioloģiskā daudzveidība un klimata pārmaiņas. Viens no "Luksemburgas fonda" projektiem, piemēram, bija bibliobusa iegāde, lai apkarotu analfabētismu Kambodžā (atbilst 4., 10. un 17. IAM).⁷⁴

⁷⁰ <http://www.eblida.org/activities/the-eblida-sdg-european-house/newsguard.html>

⁷¹ <https://www.bibliosansfrontieres.org>

⁷² <https://humanlibrary.org/meet-our-human-books>

⁷³ <https://www.coe.int/en/web/youth/living-library>

⁷⁴ <https://www.fdlux.lu/de/node/1052>

4.3. Bibliotēku politika un Dienaskārtība 2030

Ilgspējīgai attīstībai gan teorijā, gan praksē ir bijuši milzīgi panākumi Eiropas bibliotēkās. Jebkura iniciatīva, kas saistīta ar Dienaskārtību 2030, rada entuziasmu, cerības un iespējas turpmākai bibliotēku iesaistei. Šis entuziasms daļēji saistīts ar bibliotekāru apziņu, ka neatkarīgi no tā, vai to sauc par Dienaskārtību 2030 vai citādi, bibliotekāru mērķi ir stingri iesakņojušies ilgspējīgas attīstības vidē, kas raksturīga visām bibliotēku darbībām un iekļauj IAM visos līmeņos. Citiem vārdiem sakot, bibliotēkas ir izcilas ilgspējības aģentūras. Galu galā, vai tad lasīšana nav izglītības programmu pamatā? Vai rakstpratība un digitālās pratības programmas nav priekšnoteikums nabadzības un visu veidu nevienlīdzības mazināšanai?

IFLA (Starptautiskā bibliotēku asociāciju un institūciju federācija) bija iesaistīta procesā, kurā tika izstrādāta ANO Dienaskārtība 2030. Ziņojuma "Attīstība un piekļuve informācijai" (*Development and Access to Information, DA2I*) 2019. gada versijā "jēgpilna piekļuve informācijai" ir izpētīta četros aspektos: fiziskā interneta savienotība, prasmes, sociālais un kultūras konteksts un tiesību akti. Tas jo īpaši saistīts arī ar pieciem ilgspējīgas attīstības mērķiem: 4. (kvalitatīva izglītība), 8. (cienīgs darbs un ekonomiskā izaugsme), 10. (mazināta nevienlīdzība), 13. (rīcība klimata jomā) un 16. (miers, taisnīgums, laba pārvaldība).⁷⁵ Bet piekļuve informācijai jāsaprot plašākā nozīmē – kā piekļuve datiem un pētījumiem.⁷⁶

IFLA pavēra ceļu, starptautiski atbalstot IAM bibliotēkās un iekļaujot tās Dienaskārtībā 2030. *IFLA* mērķis ir palielināt bibliotēku asociāciju un bibliotēku pārstāvju līdzdalību bibliotēku interešu pārstāvēniecības darbā valsts un reģionālā līmenī, lai nodrošinātu ilgspējīgu sabiedrības piekļuvei informācijai, izmantojot bibliotēku pakalpojumus un programmas.⁷⁷ Bibliotēkās ir daudz stāstu par ilgspēju, tādēļ *IFLA* ir izveidojusi īpašu tīmekļvietni – "Pasaules bibliotēku karte" (*Library Map of the World*).⁷⁸

Aktīva Eiropas bibliotēku līdzdalība IAM īstenošanā ir zīme, ka bibliotēkas var iet soli tālāk savu interešu pārstāvēniecībā un ilgspējas stāstiem pievienot vēl progresīvāku naratīvu, kas saistīts ar Dienaskārtības 2030 politiku un rādītājiem. Tas ir arī veids, kā stāties pretī četriem viltus mītiem, kas saistīti ar IAM ieviešanu kultūras iestādēs, proti, ideju, ka uz IAM orientēti bibliotēku projekti a) neietilpst bibliotēku pamatuzdevumos, b) attiecas uz vides projektiem, c) galvenokārt saistās uz fiskālo un likumdošanas makropolitiku un d) piemēroti neliela mēroga vietējiem demonstratīviem projektiem. Domāšana par politiku un rādītājiem atbilst arī bibliotēku meklējumiem pēc jaunām identitātēm; ir vajadzīga plašāka sistēma, it īpaši pēc Covid-19 krīzes.

Vēsturiskā perspektīvā ilgspējīgas attīstības ietvars šķiet neizbēgams. Bibliotēku attīstība bija cieši saistīta ar nacionālas valsts jēdziena parādīšanos 19. gadsimtā, kad publiskās bibliotēkas veicināja primāro rakstpratību un akadēmiskās bibliotēkas veidoja nācijas politisko un ekonomisko eliti. Pēc Otrā pasaules kara publiskās bibliotēkas tika identificētas kā demokrātisku pārmaiņu izraisītājas: "Publiskā bibliotēka ir mūsdienu demokrātijas rezultāts un ir praktisks apliecinājums demokrātijas pārliecībai par universālo izglītību kā mūža procesu" (pirmais UNESCO Publisko bibliotēku manifests, 1949).⁷⁹ 1970. gadu sākumā šo ideālistisko priekšstatu aizstāja "utilitārāka" nostāja: ievērojamu lomu sāka spēlēt tehnoloģijas, kas sastāvēja no standartiem un metadatiem, un vakardienas rakstpratības misionāri kļuva par šodienas informācijas pārvaldītājiem. Tomēr pēdējos divdesmit gados šī neitrālā pieeja informācijai dod iespēju uzplaukt tieši bibliotēku sociālajai lomai, jo līdz ar bezmaksas piekļuvei informācijai, ko sniedz informācijas pakalpojumu sniedzēji, piemēram, *Google*, ir izjaukts monopolstāvoklis, ko šajā jomā bibliotēkas iepriekš bija baudījušas gadiem ilgi.

⁷⁵ Attīstība un piekļuve informācijai (DA2I) <https://da2i.ifla.org/wp-content/uploads/da2i-2019-full-report.pdf>

⁷⁶ Malgorzata Fedorowicz-Kruszewska. Ilgspējīgas bibliotēkas – modes lieta vai nepieciešamība? *JLIS.it*, 10, 1 (January 2019). ISSN 2038-1026 online <https://www.ilis.it/article/view/12500/11355>

⁷⁷ <https://www.ifla.org/libraries-development>

⁷⁸ DA2I. Attīstība un piekļuve informācijai 2019 <https://da2i.ifla.org/wp-content/uploads/da2i-2019-full-report.pdf>

⁷⁹ <https://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/documents/unesco-public-library-manifesto-1949.pdf>

Gan publiskās, gan akadēmiskās bibliotēkas meklē jaunus politiskos un sociālos faktoros, kas var veicināt bibliotēku attīstību, un kas meklējami sociālajās pārmaiņās un iekļaušanā, demokrātiskā līdzdalībā, kultūras daudzveidībā un sociālajā integrācijā. Tāpēc ir vajadzīgs jauns politiskais satvars – un tas ir skaidri noteikts ANO ilgtspējīgas attīstības mērķos un Eiropā – Eiropas Savienības ilgtspējīgas attīstības Dienaskārtībā 2030.

IAM politika ir pieņemta kā vispārēja shēma, kas jāīsteno, statistikas ziņojumiem ietekmējot ilgtspējības rādītājus. Trūkstošais praktiskais rīks ir laba teorija, kas apkopotu visus šos elementus un īstenotu tos ilgtspējības administratīvajā kultūrā. No dokumentiem, kas pieejami atbildēs uz aptaujām par ilgtspējīgu attīstību un tās ieviešanu Eiropas bibliotēkās, secināms, ka sastopama dažādu modeļu politika. Šie modeļi balstās ne tik daudz uz abstraktiem apsvērumiem, kā uz dažādiem praktiskās realitātes faktoriem – tie var būt, piemēram, valsts lielums, iedzīvotāju skaits, bibliotēku sistēmas konfigurācija, kā arī atsevišķu bibliotēku vadītāju ietekme un apņēmība.

Labs institucionālās politikas paraugs redzams Latvijā. Šajā valstī ar mērķi padarīt Latvijas bibliotēkas "organiski" funkcionālas IAM īstenošanā apvienojās Latvijas Nacionālā bibliotēka un Latvijas Bibliotekāru biedrība. Latvija ir izstrādājusi unikālu un vērienīgu pieeju IAM Dienaskārtībai 2030, iekļaujot bibliotēkas valsts IAM plānos visos līmeņos. Pirmais solis bija bibliotēku iekļaušana Starptozaru koalīcijā ilgtspējīgas attīstības mērķu īstenošanai – platformā, kas ir kopīga vairākām valdības, pašvaldību un privātajām iestādēm visās nozarēs, kur ir pieejama informācija par projektiem un aktivitātēm, kas saistītas ar katru no 17 mērķiem. Latvijas Bibliotekāru biedrība aktīvi sadarbojas ar biedrību "Latvijas platforma attīstības sadarbībai" (LAPAS)⁸⁰ – Latvijas NVO apvienību, kas strādā pie pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas Latvijā – un veic saskaņotu darbu visās nozarēs un struktūrās, lai īstenotu IAM; tas ietver plānošanas dokumentus un ikdienas darbības, ietverot novērtējumu un ziņojumus par rezultātiem.⁸¹

Šī darba iznākums ir tas, ka Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam – lielākais valsts budžeta investīciju plāns Latvijas attīstībai un dzīves kvalitātes uzlabošanai – ietver arī bibliotēkas kā svarīgu kultūras un izglītības attīstības koncepcijas daļu. Tāpēc sagaidāms, ka Latvijas bibliotēkas varēs gūt lielu atbalstu no ESIF 2021.–2027. gadā.⁸²

Par lielākās daļa bibliotekāru virzību uz Dienaskārtību 2030 liecina spontānu ar IAM saistītu pasākumu, izstāžu un aktivitāšu organizēšana. Bibliotēkas šajos pasākumos, kas var būt gan īpašu krājumu, gadatirgu un pārstāvniecību veidošana, iegulda arvien vairāk pūļu. Tomēr šī straujā attīstība joprojām netiek koordinēta un ir nepilnīga. Tādējādi Francijā un Vācijā ir izveidojies vēl viens IAM ieviešanas modelis, ko, iespējams, varētu nosaukt par augšupējo modeli ("no apakšas uz augšu").⁸³ Spānijā Dienaskārtība 2030 ir sistematizēta stratēģiskajā priekšlikumā, kas izstrādāts Spānijas Bibliotēku sadarbības padomē (*Consejo de Cooperación Bibliotecaria, CCB*) – struktūrā, kurā pārstāvētas nozīmīgas organizācijas, kas darbojas kā bibliotēku pārmaiņu katalizatori.⁸⁴ Stratēģiskais priekšlikums nosaka Spānijas bibliotēku Dienaskārtību 2030 ar sešiem ilgtspējīgas attīstības mērķiem: 3. (laba veselība un labklājība), 4. (kvalitatīva izglītība), 5. (dzimumu līdztiesība), 8. (cienīgs darbs un ekonomiskā izaugsme), 10. (mazināta nevienlīdzība), 11. (ilgtspējīgas pilsētas un kopienas) un 16. (miers, taisnīgums, laba pārvaldība).

⁸⁰ <https://lapas.lv/lv/musu-darbi/aktualie-projekti/iam-projekts>

⁸¹ <https://lapas.lv/lv/globalie-merki/iam-koalicija>

⁸² <https://www.pkc.gov.lv/lv/attistibas-planosana-latvija/nacionalais-attistibas-plans/nap2027>

⁸³ Francijā: Dienaskārtība 2030 un bibliotēkas <https://agenda2030bibfr.wixsite.com/agenda2030bib>; Vācijā: Zaļo bibliotēku tīkls <https://www.netzwerk-gruene-bibliothek.de>

⁸⁴ Kultūras un sporta ministrija. Valsts informācijas stratēģija un bibliotēkas kā aģenti, lai sasniegtu Dienaskārtības 2030 mērķus, sākotnējais priekšlikums, 2019. gada februāris https://www.ccbiblio.es/wp-content/uploads/propuesta_estrategia_Bcas-y-Agenda-2030_02.19_rev2.pdf

Vēl interesantāks ir priekšlikums pārveidot visu Spānijas bibliotēku sistēmu par tādu institucionālu mehānismu, ar kura palīdzību varētu sasniegt 5. IAM, "dzimumu līdztiesība". Bibliotēku krājumi, darbības plānošana un pakalpojumu organizēšana ir koncentrēta uz pilsoniskuma jēdzienu un tiek piemērota attiecībā uz profesionāliem, aprīkojumu, mārketingu un digitālo prātību. Dzimumu perspektīva ir saistīta ar bibliotēkas kā drošas telpas koncepciju, kas paredzēta, lai apkarotu jebkāda veida sieviešu diskrimināciju un vietu, kur netiek pieļauti pret *LGTB* vērsti uzskati. Bibliotēkām jābūt vietām, kurās dzimumu līdztiesība tiek ne tikai pilnībā praktizēta, bet arī veicināta.

Cits modelis ir atrodamas reģionālo un vietējo bibliotēku politikā attiecībā uz Dienaskārtību 2030. Eiropā tas ir plaši izplatīts modelis, jo no 50 līdz 100 % publisko bibliotēku finansējuma veido vietējie resursi. Vietējā bibliotēku politika arī ir dabiska tendence valstīs ar federālu valdību, un atbildība par bibliotēkām un kultūras lietām ir gandrīz tikai un vienīgi autonomo apgabalu (*Comunidades autónomas*) ziņā. Praksē bibliotēka vai vietējā bibliotēku sistēma izvēlas vairākus IAM kā vēlamās attīstības jomas un attiecīgi pielāgo savus darbības plānus. Tas ir likums gandrīz visās Eiropas valstīs; piemēram, Spānijā Madrides pilsētas bibliotēku sistēma pievērsusies 1., 4., 9., 10., 11., 16. IAM,⁸⁵ savukārt Barcelonas bibliotēku tīkls pievērsies 4.4., 4.5., 5.5., 8.3., 8.9., 16.6., 16.7. un 16.10. IAM kā galvenajiem stratēģiskās attīstības virzieniem.⁸⁶

Pasaules Pilsētu un vietējo pašvaldību apvienības (*UCLG*) 2018. gada vadlīnijas uzsver, kā pilsētas var izmantot kultūras mērķus un iestādes, lai sasniegtu katru IAM vietējā darbībā.⁸⁷ Piekļuve kultūrai ar vietējiem noteikumiem, kas nosaka minimālo bibliotēku un grāmatu skaitu uz vienu iedzīvotāju, ir acīmredzams līdzeklis cīņai pret nabadzību (1. IAM) un informācijas pieejamības veicināšanai (16. IAM). Kultūras pieeja izglītībā var palīdzēt atzīt dažādu sociālo grupu valodu un kultūru atbilstoši cilvēktiesībām (4. IAM) un izstrādāt stāstus, kas vērstas pret dzimumu diskrimināciju un tiesas, lai sabiedrībā būtu pienācīgi pārstāvēta sieviešu un meiteņu loma (5. IAM). Pilsētās ir atrodami daudzi būtiski materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma objekti un elementi, un tiem ir nozīme vietējā ilgtspējīgā attīstībā (11. IAM).

Ilgtspējīgai attīstībai pilsētas līmenī ir pievērsta liela uzmanība visā Eiropā un arī Nīderlandes publisko bibliotēku sistēmā. Četras lielās pilsētas – Amsterdamā, Hāgā, Roterdamā un Utrehtā – ir veikušas ievērojamus ieguldījumus vietējo metropoļu teritoriju ilgtspējīgā attīstībā.⁸⁸ Nīderlandē ir pārstāvēts svarīgu Eiropas iniciatīvu kopums, piemēram, "Cilvēku bibliotēka", "Tikšanās"; ir arī vietējo iniciatīvu centri, piemēram, *Plastic Troop Challenge* (tulks. "Plastmasas karaspēka izaicinājums") Tilburgā.

Vēl viens jautājums, kuru vērts analizēt, ir uz IAM orientētas bibliotēkas politikas izmantošana. Iespējamā tādas politikas izmantošana ir iedvesmojusi arī šī ziņojuma tapšanu. Tā kā uz IAM vērsta politika paplašina bibliotēku izmantošanu un darbību, šos pasākumus var finansēt ar nacionālajam finansējumam alternatīviem finansējuma avotiem, kas, vispirām kārtām, ir ESIF.

⁸⁵ Madrides pilsētas bibliotēkas un Dienaskārtība 2030

<https://bibliotecas.madrid.es/portales/bibliotecas/es/Noticias/Manual-para-trabajar-la-Agenda-2030-de-Desarrollo-Sostenible-en-las-bibliotecas-municipales/?vgnnextfmt=default&vgnnextoid=f09b8a0a1c1e8610VgnVCM1000001d4a900aRCRD&vgnnextchannel=165a0b6eb5cb3510VgnVCM1000008a4a900aRCRD>

⁸⁶ Barcelonas reģiona bibliotēkas un Dienaskārtība 2030

<https://www.diba.cat/documents/16060163/189231108/La+Red+de+Bibliotecas+Municipales+con+los+Objetivos+de+Desarrollo+Sostenible/14837cfa-1019-476a-94b7-293cbdac0c9e>

⁸⁷ Pasaules Pilsētu un vietējo pašvaldību apvienība. Kultūra ilgtspējīgas attīstības mērķos: vietējās rīcības ceļvedis (2018. gada maijs) https://www.uclg.org/sites/default/files/culture_in_the_sdgs.pdf

⁸⁸ Skat., piemēram, <https://www.local2030.org/library/447/Localising-the-SDGs-in-Utrecht-.pdf>, <https://www.local2030.org/library/234/ICLEI-SDGs-Briefing-Sheets-04-The-importance-of-all-Sustainable-Development-Goals-SDGs-for-cities-and-communities.pdf>; <https://www.socialchallenges.eu/en-GB/city/19/Challenges/1077>

Vēl viena uz IAM orientētas bibliotēku politikas iespējamā izmantošana attiecas uz visas Eiropas mērogu. Vairākas Eiropas programmas pašlaik tuvojas beigām un tiek atjaunotas. Dažas no tām bibliotēku kopienā ir labi zināmas, un noteikti tiks pārorientētas uz Eiropas Komisijas jaunajām prioritātēm: *Erasmus+*, *Horizon 2020*, *COSME*. Šajā un iepriekšējos punktos mēs redzējam, kā bibliotēku politika atbilst Dienaskārtībai 2030 un kā to projekti var atspoguļot dažādus mērķus, no kuriem vairāki atrodas visai tālu no tradicionālajiem bibliotēku pamatzdevumiem. IAM ir lieliska iespēja iziet ārpus tradicionālā bibliotēku darbības lauka un pavērt jaunas perspektīvas. Bibliotēkas var izmantot *EBLIDA Matrix*⁸⁹, lai īstenotu vismodernākās un produktīvākās attīstības stratēģijas.

4.4. Bibliotēku rādītāji un Dienaskārtība 2030

Septiņpadsmit ilgtspējīgas attīstības mērķi ir sakārtoti vērienīgā 169 apakšmērķu struktūrā; apakšmērķi tiek mērīti, izmantojot 232 rādītājus. Kā izmērīt IAM projektu īstenošanu bibliotēkās un, vēl jo vairāk, – bibliotēku ieguldījumu IAM sasniegšanā? Tas ir sarežģīts jautājums, kuru nevar viegli atrisināt.

Laikā no 1990. līdz 2000. gadam Eiropas Savienības valstis sāka sistemātiskāk un intensīvāk vākt bibliotēku statistiku, pateicoties Eiropas Komisijas sniegtajam finansējumam.⁹⁰ Papildus jautājumam par kvalitāti, bibliotēku statistikas apjoms tomēr ir visai nepilnīgs. Galvenā uzmanība ir pievērsta kvantitatīvajiem rezultātiem (materiālu skaits, izsniegums, apmeklējums utt.), bet nav daudz skaidrības par bibliotēkas patieso vērtību tās lietotājiem un ietekmi uz viņu ikdienas dzīvi (*Huysmans-Oomes*, 2013). Vairākos pētījumos ir pārbaudīta bibliotēku sociālekonomiskā ietekme, izmantojot dažādas metodes, lai novērtētu gan tiešos, gan netiešos bibliotēku rezultātus.

Svarīgs rādītājs, kas izriet no ietekmes pētījumiem, ir ieguldījumu atdeve jeb IA (angl. *Return on investment, RoI*), ko parasti definē kā "saistību starp kopējo ekonomisko labumu no bibliotēkas un kopējiem bibliotēkā ieguldītajiem resursiem" (*ISO 16439: 2014*)⁹¹. Šis rādītājs ir ticis piemērots saistībā ar nosacīto vērtību – vērtību, ko cilvēks piešķir produktam. Šī kombinētā metodika ir izmantota dažādos gadījumos gan valsts, gan vietējā līmenī.

Dānijā vērtība, ko dāņi piešķir bibliotēkām, atbilst vispārējai vēlmei maksāt līdz 4 miljardiem DKK (553 miljonus EUR), kas ir ievērojami vairāk nekā 2,5 miljardi DKK (334 miljoni EUR), ko dāņi šobrīd maksā par bibliotēkām, izmantojot nodokļus.⁹² Nosacītās vērtības metode ir tikusi izmantota arī, izvērtējot publiskās bibliotēkas Latvijā. Gada vidējā publiskā sektora bibliotēku radītā peļņa Latvijā 2008.–2010. gadā bija gandrīz 23,8 miljoni latu (16,6 miljoni eiro), bet bibliotēku sistēmas gada izmaksas bija nedaudz virs 17 miljoniem latu (11,9 miljoni eiro).⁹³

⁸⁹ <http://www.eblida.org/activities/the-eblida-matrix.html>

⁹⁰ Ramsdale, Phillip; Fuegi, David; Sumsion, John (2001). Libecon projekts: bibliotēkas statistika starptautiskai salīdzinošai novērtēšanai un bibliotēku interešu pārstāvēšanai. Nortambrijas starptautiskās konferences "Bibliotēku un informācijas pakalpojumu veikspējas mērīšana" ziņojums "Nozīmīgi pasākumi jaunām realitātēm" (4th, Pittsburgh, Pennsylvania, August 12–16, 2001), Stein, Joan, Ed.; Kyriellidou, Martha, Ed.; Davis, Denise, Ed., 171.–177. lpp. <https://www.libqual.org/documents/admin/ramsdalefuegi.pdf>

⁹¹ ISO 16439:2014 Informācija un dokumentācija – bibliotēku ietekmes novērtēšanas metodes un procedūras (pēdējoreiz pārskatīts un apstiprināts 2019. gadā) <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:16439:ed-1:v1:en>

⁹² Fremtidens Biblioteker (2015). Publisko bibliotēku ekonomiskā vērtība. Sagatavojusi "Kopenhāgenas Ekonomika Dānijas Nākotnes bibliotēku domnīcai" <http://www.fremtidensbiblioteker.dk/upl/website/pdf-engelsk/SamlefinalopslagUK1.pdf>

⁹³ Latvijas publisko bibliotēku ekonomiskā vērtība un ietekme: novērtējuma ziņojums, 2012 <http://www.kis.gov.lv/download/Economic%20value%20and%20impact%20of%20public%20libraries%20in%20Latvia.pdf>

Līdzīgi rezultāti ir sasniegti Spānijā, kur aprēķinātā IA bibliotēkās ir no 2,80 līdz 3,83 eiro uz katru ieguldīto eiro.⁹⁴ Nesen veikts pētījums Lielbritānijā rāda, ka katra bibliotēkā ieguldītā mārciņa ienes 5–7 sterliņu mārciņas, un tiek lēsts, ka Austrālijas, Jaunzēlandes un ASV publisko bibliotēku IA ir attiecīgi 4,3; 4,1; 3,89–5,48 sterliņu mārciņas.⁹⁵

Pamatojoties uz vairākiem pētījumiem, kas veikti Ziemeļamerikā un Eiropā, Obe (*Aabø*) secina, ka "par katru dolāru no nodokļu maksātāju naudas, kas ieguldīts publiskajās bibliotēkās, bibliotēkas vidēji iedzīvotājiem dod 4 līdz 5 reizes lielāku vērtību. [...] Tas ir spēcīgs vēstījums ar politisku ietekmi".⁹⁶

Taču bibliotēkas nav saimnieciskās darbības veicējas, un tās būtu jāizvērtē atšķirīgi, lai varētu labāk un pilnīgāk analizēt bibliotēku ietekmi. Ietekme būtu jāvērtē gan uz atsevišķiem cilvēkiem – spēju, kompetenču, pārstāvības un uzvedības ziņā –, gan uz sabiedrību – sociālās iekļaušanas, izglītības un mūžizglītības, kultūras mantojuma, sabiedrības veselības un demokrātijas stiprināšanas ziņā –, gan uz ekonomiku – ieguldījumu atdeves un pilsētas vai reģiona komerciālās dzīves ziņā.⁹⁷ Var novērtēt arī citus iespējamus ietekmes veidus – Francijas pētījumā ir uzskaitīti pat 13 rādītāji.⁹⁸ Tātad: kā varētu novērtēt bibliotēku ietekmi ne tikai attiecībā uz iznākumiem, bet arī uz rezultātiem ("bibliotēkas patiesā vērtība tās lietotājiem un ietekme uz viņu ikdienas dzīvi")⁹⁹, jo īpaši saistībā ar IAM?

Diskusijas par atšķirībām starp iznākumu un rezultātu nav vieglas. Statistikas datus par krājuma apgrozījumu un apriti, bibliotēku izdevumiem u. tml. var apkopot viegli un precīzi, taču rezultātus nav iespējams tik viegli noteikt. Nav pārsteidzoši, ka pārliciecināšs vairākums respondentu apgalvo, ka bibliotēku un bibliotēku projektu novērtēšanai ir daudz veidu, tomēr netiek izmantoti ne IAM rādītāji, ne, vēl jo vairāk, *Eurostat* vai ANO rādītāji, – tieši tāpēc, ka tos ir grūti piemērot, jo tie nav saistīti ar bibliotēku darbību.

Turklāt ietekmes pētījumos noteikto bibliotēku darbības rādītāju salīdzināšana ar IAM rādītājiem rada pragmatisma problēmu. Lai arī cik smagi bibliotēkas strādātu, cenšoties izpildīt Dienaskārtības 2030 programmu, cik daudz no tām atkarīgs, lai to varētu paveikt? Ko bibliotēkas reāli var darīt, lai samazinātu piesārņojumu, palielinātu piekļuvi tīrajam kurināmajam un integrētu atjaunojamo enerģiju ēku, transporta un rūpniecības galapatēriņa lietojumos (7. IAM: pieejama un atjaunojama enerģija)? Tikai drosmīgi, vērienīgi un saskaņoti valdības pasākumi var radīt apstākļus, lai sasniegtu kritisko punktu un sāktu nostabilizēties sabiedrības ceļš uz ilgtspējīgu izaugsmi. Būtu iluzori un pašslavināši iedomāties, ka bibliotēku rīkotās kampaņas par tīru enerģiju, lai cik lielas tās būtu, ir noteicošās, lai veicinātu nepieciešamo politiku starptautiskā, nacionālā un vietējā līmenī.

⁹⁴ FESABID (2014). Informācijas pakalpojumu ekonomiskā un sociālā vērtība. Bibliotēku pārskats. Ziņojums par secinājumiem. Koordinators: José Antonio Gómez Yáñez Estudio de Sociología Consultores, 2014 http://www.fesabid.org/documentos/economic_social_value_information_service_libraries.pdf

⁹⁵ CILIP (2019). Publiskās bibliotēkas. Atbalsta lieta, 2019. gada augusts <https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/librariesdeliver/pages/77/attachments/original/1571131644/library-report-WEB.pdf?1571131644>

⁹⁶ Aabø, Svanhild (2009). Bibliotēkas un ieguldījumu atdeve: metaanalīze. *New Library World*, 110 (7/8), July 2009, 311.–324. lpp., citēts 12. lpp., brīvi pieejams teksts <https://oda.hioa.no/en/libraries-and-return-on-investment-roi-a-meta-analysis/asset/dspace:942/475260.pdf>

⁹⁷ Koop, Ulrike (2017). Publisko bibliotēku novērtējums. Iedzīvotāji un politiķi monetizē Melles pilsētas bibliotēkas vērtību. 10.18452/18125, 25.–26. lpp. <https://edoc.hu-berlin.de/handle/18452/18795>

⁹⁸ Kultūras ministrijas Mediju un kultūras industrijas ģenerāldirektorāts (2018). Kā novērtēt publisko bibliotēku darbības ietekmi? Pierre Le Quéau, Olivier Zerbib, sadarbojoties ar Élise Butel un Cécile Martin. Pētījuma ziņojums 2018. Grenoble: Kultūras politikas novērošanas centrs, 2019 <http://www.culture.gouv.fr/Thematiques/Livre-et-Lecture/Documentation/Publications/Etudes-et-rapport-Lecture-et-bibliotheques/Publication-du-rapport-comment-apprecier-les-effets-de-l-action-des-bibliotheques-publiques>

⁹⁹ Huysmans, Frank and Oomes, Marjolein (2013). Publiskās bibliotēkas sabiedriskās vērtības mērīšana: metodoloģisko pētījumu programma. *IFLA Journal*, Volume 39, 2013, 168.–177. lpp. <https://dare.uva.nl/personal/search?identificer=5a41dfa3-1a0c-4bfe-b68e-0d463844725b>

Negatīvs piemērs ir bibliotēku ietekmes novērtējums saistībā ar 4. IAM. Šis ir galvenais IAM bibliotēku darbā; tomēr tā mērīšana ne vienmēr ir viegls uzdevums. Ir samērā vienkārši ziņot par to, kāds ir to cilvēku skaits, kuri piedalījušies bibliotēku organizētajās apmācībās, un kāds ir viņu kvalifikācijas līmenis. Ne tik vienkārši ir novērtēt saņemtās apmācības ietekmi uz cilvēkiem un viņu dzīvi.

Bibliotēkās izmantotos ilgspējības pasākumus vajadzētu izvērtēt, pētot, kā bibliotēkas spēj iekļaut ietekmes pētījumos veicinātās novērtēšanas metodes un praksi, lai izveidotu atbilstošus bibliotēku interešu pārstāvniecības stāstus ievēlētajiem deputātiem, administratoriem un līdzekļu devējiem. Labs piemērs ir 16.10. IAM, "piekļuve informācijai".

Ziņojumā, ko IFLA sagatavojusi sadarbībā ar Tehnoloģiju un sociālo pārmaiņu grupu (*The Technology & Social Change Group, TASCHA*), pamatoti norādīts, ka piekļuve informācijai ir būtiska bibliotēku stratēģijām, lai sasniegtu 16.10. IAM, un ne tikai to. Tajā aprakstīti arī divi rādītāji, kas ir stingri saistīti ar šī apakšmērķa sasniegšanas izvērtēšanu: rādītājs 16.10.1. – "žurnālistu, saistīto plašsaziņas līdzekļu darbinieku, arodbiedrību darbinieku un cilvēktiesību aizstāvju nogalināšanas, nolaupīšanas, piespiedu pazušanas, patvaļīgas aizturēšanas un spīdzināšanas gadījumu pārbaudītais skaits iepriekšējos 12 mēnešos" un rādītājs 16.10.2. – "to valstu skaits, kas pieņem un īsteno konstitucionālas, ar likumu noteiktas un/vai politikas garantijas attiecībā uz sabiedrības piekļuvi informācijai".¹⁰⁰ IFLA ziņojumā tie pamatoti saistīti ar diviem rādītājiem (indeksiem): 1. Brīvība pasaulē 2. Brīvība internetā.¹⁰¹

Šos divus rādītājus UNESCO izmanto – caur IAM un IPDC (*International Programme for the Development Communication, IPDC*) programmu –, lai ziņotu ANO Augsta līmeņa politiskajam forumam par 16.10. IAM.¹⁰² Lai cik svarīgi būtu šie divi rādītāji, tos nevar izmantot, lai novērtētu informācijas pieejamības ietekmi Eiropas bibliotēkās. Pirmais rādītājs ir cieši saistīts ar plašsaziņas līdzekļu darbību, otrs nosaka, cik pārredzama un efektīva ir valsts un vietējās pārvaldes iestāžu sniegtā informācija, izmantojot tīmekļvietnes un portālus.¹⁰³

Tāpēc ir vajadzīgi īpaši, bibliotēkām vairāk pielāgoti, mērķi un rādītāji. Nav šaubu, ka 16.10. IAM ir apkarot viltus ziņas politiskajā reklāmā un manipulācijās ar sociālajiem medijiem. Spēja pārvaldīt viltus ziņas bibliotēkās parasti tiek risināta, pievēršoties individuālajām kompetencēm informācijpratībā, un tiek īstenota lietotāju izglītības programmās. Pozitīva viltus ziņu politika bibliotēkās ietver arī vietņu izvērtējumu un rīkus viltus ziņu filtrēšanai. Iespējams rādītājs, lai novērtētu taisnīgu piekļuvi informācijai un demokrātisku līdzdalību bibliotēkās, var būt to cilvēku skaits, kuri saņēmuši izglītību informācijpratībā un kuriem ir piekļuve īpašiem rīkiem viltus ziņu identificēšanai bibliotēkās.

¹⁰⁰ Abus rādītājus uzrauga UNESCO, turētājaģentūra 16.10; skat. UNESCO Globālā rādītāju sistēma Ilgtspējīgas attīstības programmas Dienaskārtība 2030 mērķu un uzdevumu sasniegšanai, A/RES/71/313 E/CN.3/2018/2 E/CN.3/2019/2

https://unstats.un.org/sdgs/indicators/Global%20Indicator%20Framework%20after%202019%20refinement_Eng.pdf

¹⁰¹ DA2I ziņojums, 20. lpp.

¹⁰² UNESCO. Ilgtspējīgas attīstības veicināšana, nodrošinot piekļuvi informācijai: galvenie secinājumi no UNESCO 2019. gada monitoringa un ziņojuma par IAM rādītāju 16.10.2, CI-19/IPDC/1Rev

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000369160?posInSet=2&queryId=b6537e96-cd72-44e1-9171-26436342a0fc>

¹⁰³ UNESCO. Ilgtspējīgas attīstības veicināšana, nodrošinot piekļuvi informācijai: galvenie secinājumi no UNESCO 2019. gada monitoringa un ziņojuma par IAM rādītāju 16.10.2, CI-19/IPDC/1Rev

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000369160?posInSet=2&queryId=b6537e96-cd72-44e1-9171-26436342a0fc>

Spānijas stratēģiskajā priekšlikumā izteiktais aicinājums "Datus, datos, datos!" ir ļoti pamatots.¹⁰⁴ Iespējams, pirmais konkrētais solis varētu būt akcenta maiņa: no globālā novērtējuma par bibliotēku ietekmi uz katra IAM sasniegšanu – uz nepieciešamību turpināt izvērtēt konkrētus uz IAM vērstus bibliotēku projektus. Piemēram, 16.10. IAM piemērs parāda, cik svarīgi ir novirzīties no tīmekļvietņu novērtēšanas un dezinformācijas un nepareizas informācijas izplatīšanas, izmantojot informācijpratības programmas bibliotēkās vai ieviešot īpašus rīkus, kas atklāj viltus ziņas. Šo autonomo bibliotēku rādītāju sagatavošanai vajadzētu notikt saskaņā ar ANO un *Eurostat* ievirzēm.

Vēl plašāk, bibliotēku prakse drīzāk būtu jāaplūko lietošanas veidu ziņā, nevis bibliotēkas resursu izmantošanas intensitātes ziņā. Bibliotēku sociālās darbības rādītāji var ietvert, piemēram, ar bibliotēkas pakalpojumiem saistīto brīvprātīgo un kopienas grupu skaitu; stundu proporciju, ko bibliotēkas izmanto, lai organizētu aktivitātes, kas notiek papildus tradicionālajiem bibliotēkas pakalpojumiem; un darbinieku veltītā laika kontaktiem ar sabiedrību, oficiālai saiknei ar skolām un koledžām, kā arī ar vietējiem uzņēmumiem, procentuālo daļu.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Valsts stratēģija, citēts no 11. lpp. https://www.ccbiblio.es/wp-content/uploads/propuesta_estrategia_Bcas-y-Agenda-2030_02.19_rev2.pdf

¹⁰⁵ François Matarazzo. Beyond book issues. The social potential of library projects. Comedia, 1998.

5. Kas ir Eiropas struktūrfondi un investīciju fondi 2021.–2027. gadā

ESIF ir iekļauti normatīvajā sistēmā un tiek īstenoti atbilstoši noteiktam procesam, kas izriet no sarunām starp Eiropas Komisiju un katru dalībvalsti. Gala produkts ir partnerības nolīgums starp Eiropas Komisiju un dalībvalstīm, kurā iesaistītas arī ieinteresētās puses vietējā un reģionālā līmenī.

Šī ziņojuma sagatavošanas laikā Eiropas Komisija, dalībvalstis un reģionālās un vietējās ieinteresētās puses gatavojas parakstīt partnerības nolīgumu attiecībā uz ESIF 2021.–2027. gadam. ESIF Eiropas Savienībā aizņem lauvu tiesu: abi galvenie fondi – ERAF un Kohēzijas fonds – pārvalda gandrīz vienu trešdaļu no kopējā Eiropas Savienības budžeta. Ieguldījumi reģionālajā attīstībā tiks koncentrēti uz 1. mērķi ("Atbalsts attīstībai mazāk attīstītos reģionos") un 2. mērķi ("Pārejas reģioni"); atkarībā no dalībvalstu relatīvās labklājības šīm prioritātēm tiks piešķirti 65–85 % no ERAF un Kohēzijas fonda līdzekļiem. Šis jautājums detalizēti aplūkots 5. nodaļā.

5.1. Septiņi fondi un pieci galvenie mērķi¹⁰⁶

Lai nodrošinātu saskaņotību ar citām Eiropas Savienības politikas jomām, noteikumus par ERAF un Kohēzijas fonda nodrošināšanu un īstenošanu, cik vien iespējams, reglamentē Kopīgo noteikumu regula. ESIF 2021.–2027. gadam nosaka kopīgus noteikumus septiņiem dalītas pārvaldības fondiem Eiropas Savienības līmenī:

KF	Kohēzijas fonds
EJZF	Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonds
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ESF+	Eiropas Sociālais fonds plus
AMIF	Patvēruma un migrācijas fonds
IDF	Iekšējās drošības fonds
BMVI	Robežu pārvaldības un vīzu instruments

ELFLA (Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai), kas iekļauts ESIF 2014.–2020. gadam, būs daļa no kopējās lauksaimniecības politikas (KLP), ko finansē arī no Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonda (ELGF). Tas vēl būs jāpieņem, bet lielākā daļa ERAF finansējuma (65 % līdz 85 %) tiks vērsta uz viedo izaugsmi un zaļo ekonomiku, bet arī atbalstīs citas darbības, piemēram, savienotību, sociālos jautājumus un vietējo attīstību; KF turpinās koncentrēties galvenokārt uz vides un transporta infrastruktūru.¹⁰⁷

Eiropas Sociālais fonds plus (ESF+), kas ir daļa no Eiropas Savienības budžeta 2021.–2027. gadam, būs galvenais finanšu instruments, lai stiprinātu Eiropas sociālo dimensiju.¹⁰⁸ ESF+ ir izveidojies, apvienojot Eiropas Sociālo fondu, Jaunatnes nodarbinātības iniciatīvu (JNI), Vistrūcīgāko personu atbalstīšanas fondu (*FEAD*), Eiropas Savienības Nodarbinātības un sociālo inovāciju programmu (*EaSI*) un Eiropas Savienības Veselības programmu. ESF+ būs vairāk saskaņots ar citiem fondiem un papildinās fondus, kas sniedz atbalstu cilvēkiem, piemēram, *Erasmus*, Patvēruma un migrācijas fonds, Eiropas Globalizācijas pielāgošanas fonds un Reformu atbalsta programma.

¹⁰⁶ Turpmāk ir apkopots dokumenta saturs: Eiropas Komisija. Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Kohēzijas fondu, Strasbūrā, 29.5.2018., COM (2018) 372 final 2018/0197 (COD) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0375&from=EN>

¹⁰⁷ Agnieška Viduto (*Agnieszka Widuto*). Eiropas Reģionālās attīstības fonds un Kohēzijas fonds 2021.–2027.

Informācija par Eiropas Savienības tiesību aktiem 2021.–2027. gadā, PE 625.141. Deputātu pētniecības dienesta PE 625.141. 2020. gada janvāris

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625141/EPRS_BRI\(2018\)625141_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625141/EPRS_BRI(2018)625141_EN.pdf)

¹⁰⁸ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=62&langId=en>

Trīs fondi – *AMIF* (Patvēruma un migrācijas fonds), *IDF* (Iekšējās drošības fonds), *BMVI* (Robežu pārvaldības un vīzu instruments) – stiprinās un attīstīs kopēju Eiropas patvēruma sistēmu, veicinās legālo migrāciju uz Eiropas Savienības dalībvalstīm un uzlabos solidaritāti.¹⁰⁹

ESIF attīstību 2021.–2027. gadā noteiks pieci galvenie mērķi (saukti arī par politikas mērķiem, PM):

1. **vedāka Eiropa**, izmantojot inovācijas, digitalizāciju, ekonomikas pārveidi un atbalstu maziem un vidējiem uzņēmumiem (1. PM);
2. **videi nekaitīgāka, no oglekļa brīva Eiropa**, īstenojot Parīzes nolīgumu un ieguldot enerģētikas pārejā, atjaunojamajā enerģijā un cīņā pret klimata pārmaiņām (2. PM);
3. **ciešāk savienota Eiropa** – ar stratēģiskiem transporta un digitālajiem tīkliem (3. PM);
4. **sociālāka Eiropa**, īstenojot Eiropas sociālo tiesību pīlāru un atbalstot kvalitatīvu nodarbinātību, izglītību, prasmes, sociālo integrāciju un vienlīdzīgu piekļuvi veselības aprūpei (4. PM);
5. **iedzīvotājiem tuvāka Eiropa**, atbalstot vietējās attīstības stratēģijas un ilgtspējīgu pilsētu attīstību visā Eiropas Savienībā (5. PM).

Kohēzijas politika turpina ieguldīt visos Eiropas reģionos, pamatojoties uz trim mērķiem (mazāk attīstīti, pārejas perioda, vairāk attīstīti reģioni). Līdzekļu piešķiršanas metode joprojām lielā mērā balstās uz IKP uz vienu iedzīvotāju. Lai labāk atbilstu faktiskajai situācijai, tiek pievienoti arī jauni kritēriji (jauniešu bezdarbs, zems izglītības līmenis, klimata pārmaiņas un migrantu uzņemšana un integrācija). Kohēzijas politika turpina atbalstīt vietējās attīstības stratēģijas un pilnvaro vietējās pašvaldības pārvaldīt līdzekļus. Ir nostiprināta kohēzijas politikas pilsētu dimensija, un 6 % no ERAF līdzekļiem ir veltīti ilgtspējīgai pilsētu attīstībai, kā arī jaunai tīklu veidošanas un kapacitātes palielināšanas programmai pilsētu pašvaldībām – Eiropas pilsētu iniciatīvai. Starpreģionāli inovatīvi ieguldījumi tiks veikti reģionos, kuros ir atbilstošas "viedās specializācijas" resursi tādās prioritārās nozarēs kā lielie dati, aprites ekonomika, progresīva ražošana vai kibersdrošība.

Salīdzinot ar ESIF 2014.–2020. gadā, galvenās izmaiņas ESIF 2021.–2027. gadā ir šādas:

Piešķiršanas kritēriji	ESIF budžeta daļa (2014.–2020.)	ESIF budžeta daļa (2021.–2027.)
IKP	86 %	81 %
Darba tirgus, izglītība, demogrāfija	14 %	15 %
Klimats		1 %
Migrācija		3 %
Kopā	100 %	100 %

Šo kritēriju pamatā ir šādi rādītāji:

- a) darba tirgus: bezdarba līmenis, jauniešu bezdarba līmenis, nodarbinātības līmenis;
- b) izglītība: priekšlaicīgi mācības pārtraukušie, augstākās izglītības līmenis, zems izglītības līmenis;
- c) demogrāfija: reģionu iedzīvotāju skaits, zems iedzīvotāju blīvums;
- d) klimats: siltumnīcefekta gāzu emisijas no nozarēm, kas nav "Lēmumā par kopīgiem centieniem" (*Effort Sharing Decision, ESD*);
- e) migrācija: trešo valstu iedzīvotāju neto migrācija.

Lai nodrošinātu atbilstību *Horizon Europe*, tajā galvenā uzmanība tiks pievērsta "Eiropas izcilībai" – jaunu zināšanu radīšanai un izmantošanai, savukārt ERAF galveno uzmanību pievērsīs "reģionālajai nozīmei" – esošo zināšanu un tehnoloģiju izplatīšanai vietējā līmenī, kur vien tas vajadzīgs, izmantojot pārdomātas specializācijas stratēģijas.

Ir vairāki iemesli, kāpēc rīcība Eiropas Savienības līmenī sniedz pievienoto vērtību rīcībai valsts līmenī:

- daudzās valstīs ERAF un Kohēzijas fonds veido vismaz 50 % no publiskajiem ieguldījumiem – citādi šīm dalībvalstīm nebūtu finanšu iespēju veikt šādus ieguldījumus;

¹⁰⁹ https://ec.europa.eu/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders/asylum-migration-integration-fund_en

- pastāv ievērojams potenciāls, ka investīciju ietekme varētu iesniegties pāri valstu un reģionu robežām, un Eiropas Savienības līmenim ir svarīga loma, lai nodrošinātu šo blakusietekmi, kā arī novērstu investīciju trūkumu;
- lielākajā daļā reģionu, t. sk. vairāk attīstītos, konsekventu investīciju stratēģisko satvaru un augstu pievienoto vērtību veido pārdomātas specializācijas stratēģijas; ieguvumi no šādām stratēģijām ir vislielākie tieši visattīstītākajos reģionos (īpaši Ziemeļvalstīs, Austrijā, Vācijā, Beniluksā un Francijā);
- no tās atkarīga tādu Eiropas Savienības prioritāšu veicināšana kā strukturālās reformas darba tirgū, transports, vide, pielāgošanās klimata pārmaiņām un to mazināšana, enerģētika, izglītības un sociālā politika un programmas, kā arī administratīvā modernizācija;
- ERAF un Kohēzijas fonds sniedz taustāmus rezultātus Eiropas iedzīvotājiem svarīgās jomās; palīdzēt reģioniem pielāgoties globalizācijas nestajiem pārbaudījumiem, radīt 420 000 darbvieta un atbalstīt 1,1 miljonu MVU, apkarot nabadzību pilsētās – tās visas ir eiropiešu prioritātes.

5.2. Konkrētie ESIF mērķi 2021.–2027. gadā (ERAF un ESF)

Praktiski nav sektora vai ģeogrāfiskā apgabala, uz kuru neattiektos ESIF 2021.–2027. Izņēmumi no ERAF un Kohēzijas fonda darbības jomas ir īpaši minēti Kopīgo noteikumu 6. pantā, un tie aptver dažādas nozares, sākot no kodolenerģijas līdz tabakai un tabakas izstrādājumiem, no ieguldījumiem atkritumu pārstrādes iekārtās līdz fosilajam kurināmajam, kā arī platjoslas infrastruktūru noteiktās teritorijās un dzelzceļa transportu. Projekti aizjūras zemēs un teritorijās nav tiesīgi saņemt atbalstu no ERAF un Kohēzijas fonda, bet var piedalīties "Interreg" programmās.

Saskaņā ar 4. pantu ERAF atbalsta apjoms attiecas uz: a) infrastruktūru; b) pakalpojumu pieejamību; c) produktīviem ieguldījumiem MVU; d) iekārtām, programmatūru un nemateriāliem aktīviem; e) informāciju, komunikāciju, pētījumiem, tīklu veidošanu, sadarbību, pieredzes apmaiņu un darbībām, kas saistītas ar kopām jeb klasteriem; f) tehnisko palīdzību.¹¹⁰

ERAF vispārējie politikas mērķi (PM) atbalsta 21 konkrētu mērķi, kas minēts regulas par Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Kohēzijas fondu priekšlikuma 2. pantā. Šie konkrētie mērķi ir:¹¹¹

1. PM, "viedāka Eiropa, veicinot inovatīvas un viedas ekonomiskās pārmaiņas", iekļaujas šādi konkrētie mērķi:

- I. uzlabot pētniecības un inovācijas spējas un progresīvo tehnoloģiju ieviešanu;
- II. izmantot digitalizācijas sniegtās priekšrocības iedzīvotājiem, uzņēmumiem un valdībām;
- III. kāpināt MVU izaugsmi un konkurētspēju;
- IV. attīstīt prasmes pārdomātai specializācijai, rūpniecības restrukturizācijai un uzņēmējdarbībai;

2. PM, "zaļāka Eiropa ar zemām oglekļa emisijām, veicinot tīru un taisnīgu enerģētikas pārkārtošanu, "zaļas" un "zilās" investīcijas, aprites ekonomiku, pielāgošanos klimata pārmaiņām un risku novēršanu", iekļaujas šādi konkrētie mērķi:

- I. veicināt energoefektivitātes pasākumus;
- II. veicināt atjaunojamo energoresursu enerģiju;
- III. vietējā līmenī attīstīt viedas energosistēmas, tīklus un enerģijas akumulāciju;
- IV. veicināt pielāgošanos klimata pārmaiņām, risku novēršanu un noturību pret katastrofām;
- V. veicināt ilgtspējīgu ūdens resursu apsaimniekošanu;
- VI. veicināt pāreju uz aprites ekonomiku;
- VII. uzlabot bioloģisko daudzveidību un zaļo infrastruktūru pilsētvidē un samazināt piesārņojumu;

3. PM, "ciešāk savienota Eiropa, uzlabojot mobilitāti un reģionālo IKT savienotību", iekļaujas šādi konkrētie mērķi:

- I. uzlabot digitālo savienotību;
- II. izveidot ilgtspējīgu, klimatnoturīgu, intelektisku, drošu un intermodālu TEN-T (*Trans-European Transport Network*, tulk. Eiropas Transporta tīkls);

¹¹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0372&from=EN>

¹¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018PC0372>

- III. attīstīt ilgtspējīgu, klimatnoturīgu, intelektisku un intermodālu mobilitāti valstu, reģionu un vietējā līmenī, ietverot uzlabotu piekļuvi *TEN-T* un pārrobežu mobilitāti;
- IV. veicināt ilgtspējīgu multimodālu mobilitāti pilsētās;

4. PM, "sociālāka Eiropa, īstenojot Eiropas sociālo tiesību pīlāru", iekļaujas šādi konkrētie mērķi:

- I. uzlabot darba tirgu sekmīgumu un piekļuvi kvalitatīvām darbvietām, attīstot sociālo inovāciju un infrastruktūru;
- II. uzlabot piekļuvi iekļaujošiem un kvalitatīviem pakalpojumiem izglītības, apmācības un mūžizglītības jomā, attīstot infrastruktūru;
- III. palielināt marginalizētu kopienu, migrantu un nelabvēlīgā situācijā esošo grupu sociāli ekonomisko integrāciju, izmantojot integrētus pasākumus, t. sk. mājokļa un sociālo pakalpojumu jomā;
- IV. nodrošināt vienādu piekļuvi veselības aprūpei, t. sk. primārajai aprūpei, attīstot infrastruktūru;

5. PM, "iedzīvotājiem tuvāka Eiropa, ar vietējo iniciatīvu palīdzību veicinot pilsētu, lauku un piekrastes teritoriju ilgtspējīgu un integrētu attīstību", iekļaujas šādi konkrētie mērķi:

- I. veicināt integrētu sociālo, ekonomisko un vides attīstību, kultūras mantojumu un drošību pilsētu teritorijās;
- II. veicināt integrētu vietējo sociālo, ekonomisko un vides attīstību, kultūras mantojumu un drošību, t. sk. lauku un piekrastes teritorijās, izmantojot arī sabiedrības virzītu vietējo attīstību.

Kohēzijas fonds atbalsta ieguldījumus vides jomā, t. sk. ieguldījumus, kas saistīti ar ilgtspējīgu attīstību, un ieguldījumus Eiropas Transporta tīklā (*TEN-T*), bet to var izmantot arī 2. PM un 3. PM konkrētajiem mērķiem, kas izklāstīti (ii), (iii) un (iv) punktā, kā arī, lai atbalstītu pasākumus, kuru mērķis ir nodarbinātība un izaugsme.

ESF ir Eiropas galvenais instruments, lai atbalstītu darba devējus, palīdzētu cilvēkiem iegūt labākas darbavietas un nodrošinātu taisnīgākas darba iespējas visiem Eiropas Savienības iedzīvotājiem, ieguldot Eiropas cilvēkresursos. Eiropas Parlamenta un Padomes regulas par Eiropas Sociālo fondu plus¹¹² 4. pantā ir uzskaitīti šī fonda konkrētie mērķi, kas veicina Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanu:

- (i) uzlabot darba vietu pieejamību visiem darba meklētājiem, jo īpaši jauniešiem, ilgstošajiem bezdarbniekiem un ekonomiski neaktīvajām personām, veicināt pašnodarbinātību un sociālo ekonomiku;
- (ii) modernizēt darba tirgus iestādes un dienestus tā, lai tie varētu novērtēt un prognozēt vajadzīgās prasmes, nodrošināt savlaicīgu palīdzību un atbalstu, kas individuāli pielāgots darba tirgus vajadzībām, kā arī sekmēt pāreju un mobilitāti;
- (iii) veicināt sieviešu līdzdalību darba tirgū, līdzsvarot darba un ģimenes dzīvi, t. sk. uzlabot bērnu aprūpes un tādas veselīgas un labi pielāgotas darba vides pieejamību, kurā ņemti vērā veselības apdraudējumi, darbinieku, uzņēmumu un uzņēmēju pielāgošanos pārmaiņām un aktīvas un veselīgas vecumdienas;
- (iv) uzlabot izglītības un apmācības sistēmu kvalitāti, efektivitāti un darba tirgus nozīmi, lai sekmētu galveno kompetenču, t. sk. digitālo prasmju, apguvi;
- (v) sekmēt, lai jo īpaši nelabvēlīgā situācijā esošajiem būtu vienlīdz lielā mērā pieejama kvalitatīva un iekļaujoša izglītība, no pirmsskolas izglītības un aprūpes līdz vispārējai, arodizglītībai un augstākajai izglītībai, kā arī veicināt pieaugušo izglītību un apmācību, t. sk. mācīšanās mobilitāti visiem;
- (vi) veicināt mūžizglītību, galvenokārt piedāvājot prasmju paaugstināšanas un pārkvalificēšanās iespējas visiem, ņemot vērā digitālās prasmes, labāk prognozējot esošo prasmju pārmaiņas un vajadzību pēc jaunām prasmēm, pamatojoties uz darba tirgus vajadzībām, atvieglojot karjeras maiņu un sekmējot profesionālo mobilitāti;
- (vii) veicināt aktīvu iekļautību ar mērķi sekmēt vienlīdzīgas iespējas un aktīvu līdzdalību un uzlabot piemērotību darba tirgum;

¹¹² Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Eiropas Sociālo fondu plus (ESF+), COM/2018/382 final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52018PC0382>

- (viii) sekmēt trešo valstu valstspiederīgo un sociāli atstumto kopienu, piemēram, romu, sociālekonomisko integrāciju;
- (ix) uzlabot vienlīdzīgu un savlaicīgu piekļuvi kvalitatīviem, ilgtspējīgiem un cenu ziņā pieejamiem pakalpojumiem, modernizēt sociālās aizsardzības sistēmas, t. sk. veicināt sociālās aizsardzības pieejamību, uzlabot veselības aprūpes sistēmu un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu pieejamību, rezultativitāti un noturību;
- (x) veicināt nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu, arī vistrūcīgāko personu un bērnu, sociālo integrāciju;
- (xi) mazināt materiālo nenodrošinātību, piešķirot pārtiku un minimālo materiālo palīdzību vistrūcīgākajām personām, t. sk. izmantojot papildpasākumus.

Izpratni par ESIF sarežģī vairāki pastāvošie ierobežojumi to piešķiršanai dalībvalstīm; tie izslēdz un iekļauj reģionus, pamatojoties uz vairākiem kritērijiem. Pirmais no šiem kritērijiem ir IKP. Eiropas Savienības vispārējais politiskais mērķis ir konverģence starp reģioniem, taču tās sasniegšanu kavē lielās reģionu atšķirības. "Konverģences mērķis" aptver reģionus, kuru IKP uz vienu iedzīvotāju ir mazāks par 75 % no Eiropas Savienības vidējā līmeņa, lai paātrinātu šo reģionu ekonomisko attīstību. "Konverģences mērķi" finansē ERAF, ESF un Kohēzijas fonds, tāpēc lielākā daļa Eiropas Savienības dotāciju tiek piešķirta vismazāk labvēlīgajiem dalībvalstu reģioniem. Tam atbilstošie reģioni saskaņā ar konverģences mērķiem ir Austrumeiropas valstu kopums (izņemot dažus reģionus), kā arī vairāki reģioni Itālijā, Portugālē un Spānijā.

Otrs reģionālais mērķis, ko izvirza ESIF, attiecas uz reģionālo konkurētspēju, t. i., reģiona spēju piedāvāt uzņēmumiem un iedzīvotājiem pievilcīgu un ilgtspējīgu vidi dzīvei un darbam. Reģionālās konkurētspējas indekss¹¹³ mēra reģionu stāvokli tādos aspektos kā pārvaldība, infrastruktūra (ieskaitot digitālos tīklus), veselība, cilvēkresursi, darba tirgus un inovācijas. Mērķis "Reģionālā konkurētspēja un nodarbinātība" aptver visus Eiropas Savienības teritorijas reģionus, izņemot tos, uz kuriem jau attiecas konverģences mērķis. Ar to ir noteikta apņemšanās stiprināt šo reģionu konkurētspēju, nodarbinātību un pievilcību.

"Eiropas teritoriālā sadarbība" (ETS) ir Eiropas Savienības kohēzijas politikas mērķis, kas kalpo tās galīgajam mērķim stiprināt Eiropas Savienības ekonomisko un sociālo kohēziju. ETC, kas plašāk pazīstams ar nosaukumu "Interreg", nodrošina sistēmu kopīgu darbību un politikas apmaiņas īstenošanai starp dažādu dalībvalstu nacionālajiem, reģionālajiem un vietējiem dalībniekiem. Eiropas teritoriālās sadarbības galvenais mērķis ir veicināt harmonisku ekonomisko, sociālo un teritoriālo attīstību visā Eiropā. "Interreg" veidots uz trim sadarbības virzieniem: pārrobežu (*Interreg A*), starpvalstu (*Interreg B*) un starpreģionu (*Interreg C*).

Reģionālie mērķi – "Konverģences mērķis", "Reģionālā konkurētspēja un nodarbinātība" un "Eiropas teritoriālā sadarbība" – radīti, lai mazinātu reģionālās atšķirības visā Eiropas Savienības teritorijā.

5.3. Normatīvais regulējums

Lai saprastu, kā publiskās bibliotēkas var īstenot ESIF, ir nepieciešams novērtēt kultūras statusu ESIF tiesiskajā regulējumā.¹¹⁴ Līgumā par Eiropas Savienības darbību 167. panta XIII iedaļa ir veltīta kultūrai; tajā teikts, ka Savienība veicina dalībvalstu kultūru uzplaukumu, vienlaikus respektējot to nacionālo un reģionālo daudzveidību. Tādējādi Savienības iecerētā rīcība ietver dalībvalstu sadarbības veicināšanu kultūras jautājumos, piemēram, Eiropas tautu kultūras un vēstures zināšanu un izplatīšanas uzlabošanu, Eiropas nozīmes kultūras mantojuma saglabāšanu un nekomerciālu kultūras apmaiņu un sadarbības veicināšanu ar trešajām pasaules valstīm un starptautiskām organizācijām, jo īpaši ar Eiropas Padomi. Dalībvalstu likumu un noteikumu saskaņošana kultūras jomā nav iespējama.

¹¹³ <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/Regional-Competitiveness-Index-2019/363v-4uq6>

¹¹⁴ Pilns ESIF ceļvedis (Zilais ceļvedis) iekļauts publikācijā "Eiropas strukturālie un investīciju fondi 2014.–2020. gadā — oficiālie teksti un komentāri" Eiropas Savienība, 2015
https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/blue_book/blueguide_en.pdf

ESIF regulu līmenī Kopīgo noteikumu regulā¹¹⁵, ar kuru reglamentē ESIF 2014.–2020. gadam, ir vienota atsauce uz kultūru *ex-ante* nosacījumu veidā, lai sasniegtu ERAF investīciju prioritāti "IKT lietojuma stiprināšana e-pārvaldības, e-mācību, e-iekļaušanas, e-kultūras un e-veselības jomā". Citiem vārdiem sakot, šajās īpašajās jomās dalībvalstu iestādes varētu paredzēt izmantot e-kultūru kā līdzekli, lai iesaistītu uzņēmumus un iedzīvotājus kā daļu no stratēģijas, lai attīstītu IKT pieejamību un izmantošanu. Citas atsauces uz kultūru ir atrodamas atsevišķās ERAF un ESF regulās. ERAF regulā ir atsauce uz radošo un kultūras nozari un ilgtspējīgu tūrismu.¹¹⁶

Lielāka sociālā loma ir ierosināta 15. apsvērumā: "Lai veicinātu sociālo iekļaušanu un apkarotu nabadzību, jo īpaši marginalizēto kopienu vidū, ir jāuzlabo piekļuve sociālajiem, kultūras un atpūtas pakalpojumiem, nodrošinot maza mēroga infrastruktūru, ņemot vērā personu ar invaliditāti un vecāka gadagājuma cilvēku īpašās vajadzības."

5.4. Īstenošanas process

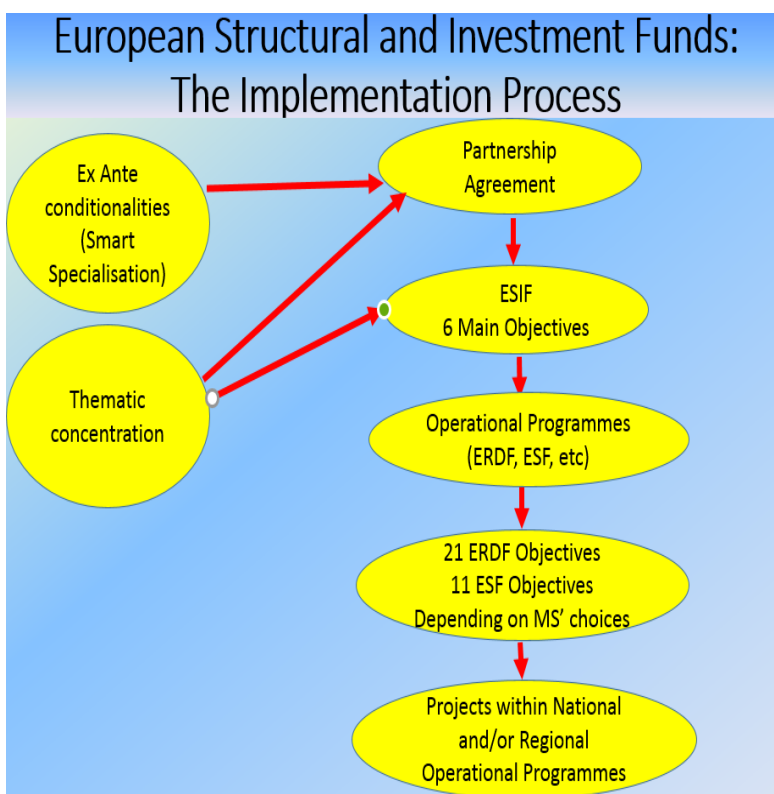
Tieša uzmanība un finansējums ESIF kultūrai darbojas dažādos līmeņos, un šo līmeņu mijiedarbība ir svarīgs faktors, lai noteiktu, kas notiek praksē. Pastāv būtiskas atšķirības attiecībā uz to, kā ESIF spēj atbalstīt kultūru. Šīs atšķirības rodas no tā, kā dalībvalstis veido partnerības nolīgumus un kā tiek izstrādātas darbības programmas valsts un reģionālā līmenī.

Lai labāk izprastu ESIF 2014.–2020. gadam, jāaplūko divi jēdzieni: *ex-ante* nosacījumi un tematiskā koncentrācija (abi darbojas kā priekšnoteikumi ESIF piešķiršanai). *Ex-ante* nosacījumi ir viens vai vairāki nosacījumi, kas uzskatāmi par nepieciešamiem efektīvai un lietderīgai ESIF līdzekļu izmantošanai. Dalībvalstīm jāpierāda, ka to rīcībā ir politika, kura var veicināt paredzētos procesus, kas veicina konkrēto mērķu sasniegšanu. Galveno nozaru izvēle jābalsta uz attiecīgo valstu un reģionu konkurences priekšrocībām saskaņā ar tā dēvēto "viedās specializācijas procesu". Viedā specializācija ir uz atrašanās vietu orientēta pieeja, kurā dalībvalstis izmanto reģioniem pieejamos resursus un risina īpašas sociālekonomiskas problēmas, lai noteiktu unikālas attīstības un izaugsmes iespējas. Pamatojoties uz to, dalībvalstis izvēlas investīcijas un atbalsta ierobežotu skaitu skaidri noteiktu prioritāšu uz zināšanām balstītiem ieguldījumiem. Tematiskā koncentrācija nozīmē, ka lielākā daļa resursu jākoncentrē uz dažiem (nedaudziem) tematiskiem mērķiem, lai sasniegtu reālās ietekmes "kritisko masu". Dalībvalstīm jāizvēlas tematiskie mērķi, kuriem tiks piešķirta lielākā daļa līdzekļu.

Neviens ESIF konkrētais mērķis tieši neattiecas uz kultūru, lai gan kultūra ir piemērots līdzeklis citu svarīgu mērķu sasniegšanai. Eiropas Savienības reģionālās kohēzijas politikas 2014.–2020. gada "vērtību ķēdi" var aprakstīt šajā shēmā:

¹¹⁵ Regula (ES) Nr. 1303/2013, ar ko nosaka kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu.

¹¹⁶ Attiecīgi 8. un 11. apsvērumi.

Shēmas tulkojums:

Eiropas strukturālie un investīciju fondi: īstenošanas process

Ex-ante nosacījumi (viēdā specializācija)

Tematiskā koncentrācija

Partnerības nolīgums

ESIF 6 galvenie mērķi

Darbības programmas (ERAF, ESF u. c.)

21 ERAF mērķi. 11 ESF mērķi. Atkarībā no dalībvalsts izvēles

Nacionālo un / vai reģionālo darbības programmu projekti

Pamatojoties uz diviem vai vairākiem dalībvalstu izraudzītajiem konkrētajiem mērķiem (tematiskā koncentrācija) un valsts vai vietējām viēdās specializācijas stratēģijām, nākamais apsveramais solis ir darbības programmu izstrāde katram fondam. Tās var būt valsts vai reģionālas darbības programmas (DP) lielākās dalībvalstīs vai valsts darbības programmas mazākās dalībvalstīs, lai gan, tāpat kā Dānijas un Zviedrijas gadījumā, valstis DP var īstenot ar reģionālām atšķirībām. Dažas no valstu DP ir veltītas konkrētu politiku jomām, un neliela daļa ir īpaši vai daļēji veltītas kultūrai.

Lai arī DP ir ļoti dažādas, caur tām mēs varam uzzināt patieso informāciju par to, kā ESIF tiek īstenoti konkrētās valstīs vai reģionos. ESIF "saņēmēji" aptver plašu sabiedrību, sākot no maziem un vidējiem uzņēmumiem līdz lieliem uzņēmumiem, un no valsts iestādēm līdz nevalstiskām un pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Šie saņēmēji var būt arī universitātes, studenti, pētnieki, kopienas un sabiedriskas organizācijas, lauksaimnieki vai zvejnieki. Tās ir starpniekorganizācijas, kas pēc tam var uzņēmumiem vai citiem gala saņēmējiem sniegt pakalpojumus bez maksas vai ar subsidētu likmi. Šīs organizācijas cenšas paplašināt kopu dalībnieku skaitu un, galvenais, sniegt pakalpojumus kopu dalībniekiem. Tas var izpausties kā dalībfirmu un projektu īpašnieku kompetences palielināšana, tikšanās vai sadarbības tīklu organizēšana, attiecību veidošana ar zināšanu centriem vai palīdzība starptautiskajā mārketiņgā.

Šis ESIF attīstības aspekts ir diezgan svarīgs, lai piekļūtu līdzekļiem. Arvien mazāk tas ir jautājums par atsevišķiem uzņēmumiem, kuri meklē piekļuvi fondiem un mēģina noskaidrot, vai ir tiesīgi pieteikties uz tiem. Tas drīzāk ir jautājums par nozaru organizācijām, kas spēj izstrādāt, ierosināt un, ja tas izdodas, administrēt projektus, kas atbilst attiecīgās DP noteikumiem. Bibliotēkas var veicināt savu politiku un saņemt finansējumu projektiem, kas ietilpst attiecīgo valstu vai reģionu programmās, kuras atbilst ESIF konkrētajiem mērķiem.

Iepriekš minētās aptaujas par bibliotēku tiesību aktiem un politiku Eiropā (kuras *EBLIDA* izplatīja 2020. gada janvārī) 29. jautājums bija veltīts, lai noskaidrotu, vai bibliotēkas mēdz izmantot Eiropas Savienības struktūrfondus (ESF, Kohēzijas fondu u. c.). Šajā tabulā ir uzskaitītas atbildes uz 29. jautājumu. Valstis, kuras pozitīvi reaģēja uz anketas jautājumiem, bija: Čehija, Vācija, Ungārija, Itālija, Latvija, Luksemburga, Polija, Rumānija, Slovākija, Spānija.

Valstis, kuras izmanto ESIF līdzekļus

Jā	33,33 %
Nē	39,39 %
Nezina	24,24 %
Nav piemērojams (nav ES valsts)	3,03 %

Šī tabula skaidri parāda, kā ESIF tiek piešķirti bibliotēku projektiem "slēptā" veidā. ESIF saņēmēji var nebūt pat kultūras darbinieki, un ļoti bieži tie nav saistīti ar bibliotēku darbu. Pašas bibliotēkas var būt otrās vai trešās Eiropas Savienības finansējuma saņēmējas shēmās, kuras vietējā līmenī ir izstrādātas ar kultūru nesaistītiem mērķiem. Piemēram, Lietuvas bibliotēkas pēc pieprasījuma Covid-19 krīzes laikā sāka izgatavot sejas vairogus. Tas bija neplānots rezultāts piecdesmit astoņu 3D printeru piegādei visās lielākajās Lietuvas publiskajās bibliotēkās projekta "Atjaunotas publiskās interneta piekļuves infrastruktūras viedas izmantošanas veicināšana iedzīvotāju vidū" ietvaros.¹¹⁷ Bulgārijas piemērā Plovdivas, Smoļnas un Stara Zagoras rajonu reģionālajās bibliotēkās īstenotais projekts "Digitālās prasmes MVU (maziem un vidējiem uzņēmumiem) Bulgārijā" piedāvā vienlīdzīgu piekļuvi informācijai un saziņai, mūžizglītību, sadarbību ar MVU darbiniekiem un viņu ģimenēm. Projektu finansē Eiropas Sociālais fonds.¹¹⁸

Pētījums Itālijas vietnē *Opencoesione*, kas ir vienas pieturas avots visiem ESIF projektiem Itālijā, parāda, ka, piemēram, Adrijas un Jonijas sadarbības programmā (*ADRION*) "Interreg" finansējis grāmatu projektu kultūras mantojuma saglabāšanai. Šajā projektā iekļautas arī valstis, kas nav Eiropas Savienības dalībvalstis.¹¹⁹

Šie trīs piemēri, kuriem ir pilnīgi atšķirīgs raksturs un darbības joma, liek pievērst uzmanību diviem elementiem:

- a) lai bibliotēka būtu aktīvi iesaistīta ESIF, jāzina gan vispārējā Eiropas Savienības programma, gan vietējā situācija;
- b) ilgtspējīgas attīstības Dienaskārtība 2030 ir ideāls ietvars, kurā var lietderīgi izmantot ESIF.

¹¹⁷ Projektu finansēja Eiropas Savienības struktūrfondu investīciju darbības programma 2014–2020

<https://www.lnb.lt/en/news/5242-lithuanian-libraries-offer-support-to-healthcare-professionals>

¹¹⁸ <http://www.glbulgaria.bg/en/digisme>

¹¹⁹ <https://www.adrioninterreg.eu/index.php/2020/03/13/the-goal-of-adrinetbook-project-develop-a-digital-library-to-help-preserve-cultural-heritage-in-the-adriatic-ionic-region>; *ADRION* aptver astoņas partnervalstis, no kurām četras ir Eiropas Savienības dalībvalstis (Horvātija, Grieķija, Itālija un Slovēnija), trīs ir kandidātvalstis (Albānija, Melnkalne, Serbija) un viena ir potenciālā kandidātvalsts (Bosnija un Hercegovina).

5.5. ESIF administratīvais slogs un gadījumu pētījumi Bulgārijā, Vācijā un Nīderlandē

ESIF var būt būtiska nozīme pētniecības un attīstības struktūrvienībās, kuras pašlaik strādā pie bibliotēku projektiem, kas ilgtermiņā varētu kļūt par plaša mēroga pasākumiem. Tie rada jauninājumus un ļoti bieži ir saistīti ar jaunu bibliotēku attīstību. Tomēr ESIF programmu pārvaldība un īstenošana var būt ļoti sarežģīts un grūts uzdevums saistībā ar personālu un pieskaitāmajām un ārējām izmaksām, ar ko saņēmējiem jāērēķinās, lai izpildītu ESIF noteikumos noteiktos pienākumus. Dažos gadījumos nacionālie noteikumi sarežģī un palielina projekta administratīvās izmaksas. Tas jo īpaši attiecas uz neliela mēroga bibliotēku projektiem, kuri mēdz būt salīdzinoši dārgāki nekā finansiāli lielākas programmas. Arī pretējais ir patiesība. ESIF saņēmējiem ir kontakti tikai ar vietējām vai reģionālajām iestādēm, kas labāk izprot vietējās procedūras un vajadzības, tāpēc ESIF administratīvais slogs var būt mazāk sarežģīts nekā Eiropas Komisijas tieši finansētajos projektos.

Daļa no ESIF administratīvās sarežģītības ir to decentralizētajā piegādes sistēmā. ESIF tiek īstenoti, izmantojot dalītu pārvaldību un daudzlīmeņu pārvaldību. Tas nozīmē, ka programmas tiek pārvaldītas dalībvalstu, reģionālā un vietējā līmenī, un parasti ESIF programmu īstenošanā ir iesaistīts liels skaits ieinteresēto pušu. Dalībvalstis un reģioni ir atbildīgi arī par atbilstošu pārvaldības un kontroles sistēmu izveidi, lai nodrošinātu pareizu līdzekļu izmantošanu.

ESIF 2021.–2027. gadam ir atvieglots administratīvais slogs. Process, kā piekļūt finansējumam, potenciālajiem Eiropas Savienības finansiālā atbalsta saņēmējiem ir vienkāršots, izmantojot apmēram 80 vienkāršošanas pasākumus un procedūras, piemēram, vienotas atlīdzības likmes un netiešo izmaksu likmes, 90 dienu maksājumu termiņi saņēmējiem, elektroniska datu apmaiņa. Tas viss var palīdzēt samazināt ESIF administratīvo slogu.

Ievērojamu finanšu piešķirumi kultūras projektiem (Itālijā kultūras mantojuma projektiem ir piešķirts gandrīz pusmiljards eiro), t. i. to pārzināšana apvienojumā ar ziņošanas procedūru sarežģītību ir likusi rast risinājumus, kas var izrādīties noderīgi ESIF finansēto IAM projektu īstenošanā bibliotēkās. Šie risinājumi lielā mērā ir atkarīgi no Eiropas Komisijas noslēgtajiem partnerības nolīgumiem ar katru dalībvalsti. Dažos gadījumos, lai pārvaldītu projekta administratīvās daļas, var būt lietderīgi vērsties pie komercsabiedrībām. Dažās Austrumeiropas valstīs ESIF pārvaldību uzņemas valsts iestādes (piemēram, kultūras vai sociālo lietu ministrijas), kas darbojas kā ESIF saņēmējas un kurām ir pārvaldes pienākumi. Citos gadījumos reģionālās ieinteresētās puses slēdz apakšlīgumus par projekta administrēšanu ar vietējiem atbalsta saņēmējiem, kas pārvalda plašu vietējo projektu klāstu, t. sk. bibliotēku projektus. Tālāk ir sniegts gadījumu pētījumu apkopojums Bulgārijā, Vācijā un Nīderlandē (nav ietverti visi gadījumi). Informācija attiecas uz bibliotēkās izmantotajiem ESIF 2007.–2013. un 2014.–2020. gadā.

Bulgārija

Bulgārijā ESIF pārvaldība bibliotēkās ir notikusi dažādos veidos. Bulgārijas bibliotēkas savu projektu īstenošanai ir izmantojušas darbības programmu "Zinātne un izglītība viedai izaugsmei". Darbības programmu pārvalda izpildaģentūra "Zinātne un izglītība viedai izaugsmei", kas ir viena no deviņām ESIF vadošajām iestādēm Bulgārijā. Svarīgas ir bijušas arī "Interreg" pārrobežu sadarbības programmas, kuras vada Reģionālās attīstības un sabiedrisko lietu ministrija un kuru mērķis bija attīstīt sadarbību starp Bulgāriju un Eiropas Savienības dalībvalstīm, no vienas puses, un starp Bulgāriju un Eiropas Savienības kandidātvalstīm, no otras puses. Ir uzsākti bibliotēku projekti ar Rumāniju, Turciju, Ziemeļmaķedonijas Republiku un Serbiju.¹²⁰

¹²⁰ Informāciju par ESIF ieguldījumu Bulgārijas bibliotēkās laipni nosūtīja *EBLIDA* izpildkomitejas locekle Marina Enčeva (*Marina Encheva*) un *Global Libraries – Bulgaria Foundation* direktore Spaska Tarandova.

ERAF darbības programmas "Zinātne un izglītība viedai izaugsmei" ietvaros Sv. Kirila un Sv. Metodija Nacionālā bibliotēka izveidota kā Bulgārijas kultūras mantojuma izcilības centrs (1. prioritārais virziens, "Pētniecība un tehnoloģiskā attīstība", "Izcilības centru būvniecība un attīstība", "Jaunas tehnoloģijas radošajā un izklaides nozarē"). Šis iniciatīvas galvenais mērķis bija izveidot mūsdienīgu infrastruktūru pētniecībai un inovācijai radošajā un atpūtas nozarē, iesaistot integrētas starpdisciplīnu pētniecības, politikas un prakses grupas. Gaidāmais rezultāts: radīt apstākļus progresīvu tehnoloģiju izstrādei un uz tirgu orientētu pētījumu attīstīšanai. Tika paredzēta plaša pētījumu sistēma ar tīkla savienotību starp projekta moduļiem, alternatīviem komunikācijas kanāliem, vismodernāko pētniecību un attīstību un ekonomisko, sociālo un vides ieguldījumu, izmantojot zināšanu nodošanu. Divpadsmit iestāžu kopējais budžets bija 15 206 856 EUR.¹²¹

Plovdivas medicīnas universitātes bibliotēka saņēma finansējumu informācijas resursu abonēšanai, t. sk. attālo piekļuvi. Lai atbalstītu medicīnas universitātes zinātnisko grupu pētniecības darbības, tika izveidots "Personalizētās inovatīvās medicīnas kompetences centrs".

"Interreg" fondi tikuši izmantoti šādiem bibliotēku projektiem:

- "Rakstītie Lejas Donavas dārgumi", kas kopīgi bibliotēkām, muzejiem un arhīviem. Projekta vispārējais mērķis – veicināt rakstītā nemateriālā kultūras mantojuma kopīgu saglabāšanu, aizsardzību, veicināšanu un attīstību pārrobežu sadarbībā, dažādojot tūrisma pakalpojumus un attīstot literāro tūrisma kā galveno faktoru kopīgu priekšrocību un iespēju izmantošanā, kā arī atšķirību pārvarēšanā. Vadošā organizācija – "Fonds "Globālās bibliotēkas" – Bulgārija" un partnerbibliotēkas – *Biblioteca Județeană Alexandru și Aristia Aman* (Krajevā, Rumānijā) un reģionālā bibliotēka *Lyuben Karavelov* (Rusē, Bulgārijā). Projekts īstenots ar pārrobežu sadarbības programmas ERAF "Interreg" Rumānijas–Bulgārijas programmas V–A atbalstu. Projekta izmaksas: 95 701 EUR, ERAF budžets – 81 345 EUR.¹²²
- Vratsas reģionālā bibliotēka *Hristo Botev* – Rumānijas un Bulgārijas pārrobežu sadarbības programmas projekta partneris –, sadarbojoties vadošajam partnerim – Dolžas žudecam –, Krajevas reģionālajai bibliotēkai *Alexandru și Aristia Aman* un Vratsas reģionālajai administrācijai, Vratsā un Krajevā tika izveidoti Rumānijas un Bulgārijas kultūras un informācijas centri, kā arī kopīgs tīmekļa portāls starp divām lielākajām publiskajām bibliotēkām abos pierobežas apgabalos – Vratsā un Dolžā, lai Bulgārijas un Rumānijas iedzīvotājiem nodrošinātu bezmaksas piekļuvi abu bibliotēku krājumu digitālajai bagātībai (projekta ietvaros reģionālā bibliotēka *Hristo Botev* digitalizēja piecus novadpētniecības krājumus). Projekts sākās 2013. gada martā, un ilga 30 mēnešus. Projekta kopvērtība: 3 280 442 EUR, kur 206 698 bija paredzēti aktivitātēm reģionālajā bibliotēkā *Hristo Botev*.¹²³
- Reģionālā bibliotēka *Hristo Smirneski* (Edirne) – Haskovā (<https://project-haskovo-edirne.eu>) – vadošais partneris projekta "Haskova un Edirne – kultūrvēsturiski galamērķi" īstenošanā, ko finansēja pārrobežu sadarbības programma "Interreg" Bulgārijā un Turcijā 2014.–2020. gadā. Projekta mērķis: veicināt starpkultūru dialogu un uzlabot piekļuvi kultūras mantojumam, plašāk izmantojot digitālās tehnoloģijas. Viena no svarīgākajām aktivitātēm projekta ietvaros bija 19. gadsimta beigu un 20. gadsimta sākuma perioda abu pierobežas teritoriju pastkaršu, fotogrāfiju, unikālu vietējo periodisko izdevumu un grāmatu digitalizācija. Kā galvenie digitalizācijas instrumenti tika iegādāti skeneri un digitālās kameras. Projekta vērtība bija 93 460 EUR, Eiropas Savienības finansējums – 79 441 EUR.¹²⁴

¹²¹ Projekts "Izcilības centra "Heritage BG" celtniecība un attīstība" <http://www.bas.bg/en/2018/03/26/project-building-and-dvelopment-of-center-of-excellence-heritage-bg>

¹²² "Rakstītie Lejas Donavas dārgumi" <https://twtd.com/web/partners> un "Rakstītie Lejas Donavas dārgumi" *Programme 2014–2020 INTERREG V-A Romania–Bulgaria* <https://keep.eu/projects/19903>

¹²³ Par šo projektu: <http://iportal.libvratsa.org/wp/en/about-the-project>

¹²⁴ Haskova un Edirne – kultūrvēsturiski galamērķi <https://keep.eu/projects/21064>

Cits bibliotēku projektu kopums Bulgārijā ticis finansēts no ESF+. Projektu "Bulgārijas mazo un vidējo uzņēmumu digitālās prasmes" īstenoja "Fonds Globālās bibliotēkas – Bulgārija" (*Global Libraries – Bulgaria Foundation, GLBF*), kura valde apvieno gan bibliotēku, gan ārpusbibliotēku organizācijas.¹²⁵ GLBF projekta partneri bija Bulgārijas Mazo un vidējo uzņēmumu apvienība un Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju asociācija (LIKTA). Projekta mērķis: izstrādāt inovatīvu izglītības modeli un izveidot reģionālās bibliotēkas Plovdivā, Smoļnā un Stara Zagorā kā centrus modernu digitālo prasmju apguvei mazo un vidējo uzņēmumu īpašniekiem un darbiniekiem.¹²⁶ Ciešā sadarbībā ar Plovdivas, Smoļnas un Stara Zagoras reģionālajām bibliotēkām īstenotais projekts tika finansēts saskaņā ar procedūru "Transnacionālās un Donavas partnerības nodarbinātībai un izaugsmei" darbības programmā "Cilvēkresursu attīstība" 2014.–2020. gadam, un tika līdzfinansēts ar Eiropas Sociālā fonda starpniecību. Projekta kopējās izmaksas bija 86 162 eiro, no tā Eiropas finansējums – 81 673 eiro.

Varnas Ekonomikas universitātes bibliotēka piedalījās projekta "Atbalsts doktorantūras studentu, pēcdoktorantūras studentu, absolventu un jauno zinātnieku attīstībai" 1. posmā (02.06.2017.–31.12.2018.). Projekta ietvaros bibliotēka nodrošināja piekļuvi zinātniskajām datubāzēm un citai zinātniskajai informācijai un apmaksāja abonementu platformai, kas pārbaudīja zinātnisko darbu un publikāciju oriģinalitāti.

Fonds "Globālās bibliotēkas" un Bibliotēku studiju un informācijas tehnoloģiju universitāte arī īsteno vairākus projektus *Erasmus+* sistēmā, kas saistīti ar bibliotekāru digitālo prasmju uzlabošanu (projekts "Biblio") un bibliotēkas lietotāju informācijas lietotprasmes uzlabošanu (projekts "Navigate"). Programmas *Erasmus+* mērķis ir arī dot ieguldījumu izaugsmes, nodarbinātības, sociālās vienlīdzības un iekļaušanas stratēģijā "Eiropa 2020", taču projekta prasības ir atšķirīgas.¹²⁷

Vācija

Federālā līmenī ERAF lēmējinstītūcija ir Federālā ekonomikas un enerģētikas ministrija. Katra no 16 Vācijas federālajām zemēm nosaka finanšu palīdzības vadlīnijas un izveido finansēšanas programmas, atzīstot, ka reģionālā politika visefektīvāk darbojas tur, kur cilvēki precīzi zina, kādas ir viņu vajadzības.¹²⁸ Kopumā Vācijā ir 24 ESIF pārvaldes iestādes, kas ir vairāk nekā federālo zemju skaits, jo astoņas iestādes nodarbojas arī ar "Interreg" programmām, ko izstrādājušas vairākas institūcijas no dažādām federālajām zemēm sadarbībā ar kaimiņvalstīm: Poliju (*Mecklenburg-Vorpommern-Brandenburg*), Austriju, Šveici un Lihtenšteinu (*Alpenrhein-Bodensee-Hochrhein*), Dāniju (*Investitionsbank Schleswig-Holstein*), Nīderlandi (*Rhein-Waal*), Čehijas Republiku (*Bavaria-Czech Republic, Saxony-Czech Republic*), Baltijas jūras reģionu (*Investitionsbank Schleswig-Holstein*).

Lai arī Vācijā pārsvarā ir šī reģionāli orientētā pieeja, viens izņēmums attiecas uz ESF, kur federāla rakstura programmu 2,7 miljardu eiro apmērā kopīgi izstrādājusi Federālā Darba un sociālo lietu ministrija, no vienas puses, un Federālā Ekonomikas, izglītības, vides un ģimenes lietu ministrija, no otras puses. ESF reģionālās programmas atsevišķās Vācijas federālajās zemēs var atšķirties, taču tās visas satura un politikas ziņā atbilst ESF federālajai programmai ("darbības programmai"). Tomēr visās programmās ir ievēroti noteikumi, kas paredzēti partnerības nolīgumā, kas lemj par tiesībām saņemt finansiālu atbalstu Vācijā.

¹²⁵ Tie ir: Bulgārijas Kultūras ministrija, Transporta, informācijas tehnoloģiju un sakaru ministrija, Nacionālā pašvaldību asociācija, Nacionālā pamatkapitāla fonds "13 gadsimtu Bulgārija", Nacionālā Čitalištes (*Chitalishte*) savienība un Bulgārijas bibliotēku un informācijas asociācija.

¹²⁶ Bulgārijas mazo un vidējo uzņēmumu digitālās prasmes. <http://www.glbulgaria.bg/en/digisme>

¹²⁷ Informācija par *GLBF Erasmus+* projektiem ir pieejama tīmekļvietnē <http://www.glbulgaria.bg/bg/node/29178>

¹²⁸ Papildus Federālās ekonomikas un enerģētikas ministrijas un Eiropas Savienības publicētajai brošūrai (Eiropas strukturālie un investīciju fondi Vācijā, 2017. gada marts https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Publikationen/european-structural-and-investment-funds-in-germany.pdf?__blob=publicationFile&v=4), informāciju par šo punktu laipni nosūtīja Hella Klauzere (*Hella Klauzer*), EBLIDA izpildkomitejas locekle.

Visi ESIF fondi Vācijā tiek līdzfinansēti no valsts līdzekļiem. Atsevišķas federālās zemes veic savas investīcijas, izmantojot valsts ieguldījumu, kas svārstās no 15 % mazāk attīstītajos reģionos līdz 50 % spēcīgāk attīstītajos reģionos.

ERAF ietvaros 2007.–2014. gadā Vācijā no ESIF finansēti divi projekti: Brandenburgas reģiona pilsētā Orānienburgā ar 40 000 iedzīvotājiem un Tīringenes reģiona pilsētā Valtershauzenā ar 13 000 iedzīvotājiem. Orānienburga pilsētplānojumā noteica divus spēcīgus punktus: baroka stila pilsētas centrs un ūdens ainava Havelas upes krastā. Brandenburgas reģions pēc Vecās pils, Pils parka un Havelas promenādes pārveidošanas nolēma atjaunot arī bibliotēku ar tūrisma informācijas centru un "Galeriju". Bibliotēkas projekts 4 762 869 eiro vērtībā saņēma ERAF atbalstu 3 432 750 eiro.

Ēku atjaunošana bija mērķis arī Valtershauzenes pilsētas bibliotēkai, kura atrodas 16. gadsimtā būvētā ēkā. Vēsturiskajā kompleksā, kurā ietilpst arī rātsnams (celts 1441. gadā), pilsētas bibliotēkas pārbūve ietver vēsturisko sienu un pagalma pārveidošanu par iekšējo ātriju. ERAF atbalsts bija 1 111 538 eiro; visam projektam piešķirtā summa: 1 398 100 eiro.

Berlīnes pilsēta atbalstīja pilnīgi cita rakstura ERAF bibliotēku projektu. Tā ir projekta *Zukunftsinitiative Stadtteil* (tulk. "Nākotnes iniciatīva pilsētas rajonos") apakšprogramma *BIST (Bibliotheken im Stadtteil)*, tulk. "Apkaimes bibliotēkas". *BIST I* guva labumu no vērienīgām ERAF investīcijām 6,67 miljonu eiro apmērā, kas tika apvienotas ar federālās zemes atbalstu 13,17 miljonu eiro apmērā, lai palielinātu lasītāju skaitu uz krietni lielāku nekā esošais, kas bija 100 000 lietotāju.¹²⁹ Tas ietvēra labi attīstītu bibliotēkas iniciatīvu, kas bija strukturēta trīs grupās:

- a) sociālās infrastruktūras uzlabošana un pielāgošana (bibliotēku celtniecība vai atjaunošana un modernizācija);
- b) bibliotēku pakalpojumu sociālā attīstība nelabvēlīgos rajonos (starpkultūru bibliotēku darbs, viesmīlības kultūra, ģimenes bibliotēka);
- c) bibliotēkas pakalpojumu attīstība (aktīvie pakalpojumi, krājumu attīstīšana, jauni pakalpojumi).

Programmas *BIST II* (2014.–2020.) mērķis bija uzlabot sociālo integrāciju nelabvēlīgos rajonos un nodrošināt visām iedzīvotāju grupām paredzētas līdzdalības iespējas. Bibliotēkas telpas tiek piedāvātas partnerībai ar skolām, bērnudārziem, pēcskolas aprūpes centriem, apkaimju centriem, uzņēmumiem un citām rajona iestādēm un institūcijām. Šīs partnerības risina arī sociālekonomiskās problēmas, piemēram, digitālo plaisu un plašsaziņas līdzekļu kompetences deficītu. Berlīnes rajonā Špandau nelabvēlīgā situācijā esošām ģimenēm ir paredzēts bērnu dienas aprūpes centrs (*Kita, Kindertageseinrichtung*), lai veicinātu bērnu valodas prasmes. Projekts veiksmīgi norisinājās no 2016. līdz 2018. gadam, un tiek turpināts laika posmā no 2019. līdz 2021. gadam, veidojot vēl 10 dienas aprūpes centrus.¹³⁰ Dažādos Berlīnes rajonos darbojas 21 bibliotēkas projekts, kuru no 2017. līdz 2023. gadam ERAF atbalsta ar kopējo budžetu 6 miljoni eiro.¹³¹

¹²⁹ Paziņojums Eiropas Komisijai par nepieciešamību finansēt publiskās bibliotēkas "Zukunftsinitiative Stadtteil" apakšprogrammā "Bibliotheken im Stadtteil II (BIST II)". [file:///fs-srv-p100/users\\$/gvi010/Desktop/bedarfsnachweis.pdf](file:///fs-srv-p100/users$/gvi010/Desktop/bedarfsnachweis.pdf). 10.9.2014

¹³⁰ Bibliotheken im Stadtteil II (BIST II). <https://www.berlin.de/sen/kultur/foerderung/eu-foerderung/efre/foerderperiode-2014-2020/artikel.570056.php>

¹³¹ Atzinums Eiropas Komisijai. [file:///fs-srv-p100/users\\$/gvi010/Desktop/bedarfsnachweis.pdf](file:///fs-srv-p100/users$/gvi010/Desktop/bedarfsnachweis.pdf)

Nīderlande

Nīderlandē ESIF ieviešana notiek pēc diezgan vienkāršotiem noteikumiem gan attiecībā uz saturu, gan pārvaldes struktūru skaitu.¹³² ERAF atbalsts ir vērsts tikai uz diviem mērķiem: inovācijām un ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni, atjaunojamo enerģiju un efektīvāku enerģijas izmantošanu. Finanšu atbalstu parasti piešķir maziem un vidējiem uzņēmumiem. Izmantojot ESIF, sociālā rakstura programmas Nīderlandē galvenokārt tiek finansētas no ESF, un Nīderlandes stratēģijas pamatā ir sociālā iekļaušana un augstāka nodarbinātība. ESF ieguldījumi sniedz iespēju nelabvēlīgā situācijā esošiem cilvēkiem apgūt prasmes un uzlabot savas nodarbinātības iespējas ar diviem galvenajiem mērķiem: palielināt vispārējo nodarbinātības līmeni līdz 80 % no darbaspējīgā vecuma iedzīvotājiem un līdz 2020. gadam samazināt trūcīgo mājsaimniecību skaitu par 100 000. Otrs nozīmīgākais ESF mērķis ir vecāka gadagājuma darba ņēmēji. Ņemot vērā sabiedrības novecošanos, Nīderlande vēlas dot cilvēkiem iespējas strādāt ilgāk. ESF projekti palīdz gados vecākiem darba ņēmējiem atrisināt dilemmu "darbs pret veselību", piedāvājot jaunu iemaņu apmācību, tādējādi uzlabojot viņu darba iespējas.¹³³

Nīderlande arī sniedz papildu ESF palīdzību četrās lielākajās pilsētās – Roterdamā, Amsterdamā, Hāgā un Utrehtā –, lai palīdzētu uzlabot darba iespējas jauniešiem un imigrantiem no valstīm, kas nav Eiropas Savienībā, izmantojot atbalsta un apmācības programmas.

Nīderlandē ir piecas ESIF pārvaldes struktūras, un viena no tām Limburgas provincē sadarbībā ar Beļģiju un Vāciju vada "Interreg" programmas, kas arī ir vērstas uz izglītību un apmācību.

Nīderlandes bibliotēkas ir izveidojušas neatkarīgu bibliotēku fondu *Stichting Bibliotheekwerk* jeb *SBW* (tulks. "Bibliotēkas darba fonds"), kas veltīts nodarbinātības, darba un mācību jautājumiem bibliotēkās un kuru vada darba ņēmēju pārstāvji, t. sk. bibliotēku pārstāvji kā darba devēji. Izņemot bibliotēku darbinieku koplīgumu, *SBW* misija ir veicināt labi funkcionējošu darba tirgu publisko bibliotēku nozarē ar vairākiem projektiem darba plūsmas jomā un (turpmāku) darba devēju un darbinieku kompetences pilnveidošanu. Kad bibliotēkas iesniedz savus priekšlikumus, *SBW* budžetu var saskaņot ar Eiropas Savienības finansējumu, galvenokārt darbinieku apmācībā.¹³⁴

Četrās lielākajās Nīderlandes pilsētās tiek īstenots vērienīgs projekts, kas vērsts uz neaizsargātiem vecāka gadagājuma iedzīvotājiem (finansēts no Eiropas atbalsta fonda vistrūcīgākajām personām (*FEAD*)), atbalstot Eiropas Savienības valstu pasākumus pārtikas un pamata materiālās palīdzības nodrošināšanai vistrūcīgākajām personām. Materiālajai palīdzībai jāiet roku rokā ar sociālās iekļaušanas pasākumiem, piemēram, informatīvajām norādēm un atbalstu, lai palīdzētu cilvēkiem atbrīvoties no nabadzības un sabiedrībā integrētu arī vistrūcīgākos cilvēkus.¹³⁵ Nīderlandes bibliotēku projektu mērķis ir uzlabot vecāka gadagājuma iedzīvotāju prasmes, sociālās tīklošanās un informācijas līmeni, lai viņi ilgāku laiku varētu dzīvot patstāvīgi.

¹³² Informāciju par šo punktu laipni nosūtīja Tons van Vlimmerens, *EBLIDA* prezidents un *EBLIDA* izpilddomniejas loceklis.

¹³³ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=392&langId=en>

¹³⁴ <https://www.bibliotheekwerk.nl>

¹³⁵ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089>

6. Kā izmantot ESIF 2021.–2027. gadam, lai īstenotu ilgtspējīgas attīstības mērķus bibliotēku projektos

Pierādījumi šajā nodaļā apgalvotajam atrasti divos būtiskos Eiropas Savienības tiesību aktos. Pirmais ir "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Kohēzijas fondu", kas iesniegts Eiropas Parlamentam un kuru paredzēts apstiprināt Eiropas Parlamenta plenārsēdē. Priekšlikums attiecas uz nākamo daudzgadu ERAF shēmu no 2021.–2027. gadam un paredz piemērošanas datumu no 2021. gada 1. janvāra.¹³⁶ Otrais ir "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Eiropas Sociālo fondu plus (ESF+)", kura mērķis galvenokārt ir darbavietu uzlabošana Eiropā.¹³⁷ No visiem septiņiem fondiem bibliotēkas var atrast vispievilcīgākās finansējuma iespējas Eiropas Reģionālās attīstības fondā (ERAF), Kohēzijas fondā (KF) un Eiropas Sociālajā fondā plus (ESF+).

ESIF vadošās iestādes, kas katrā dalībvalstī ir atšķirīgas¹³⁸, tagad izdara būtiskas izvēles attiecībā uz politikas mērķu virzieniem un turpmāko līdzekļu piešķiršanu. Lai nodrošinātu nepārtrauktu progresu sasniegumu uzraudzību, regulās tiek uzturēti arī kopējs iznākumu un rezultātu rādītāju kopums.

Turpmākajās lappusēs atrodamas septiņas tabulas, kur konkrēti 2021.–2027. gada ESIF mērķi un apakšmērķi ir apvienoti ar bibliotēku projektiem, par kuriem informācija bija iekļauta *EBLIDA* biedru atbildēs uz pagājušā gada martā veikto aptauju "Ilgtspējīgas attīstības mērķi un to īstenošana Eiropas bibliotēkās". Attiecībā uz katru ESIF mērķi 1. slejā norādīts ERAF vai ESF+ konkrētais mērķis. 2. un 3. slejā norādīti attiecīgie iznākumi (t. s. izlaide) un rezultāti, kas norādīti ESIF oficiālajos dokumentos. Var viegli secināt, ka Eiropas Komisijas vērtēšanas kritēriji ir diezgan vispārīgi un neiekļaujas programmu detaļās. Dalībvalstu ziņā ir noteikt papildu vērtēšanas kritērijus. Visbeidzot, 4. slejā uzskaitīti piemēri – bibliotēku projekti, kas izveidoti, lai sasniegtu ESIF mērķus vai konkrētus ilgtspējīgas attīstības mērķus. ESIF finansētie un uz IAM orientētie bibliotēku projekti saskaņoti ar konkrētiem ESIF 2021.–2027. gada mērķiem un apakšmērķiem. Tādēļ tabulā redzamais ir simulācija ar mērķi izprast, kura ESIF konkrētā mērķa ietvaros varētu tikt finansēti uz IAM orientēti bibliotēku projekti, ja tie būtu jāiesniedz ESIF 2021.–2027. gada ietvarā. Katram konkrētajam mērķim norādīta arī viena vai vairākas attiecīgās Eiropas Savienības programmas. Šī norāde var paredzēt papildu finansējuma iespējas vai arī to var izmantot kā atsauces mērķi ESIF īstenošanai.

6.1. ESIF 1. mērķis – ERAF: viedāka Eiropa (no bibliotēku perspektīvas)

Konkrētais mērķis (ii) – izmantot digitalizācijas sniegtās priekšrocības iedzīvotājiem, uzņēmumiem un valdībām – var interesēt bibliotēkas, ciktāl tas atbalsta digitālo produktu, pakalpojumu un lietojumprogrammu izstrādi publiskās iestādēs. 4. slejā uzskaitīti bibliotēku projekti, kas ir ietekmējuši Dienaskārtības 2030 īstenošanu vairākās valstīs, kā norādīts *EBLIDA* sekretariātā saņemtajās atbildēs uz dokumentu "Ilgtspējīgas attīstības mērķi un bibliotēkas. Pirmais Eiropas ziņojums".

Divas no programmām, kas būtu jāņem vērā ESIF 1. mērķa sasniegšanā, ir *Horizon Europe* un *COSME*. *Horizon Europe* nosaka galvenās jomas, kas saistītas ar pētniecību un inovāciju; *COSME* ir Eiropas Savienības mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspējas programma.

¹³⁶ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Kohēzijas fondu, Strasbūrā, 29.5.2018., COM (2018) 372 final 2018/0197 (COD) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0372&from=EN>

¹³⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes regula par Eiropas Sociālo fondu Plus (ESF+) Briselē, 30.5.2018 COM(2018) 382 final 2018/0206 (COD) <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/EN/COM-2018-382-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>

¹³⁸ Saraksts – valsts pēc valsts un reģions pēc reģiona – ir pieejams šajā saitē: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/atlas/managing-authorities

ESIF 1. mērķis: ERAF – IAM konspektīvā tabula

Konkrētais mērķis	Izlaide	Rezultāti	IAM	Bibliotēku projekti
(i) uzlabot pētniecības un inovācijas spējas un progresīvo tehnoloģiju ieviešanu	PKI 01 – Inovācijas nolūkā atbalstītie uzņēmumi PKI 02 – Atbalstītajās pētniecības struktūrās strādājošie pētnieki	PKR 01 – MVU, kas ievieš produktu, procesu, tirgvedības vai organizatorisku inovāciju PKR 02 – Uzņēmumu un publiskā sektora iestāžu izstrādāto jauno digitālo produktu, pakalpojumu un lietojumu papildu lietotāji	8 9	
(ii) izmantot digitalizācijas sniegtās priekšrocības iedzīvotājiem, uzņēmumiem un valdībām	PKI 03 – Uzņēmumi un publiskā sektora iestādes, kas atbalstītas digitālo produktu, pakalpojumu un lietojumu izstrādei		4 10 16	Nacionālā bibliotēka izveidota kā tehnoloģiskais izcilības centrs (Bulgārija) Digitālā pratība (Spānija un citas valstis) Cīņa pret viltus ziņām (Francija, Vācija, Itālija)
(iii) kāpināt MVU izaugsmi un konkurētspēju	PKI 04 – MVU, kas atbalstīti darba vietu radīšanas un izaugsmes sakarā	PKR 03 – Atbalstītajos MVU radītās darbvietas	8 10	
(iv) attīstīt prasmes pārdomātai specializācijai, rūpniecības restrukturizācijai un uzņēmējdarbībai	PKI 05 – MVU, kuri investē prasmju pilnveidē	PKR 04 – MVU darbinieki, kuri gūst labumu no prasmju pilnveides	9	MVU digitālās prasmes (Bulgārija)

6.2. ESIF 2. mērķis – ERAF: zaļāka Eiropa ar zemām oglekļa emisijām

ESIF 2. mērķis galvenokārt attiecas uz Eiropas Savienības Dienaskārtības 2030 vides pīlāru. Atsauces nolūkiem: vides un klimata pasākumiem ir veltīta programma *LIFE*.

ESIF 2. mērķis: ERAF – IAM konspektīvā tabula

Konkrētais mērķis	Izlaide	Rezultāti	IAM	Bibliotēku projekti
(i) veicināt energoefektivitātes pasākumus	PKI 06 – Investīcijas energoefektivitātes uzlabošanas pasākumos	PKR 05 – Ieguvēji no uzlabotās energoefektivitātes klases	6 7	Zaļās bibliotēkas (Francija, Vācija, Nīderlande u. c.) Amatierzinātnes projekti
(ii) veicināt atjaunojamo energoresursu enerģiju	PKI 07 – Papildu atjaunojamo energoresursu enerģijas ražošanas jauda	PKR 06 – Papildu saražotās atjaunojamo energoresursu enerģijas daudzums	7	
(iii) vietējā līmenī attīstīt viedas energosistēmas, tīklus un enerģijas akumulāciju	PKI 08 – Viedajiem tīkliem izstrādātās digitālās vadības sistēmas	PKR 07 – Viedajiem tīkliem papildu pieslēgtie lietotāji	7	
(iv) veicināt pielāgošanos klimata pārmaiņām, risku	PKI 09 – Jaunas vai modernizētas katastrofu monitoringa,	PKR 08 – Papildu iedzīvotāji, kuri gūst labumu no aizsardzības pasākumiem pret plūdiem,	13 14 15	

novēršanu un noturību pret katastrofām	brīdināšanas un reaģēšanas sistēmas	mežu ugunsgrēkiem un citām ar klimatu saistītām dabas katastrofām		
(v) veicināt ilgtspējīgu ūdens resursu apsaimniekošanu	PKI 10 – Jaunas vai modernizētas notekūdeņu attīrīšanas jaudas	PKR 09 – Papildu iedzīvotāji, kas pieslēgti vismaz otrējai notekūdeņu attīrīšanai	6	
(vi) veicināt pāreju uz aprites ekonomiku	PKI 11 – Jaunas vai modernizētas atkritumu reciklēšanas jaudas	PKR 10 – Papildu reciklētie atkritumi	12	Ar aprites ekonomiku saistītie bibliotēku projekti (Bulgārija)
(vii) uzlabot bioloģisko daudzveidību un zaļo infrastruktūru pilsētvidē un samazināt piesārņojumu	PKI 12 – Zaļās infrastruktūras platība pilsētu teritorijās	PKR 11 – Iedzīvotāji, kuri gūst labumu no gaisa kvalitātes pasākumiem	11 14 15	"Gaisa meklētāji" (Beļģija) Bibliotēku pārstrukturēšana. Bibliotēkas un pilsētu dārzi (Vācija)

6.3. ESIF 3. mērķis – ERAF: ciešāk savienota Eiropa

ESIF 3. mērķis galvenokārt attiecas uz mobilitāti un uzlabotām, ātrdarbīgām transporta sistēmām. Tāpēc tas maz attiecas uz bibliotēku projektiem. Neskatoties uz to, digitālās savienojamības uzlabošanu – konkrēto mērķi (i) – nevar realizēt bez tā, ko *IFLA* definē kā "jēgpilnu" piekļuvi internetam 4 aspektos: interneta savienojamība, prasmes, sociālais un kultūras konteksts, likumi.

ESIF 3. mērķis: ERAF – IAM konspektīvā tabula

Konkrētais mērķis	Izlaide	Rezultāti	IAM	Bibliotēku projekti
(i) uzlabot digitālo savienotību	PKI 13 – Papildu mājsaimniecības un uzņēmumi, kam ir pieejams ļoti augstas veiktspējas platjoslas tīkls	PKR 12 – Papildu mājsaimniecības un uzņēmumi, kas abonē platjoslas pieslēgumu ļoti augstas veiktspējas tīklam	9	Digitālā pratība (Spānija un citas valstis)
(ii) izveidot ilgtspējīgu, klimatnoturīgu, intelektisku, drošu un intermodālu <i>TEN-T</i>	PKI 14 – Autoceļu <i>TEN-T</i> : jauni un modernizēti ceļi	PKR 13 – Laika ietaupījums no uzlabotas autoceļu infrastruktūras	9 11	
(iii) attīstīt ilgtspējīgu, klimatnoturīgu, intelektisku un intermodālu mobilitāti valstu, reģionu un vietējā līmenī, ietverot uzlabotu piekļuvi <i>TEN-T</i> un pārrobežu mobilitāti	PKI 15 – Dzelzceļa <i>TEN-T</i> : jauni un modernizēti sliežu ceļi	PKR 14 – Gadā apkalpotie pasažieri uzlabotajā dzelzceļa transportā	11	
(iv) veicināt ilgtspējīgu multimodālu mobilitāti pilsētās	PKI 16 – Tramvaja un metro līniju paplašināšana un modernizācija	PKR 15 – Gadā apkalpotie lietotāji jaunajās un modernizētajās tramvaja un metro līnijās	11	

6.4. ESIF 4. mērķis – ERAF un ESF+: sociālāka Eiropa

Eiropas sociālo tiesību pīlārs ir strukturēts 3 nodaļās – vienlīdzīgas iespējas un piekļuve darba tirgum, taisnīgi darba apstākļi un sociālā aizsardzība un iekļaušana – un 20 principos, sākot no izglītības, apmācības, mūžizglītības un dzimumu līdztiesības līdz vienlīdzīgām iespējām un galveno pakalpojumu pieejamībai.¹³⁹ Eiropas sociālo tiesību pīlārs lielā mērā pārklājas ar Dienaskārtības 2030 sociālo pīlāru un ekonomisko pīlāru. Eiropas Savienības sociālo tiesību atsauces programma ir *Erasmus+*.

¹³⁹ https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en

ESIF 4. mērķis: ERAF – IAM konspektīvā tabula

Konkrētais mērķis	Izlaide	Rezultāti	IAM	Bibliotēku projekti
(i) uzlabot darba tirgu sekmīgumu un piekļuvi kvalitatīvām darba vietām, attīstot sociālo inovāciju un infrastruktūru	PKI 17 – Bezdarbnieki gadā, kurus apkalpo uzlaboti nodarbinātības dienesti	PKR 16 – Darba meklētāji, kuri gadā izmanto uzlabotos nodarbinātības dienestus	1 10	BIST (<i>Bibliotheken im Stadtteil</i> , tulk. "Apkaimes bibliotēkas") I un II (Vācija) "Publiskais rakstītājs" Francijas publiskajās bibliotēkās
(ii) uzlabot piekļuvi iekļaujošiem un kvalitatīviem pakalpojumiem izglītības, apmācības un mūžizglītības jomā, attīstot infrastruktūru	PKI 18 – Jaunās vai modernizētās bērnu aprūpes un izglītības infrastruktūras kapacitāte	PKR 17 – Jauno vai modernizēto bērnu aprūpes un izglītības struktūru apkalpoto lietotāju skaits gadā	4 5	Daudzi izglītības, apmācības un mūžizglītības projekti visā Eiropā (kas jāsaskaņo arī ar <i>Erasmus+</i>) Digitālā pratība (Spānija) Dzimumu līdztiesība (Spānija)
(iii) palielināt marginalizētu kopienų, migrantu un nelabvēlīgā situācijā esošu grupu sociālekonomisko integrāciju, izmantojot integrētus pasākumus, t. sk. mājokļa un sociālo pakalpojumu jomā	PKI 19 – Izveidoto vai modernizēto uzņēmšanas infrastruktūru papildu ietilpība	PKR 18 – Jauno un uzlaboto uzņēmšanas un izmitināšanas struktūru apkalpoto lietotāju skaits gadā	1 5	BIST (<i>Bibliotheken im Stadtteil</i> , tulk. "Apkaimes bibliotēkas") I un II (Vācija) FEAD projekti (Nīderlande) "Publiskais rakstītājs" (Francija) "Tikšanās vieta – Vācija" (Vācija)
(iv) nodrošināt vienādu piekļuvi veselības aprūpei, t. sk. primārajai aprūpei, attīstot infrastruktūru	PKI 20 – Jaunās vai modernizētās veselības aprūpes infrastruktūras kapacitāte	PKR 19 – Iedzīvotāji, kam ir piekļuve uzlabotiem veselības aprūpes pakalpojumiem	3	3D printeri, kas izgatavo sejas vairogus (Lietuva) "Grāmatu sākums" (Beļģija, Nīderlande) "Dzimis, lai lasītu" (Itālija)

ESF ir galvenais Eiropas instruments, lai atbalstītu darba devējus, palīdzētu cilvēkiem iegūt labākas darba vietas un nodrošinātu taisnīgākas darba iespējas visiem Eiropas Savienības iedzīvotājiem.¹⁴⁰ Konkrētie mērķi no (i) līdz (iv) attiecas uz piekļuvi nodarbinātībai, darba tirgum, izglītībai, apmācībai un mūžizglītībai.¹⁴¹

ESIF 4. mērķis: ESF+ – IAM konspektīvā tabula (i–iv)

	Konkrētais mērķis	Izlaide	Rezultāti	IAM	Bibliotēku projekti
(i)	uzlabot darba vietu pieejamību visiem darba meklētājiem, jo īpaši jauniešiem, ilgstošajiem bezdarbniekiem un ekonomiski neaktīvajām personām, un veicināt pašnodarbinātību un sociālo ekonomiku	* Personas dati (Regulas (ES) 2016/679 4. panta 1. punkts) ** Īpaša datu kategorija (Regulas (ES) 2016/679 9. pants) (1a) Kopējie iznākuma rādītāji dalībniekiem: – bezdarbnieki, t. sk. ilgstošie bezdarbnieki*, – neaktīvas personas*, – nodarbinātas personas, t. sk. pašnodarbinātas personas*, – vecumā līdz 30 gadiem*, – vecumā pēc 54 gadiem*, – ar zemākā līmeņa vidējo izglītību (ISCED 2. līmenis) vai zemāku*, – ar vidējo izglītību (ISCED 3. līmenis) vai pēcvidējo izglītību (ISCED 4. līmenis)*, – ar augstāko izglītību (ISCED 5. līmenis līdz 8. līmenis)*	(3) Kopējie tūlītējo rezultātu rādītāji dalībniekiem: – dalībnieki, kas sākuši darba meklējumus pēc aiziešanas*, – izglītībā/apmācībā iesaistītie dalībnieki pēc aiziešanas*, – kvalifikācijas ieguvē iesaistītie dalībnieki pēc aiziešanas*, – nodarbinātībā iesaistītie dalībnieki, t. sk. pašnodarbinātie, pēc aiziešanas* (4) Kopējie ilgtermiņa rezultātu rādītāji dalībniekiem: –	1 8 10	Digitālā pratība (Spānija un citas valstis) FEAD projekti (Nīderlande)
(ii)	modernizēt darba tirgus iestādes un dienestus tā, lai tie varētu novērtēt un prognozēt vajadzīgās prasmes, nodrošināt savlaicīgu palīdzību un atbalstu, kas individuāli pielāgots darba tirgus vajadzībām, kā arī sekmēt pāreju un mobilitāti				
(iii)	veicināt sieviešu līdzdalību darba tirgū, līdzsvarot darba un ģimenes dzīvi, t. sk. uzlabot bērnu aprūpes un tādas veselīgas un			4 8	Daudzi izglītības, apmācības un mūžizglītības projekti visā

¹⁴⁰ 4. pants Eiropas Parlamenta un Padomes regulā par Eiropas Sociālo fondu Plus (ESF+) Briselē, 30.5.2018. COM (2018) 382 final 2018/0206 (COD). <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/EN/COM-2018-382-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>

¹⁴¹ Pielikumi priekšlikumam Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Eiropas Sociālo fondu Plus. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9573-2018-ADD-2/en/pdf>

	labi pielāgotas darba vides pieejamību, kurā ņemti vērā veselības apdraudējumi, darbinieku, uzņēmumu un uzņēmēju pielāgošanos pārmaiņām un aktīvas un veselīgas vecumdienas	(1b) Citi kopējie iznākuma rādītāji: – dalībnieki ar invaliditāti**, – trešo valstu valstspiederīgie*, – dalībnieki ar ārvalstu izcelsmi*, – minoritātes (t. sk. sociāli atstumtās kopienas, piemēram, romi)***, – bezpajumtnieki vai mājokli zaudējušas personas*	nodarbinātībā iesaistītie dalībnieki, t. sk. pašnodarbinātie, sešus mēnešus pēc aiziešanas*, – dalībnieki labākā darba tirgus situācijā sešus mēnešus pēc aiziešanas*	Eiropā (kas jāaskaņo arī ar Erasmus+) MVU digitālās prasmes (Bulgārija)
(iv)	uzlabot izglītības un apmācības sistēmu kvalitāti, efektivitāti un darba tirgus nozīmi, lai sekmētu galveno kompetenču, t. sk. digitālo prasmju, apguvi	(2) Kopējie iznākuma rādītāji vienībām: – atbalstīto publisko pārvalžu vai publisko pakalpojumu projektu skaits valsts, reģionālā vai vietējā līmenī, – atbalstīto mikrouzņēmumu, mazo un vidējo uzņēmumu skaits (t. sk. kooperatīvie uzņēmumi un sociālās ekonomikas uzņēmumi)		

Konkrētie mērķi no (v) līdz (xi) attiecas uz sociālo iekļaušanu un integrāciju, kā arī vienlīdzīgu piekļuvi pakalpojumiem.

ESIF 4. mērķis: ESF+ – IAM konspektīvā tabula (v–xi)

	Konkrētais mērķis	Izlaide	Rezultāti	IAM	Bibliotēku projekti
(v)	sekmēt, lai jo īpaši nelabvēlīgā situācijā esošajiem būtu vienlīdz lielā mērā pieejama kvalitatīva un iekļaujoša izglītība, no pirmsskolas izglītības un aprūpes līdz vispārējai, arodizglītībai un augstākajai izglītībai, kā arī veicināt pieaugušo izglītību un apmācību, t. sk. mācīšanās mobilitāti visiem	* Personas dati (Regulas (ES) 2016/679 4. panta 1. punkts) ** Īpaša datu kategorija (Regulas (ES) 2016/679 9. pants) (1a) Kopējie iznākuma rādītāji dalībniekiem: – bezdarbnieki, t. sk. ilgstošie bezdarbnieki*, – neaktīvas personas*, – nodarbinātas personas, t. sk. pašnodarbinātas personas*, – vecumā līdz 30 gadiem*, – vecumā pēc 54 gadiem*, – ar zemākā līmeņa vidējo izglītību (ISCED 2. līmenis) vai zemāku*, – ar vidējo izglītību (ISCED 3. līmenis) vai pēcvidējo izglītību (ISCED 4. līmenis)*, – ar augstāko izglītību (ISCED 5. līmenis līdz 8. līmenis)* (1b) Citi kopējie iznākuma rādītāji: – dalībnieki ar invaliditāti**, – trešo valstu valstspiederīgie*, – dalībnieki ar ārvalstu izcelsmi*, – minoritātes (t. sk. sociāli atstumtās kopienas, piemēram, romi)***, – bezpajumtnieki vai mājokli zaudējušas personas*	(3) Kopējie tūlītējo rezultātu rādītāji dalībniekiem: – dalībnieki, kas sākuši darba meklējumus pēc aiziešanas*, – izglītībā/apmācībā iesaistītie dalībnieki pēc aiziešanas*, – kvalifikācijas ieguvē iesaistītie dalībnieki pēc aiziešanas*, – nodarbinātībā iesaistītie dalībnieki, t. sk. pašnodarbinātie, pēc aiziešanas* (4) Kopējie ilgtermiņa rezultātu rādītāji dalībniekiem: – nodarbinātībā iesaistītie dalībnieki, tostarp pašnodarbinātie, sešus mēnešus pēc aiziešanas*, – dalībnieki labākā darba tirgus situācijā sešus mēnešus pēc aiziešanas*	1 5 8 10	Dzimumu līdztiesība (Spānija) "Publiskais rakstītājs" Francijas publiskajās bibliotēkās FEAD projekti (Nīderlande)
(vi)	veicināt mūžizglītību, galvenokārt piedāvājot prasmju paaugstināšanas un pārkvalificēšanās iespējas visiem, ņemot vērā digitālās prasmes, labāk prognozēto esošo prasmju pārmaiņas un vajadzību pēc jaunām prasmēm, pamatojoties uz darba tirgus vajadzībām, atvieglojot karjeras maiņu un sekmējot profesionālo mobilitāti			1 5 10	Medijpratība visiem un e-prasmes e-iekļaušanai (Bulgārija) Digitālā pratība (Spānija)
(vii)	veicināt aktīvu iekļautību ar mērķi sekmēt vienlīdzīgas iespējas un aktīvu līdzdalību un uzlabot piemērotību darba tirgum			1 3 8	"Book start" (tulk. "Grāmatu sākums") (Beļģija, Nīderlande)
(viii)	sekmēt trešo valstu valstspiederīgo un sociāli atstumto kopienu, piemēram, romu, sociālekonomisko integrāciju	(2) Kopējie iznākuma rādītāji vienībām: – atbalstīto publisko pārvalžu vai publisko pakalpojumu projektu skaits valsts, reģionālā vai vietējā līmenī, – atbalstīto mikrouzņēmumu, mazo un vidējo uzņēmumu skaits (t. sk. kooperatīvie uzņēmumi un sociālās ekonomikas uzņēmumi)		1 8 10	FEAD projekti (Nīderlande) "Publiskais rakstītājs" (Francija)
(ix)	uzlabot vienlīdzīgu un savlaicīgu piekļuvi kvalitatīviem, ilgtspējīgiem un cenu ziņā pieejamiem pakalpojumiem, modernizēt sociālās aizsardzības sistēmas, t. sk. veicināt sociālās aizsardzības pieejamību, uzlabot veselības aprūpes sistēmu un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu pieejamību, rezultativitāti un noturību			4 10	Daudzi izglītības, apmācības un mūžizglītības projekti visā Eiropā (kas jāaskaņo arī ar Erasmus+)

(x)	veicināt nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu, arī vistrūcīgāko personu un bērnu, sociālo integrāciju			1	"Publiskais rakstītājs"
(xi)	mazināt materiālo nenodrošinātību, piešķirot pārtiku un minimālo materiālo palīdzību vistrūcīgākajām personām, t. sk. izmantojot papildpasākumus				

6.5. ESIF 5. mērķis – ERAF: Eiropa, kas tuvāka tās iedzīvotājiem

Ir divi konkrētie mērķi, kas saistīti ar ESIF 5. mērķa īstenošanu: pirmais ir saistīts ar pilsētu attīstību, otrs – ar lauku un piekrastes reģioniem to integrētajos sociālajos, ekonomiskajos un vides aspektos. Tomēr tiek piemērots tikai viens rādītājs: iedzīvotāji, uz kuriem attiecas integrētas pilsētu attīstības stratēģijas.

ESIF 5. mērķis: ERAF – IAM konspektīvā tabula

Konkrētais mērķis	Izlaide	Rezultāti	IAM	Bibliotēku projekti
(i) veicināt integrētu sociālo, ekonomisko un vides attīstību, kultūras mantojumu un drošību pilsētu teritorijās	PKI 21 – Iedzīvotāji, kurus aptver integrētas pilsētattīstības stratēģijas		2 11 14 15 16	"Agrolib-Ja" (Serbijas Republika) "Biblionet" (Rumānija) Kultūras mantojuma bibliotēku projekti daudzās valstīs (Bulgārija–Rumānija, Bulgārija–Turcija, valstis, kas robežojas ar Adrijas jūru) Bibliotēku kampaņas, kas veicina bioloģisko daudzveidību uz sauszemes un ūdenī Bibliotēkas, kas veicina demokrātisku līdzdalību

7. EBLIDA loma Eiropas Dienaskārtībā 2030 un ESIF, kas attiecas uz bibliotēku projektiem

Kopš 2019. gada EBLIDA integrē visus sava stratēģiskā plāna virzienus Dienaskārtības 2030 īstenošanai Eiropas bibliotēkās. EBLIDA uzdevumi šajā kontekstā ir šādi:

- palielināt informētību par Eiropas ceļu uz ilgtspējīgu attīstību,
- atbalstīt Eiropas bibliotēkas ANO IAM sasniegšanā,
- salīdzināt uz IAM orientētus bibliotēku rādītājus un Eiropas Savienības ilgtspējības rādītājus,
- palīdzēt bibliotēkām izmantot un saskaņot to mērķus ar Eiropas Savienības programmām, kas paredzētas IAM īstenošanai Eiropā.

Ir trīs jomas, kurās EBLIDA var lietderīgi atbalstīt bibliotēkas: a) bibliotēku interešu pārstāvniecība, b) pētniecība un izpēte, c) konsultācijas un apmācība.

Bibliotēku interešu pārstāvniecība nenozīmē tikai klātbūtni Eiropas institūcijās, uzsverot bibliotēku nozīmīguma pierādīšanu sabiedrībai. Lobēšana ir svarīgs pārstāvniecības aspekts, taču Eiropa ir daudz lielāka par institūcijām, kas ierobežotas Briseles reģiona perimetrā. Pārstāvniecība jāveic trīs līmeņos: Eiropas, valsts un vietējā līmenī. 2019. gadā bibliotēku interešu pārstāvniecība Eiropas līmenī tika veikta sadarbībā ar organizāciju *PL2030 (Public Libraries 2030, tulk. "Publiskās bibliotēkas 2030")*. *PL2030* ir uzsākusi plašu pārstāvniecības darbu, jo īpaši Eiropas Parlamentā. *PL2030* organizētajā interaktīvajā izstādē "Generation Code" tiek demonstrēti labākie novatoriskie digitālie eksponāti no publiskajām bibliotēkām visā Eiropas Savienībā. Daudzi Eiropas Parlamenta deputāti apmeklēja izstādi un gūst dziļāku izpratni par to, ko dara bibliotēkas un kā nākotnes tehnoloģijas mijiedarbojas ar bibliotēkām Eiropā.¹⁴² EBLIDA rosina savu biedru piedalīšanos izstādē, ja viņiem ir iespēja pārstāvēt bibliotēku intereses sarunās ar Eiropas Parlamenta deputātiem. Vēl produktīvāka var būt IAM pārstāvniecība horizontālā līmenī sadarbībā ar bibliotēku asociācijām un EBLIDA biedriem. Horizontālā pārstāvniecība ietver bibliotēku administratoru vai citu ar bibliotēkām saistītu administratoru nodrošināšanu ar informāciju par IAM politiku Eiropas līmenī un ar to saistītajiem rādītājiem. Tā ietver arī ilgtspējīgas pārvaldības kultūras izplatīšanu saistībā ar valsts un vietējo politiku. Pārstāvniecība "no apakšas" ir tikpat svarīga kā lobēšana Eiropas līmenī.

Pētniecība un izpēte. 2019. gada oktobrī tika atvērts EBLIDA IAM Eiropas nams¹⁴³, lai sniegtu pakalpojumus EBLIDA kopienai, izmantojot instrumentus, pētījumu un izpētes datus, kā arī mācību pasākumus. EBLIDA Eiropas namu atbalsta EBLIDA darba grupa *ELSA (European Libraries and Sustainability Assessment, tulk. Eiropas bibliotēkas un ilgtspējīgas attīstības novērtējums)*, kuras mērķis ir izveidot metodiku bibliotēku snieguma novērtēšanai sociālajā un ekonomiskajā jomā, kā arī pārstāvēt bibliotēku intereses Eiropas līmenī, novērtējot bibliotēku ietekmi uz sabiedrību kopumā.

Līdz šim vissvarīgākais IAM Eiropas nama veikums ir EBLIDA Matrica – visaptverošs instrumentu kopums, kurā aprakstīti visi mērķi un programmas:

- a) Eiropas Savienības programmas ilgtspējīgai attīstībai, kas attiecas uz bibliotēkām;
- b) *Eurostat* rādītāji un ar tiem saistītās tendences attiecībā uz katru mērķi;
- c) pašreizējā bibliotēku politika Eiropā, kas veicina ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu;
- d) bibliotēku rādītāji (tapšanas stadijā).

EBLIDA Matrica darbojas bibliotēku nozarē, bet to var arī veiksmīgi izmantot citas kultūras iestādes, piemēram, muzeji un arhīvi. To var izmantot trīs veidos:

¹⁴² <https://publiclibraries2030.eu/projects/generation-code>

¹⁴³ <http://www.eblida.org/activities/the-eblida-sdg-european-house.html>

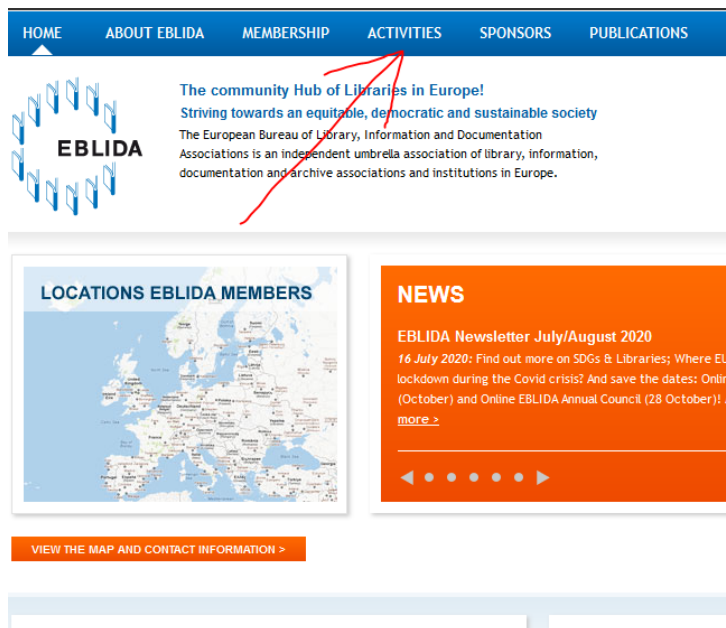
- a) kā kompasu: lai integrētu bibliotēku politiku plašākā ilgtspējīgas politikas ietvarā, kas aprakstīts Eiropas programmās un politikās, ieskaitot ESIF; bibliotēkas var saskaņot savu politiku ar to, ko izstrādājuši citi dalībnieki, kas arī īsteno IAM; partnerība ar ievērojamiem Eiropas Savienības dalībniekiem palīdz bibliotēkām izklūt no izolācijas; izmantojot Eiropas Savienības datubāzes, atrast partnerus un efektīvi strādāt savu kopienu labā;
- b) kā kalkulatoru: lai novērtētu, kā bibliotēkas darbība atbilst IAM rādītājiem; uz IAM vērstu bibliotēku projektu ietekme ir atšķirīga atkarībā no tā, vai tie sastāv no atsevišķiem pasākumiem, vai ir ilgtermiņa politika, kas saistīta ar vietējām kopienām; to izvērtēšana, izmantojot *Eurostat* rādītājus vai īpašus bibliotēku rādītājus, nodrošina objektīvu vērtēšanas pamatu un ieliek ar IAM saistītās bibliotēku darbības pareizajā sociālekonomiskajā kontekstā;
- c) kā reklāmkarogu: lai palielinātu bibliotēkas atpazīstamību un parādītu, kā atsevišķa bibliotēka vai bibliotēku sistēma var palīdzēt glābt planētu un padarīt cilvēkus laimīgākus; ja bibliotēkas sadarbojas ar ārējiem partneriem, tās panāk pilnīgu integrāciju prasmīgos un bieži vien uzlabotos tīklos; *EBLIDA* Matricas 1. sadaļā uzskaitītas attiecīgās Eiropas Savienības programmas, kurās bibliotēkas var atrast piemērotas partnerības IAM sasniegšanai, tāpēc *EBLIDA* Matrica ir arī bibliotēku finansēšanas iespēju saraksts.

Konsultācijas un apmācība. Pamatojoties uz *EBLIDA* izstrādāto dokumentāciju un pētījumiem, 2020. gadā tika organizēta apmācība un konsultācijas. Pirmais šāds pasākums bija Eiropas Zinātnisko bibliotēku asociācijas (*LIBER*) un *EBLIDA* vebinārs par amatierzinātni.

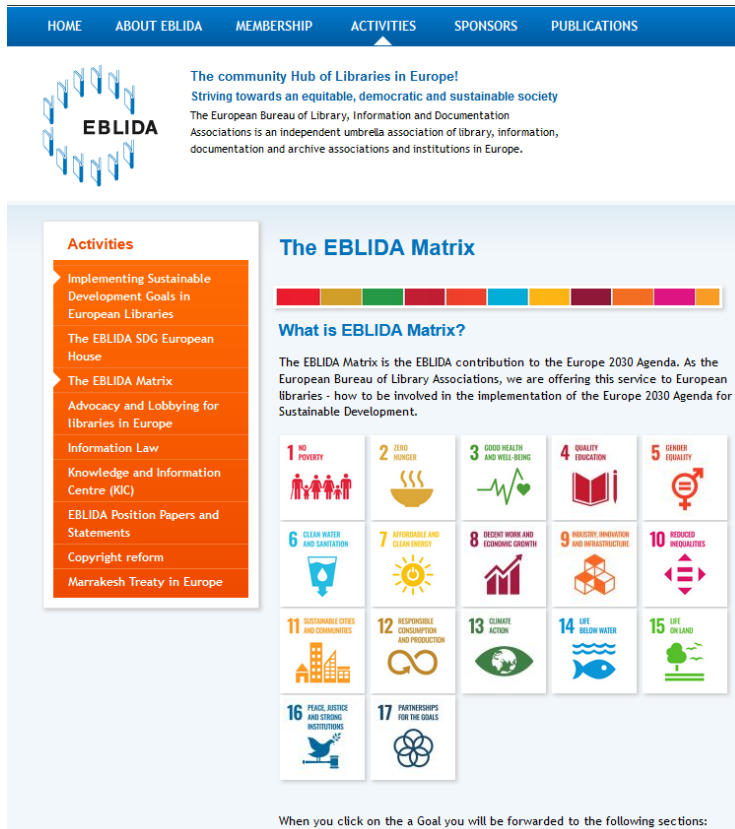
ESIF pieļauj "lielas" investīcijas bibliotēku jomā; līdz šim bibliotēkas tās izmantojušas mēreni. *EBLIDA* sekretariāts vēlas sadarbībā ar saviem biedriem strādāt pie IAM projektu īstenošanas bibliotēkās un ar to saistītā finansējuma. *EBLIDA* biedriem tiks piedāvātas individuālas konsultācijas par ESIF izmantošanu Eiropas bibliotēkās. Konsultācijas ietvers ieteikumus, kā izmantot *EBLIDA* Matricu, un sniegs ieteikumus un risinājumus par iespējamiem projektiem un stratēģijām ESIF ietvaros.

1. pielikums. EBLIDA Matrica: kā to izmantot uz IAM orientētai bibliotēku politikai un ESIF

1. solis. EBLIDA tīmekļvietnē noklikšķiniet uz augšējās sadaļas "Activities":

2. solis: noklikšķiniet uz jūs interesējošā IAM:

2. pielikums. Uz IAM orientēta bibliotēku politika dažās Eiropas valstīs (izlase)

Dienaskārtības 2030 īstenošanā interesants piemērs ir **Bulgārija**, it īpaši attiecībā uz šī ziņojuma darbības jomu un mērķi. Svarīgu lomu te ir spēlējis "Fonds Globālās bibliotēkas – Bulgārija", kas ir projektu vadītājs dažos uz IAM orientētos bibliotēku projektos un bibliotēkām nodrošina izpratnes veicināšanas pasākumus un zināšanas. Viens no Bulgārijas projektiem, kas vērsts uz IAM, ir "Digitālās prasmes MVU (maziem un vidējiem uzņēmumiem) Bulgārijā" – izglītības projekts, kurā Plovdivas, Smoļnas un Stara Zagoras rajonu reģionālās bibliotēkas kļūst par trešo vietu un piedāvā vienlīdzīgu piekļuvi informācijai un komunikācijai, mūžizglītībai, sadarbībai ar MVU darbiniekiem un viņu ģimenēm. Šī projekta atpazīstamību uzlabo divi aspekti. Pirmkārt, bibliotēkas strādā sadarbībā ar Bulgārijas Mazo un vidējo uzņēmumu savienību; otrkārt, projektu finansē Eiropas Sociālais fonds 2014.–2020. gadam, kas ir viens no Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem.¹⁴⁴

Interesantu iniciatīvu uzņēmās Javorovas reģionālā bibliotēka ar projektu "Zeme ir tīrāka, mēs esam labāk informēti": tajā 3D printeris ir pieejams ikvienam skolēnam kā balva par nodotu plastmasas pudeli.¹⁴⁵ Bibliotēkas *Zachary Kniazheski* īstenotais projekts "Savvaļas dzīvnieki ap mums: kā tos iepazīt un aizsargāt" ir vērsts uz to, lai cilvēki apzinātos apkārt esošo savvaļas dabu, un tā mērķauditorija ir skolēni, skolotāji, vecāki un sabiedrība kopumā, lai radītu izpratni par ieguvumiem, ko dod dzīvošana kopā ar mūsu savvaļas draugiem.¹⁴⁶ Atmiņas un zināšanu e-portāls ir veltīts Eiropas vēsturei un zinātnei; *Tech Lib* piedāvā Mini tehnoloģiju centru Vratsas reģionālajā bibliotēkā *Hristo Botev* – bērni un pusaudži gūst iespēju piedzīvot jauno tehnoloģiju brīnumus.¹⁴⁷

Global Libraries – Bulgaria Foundation, GLBF (tulk. "Fonds Globālās bibliotēkas – Bulgārija") ir partneris projektā "Iegūsti patiesus faktus! Medijpratība visiem" – Eiropas Komisijas līdzfinansētā programmā, kas nodrošina medijpratības apmācību skolēniem un jauniešiem no sociāli un ekonomiski nelabvēlīgas vides, kā arī viņu vecākiem un vecvecākiem. *GLBF* īsteno arī projektu "E-prasmes e-iekļaušanai", kura galvenais mērķis ir izstrādāt datorpratības apmācību programmu neaizsargātām grupām un atvieglot viņu piekļuvi darba tirgum. Šis projekts tiek īstenots sadarbībā ar 5 citām organizācijām no Ziemeļīrijas, Spānijas, Itālijas un Rumānijas, to finansē Eiropas *Erasmus+* programma.¹⁴⁸

Igaunija ir publicējusi vairākus valsts mēroga stratēģiskos dokumentus (izstrādes stadijā). Viens no tiem ir Nacionālā ilgtspējīgas attīstības stratēģija "Ilgtspējīga Igaunija 21".¹⁴⁹ Šī stratēģija tiek īstenota, izmantojot dažādas nozaru stratēģijas un attīstības plānus (viens no tiem ir "Igaunija 2035"). Sastādot katras nozares attīstības plānu, vienmēr jāņem vērā stratēģiskie plāni valsts konkurētspējas attīstībai un ilgtspējīgai attīstībai. Otrs dokuments ir "Kultūra 2030", ar kuru tiek gatavota uz ilgtspējīgas attīstības mērķiem balstīta valsts stratēģija, kas veltīta Igaunijas kultūras telpas vitalitātei, cilvēku labklājības izaugsmei, sociāli saliedētai sabiedrība un ekoloģiskajam līdzsvaram, un bibliotēkas ir aktīvi veicinājušas šī dokumenta tapšanu.¹⁵⁰

¹⁴⁴ <http://www.glibulgaria.bg/en/digisme>

¹⁴⁵ <http://3d-burglib.org/bg>

¹⁴⁶ <http://green.libsz.org>

¹⁴⁷ Attiecīgi <http://libsilistra.bg/index.php/2018-06-19-13-26-56> un <https://libvratsa.org/tiyneydzhari-testvat-novi-technologichi-chudesa>

¹⁴⁸ Attiecīgi <http://www.glibulgaria.bg/bg/node/35265> un <http://www.glibulgaria.bg/bg/node/31318>

¹⁴⁹ <https://www.riigikantselei.ee/en/sustainable-development>

¹⁵⁰ <https://www.kul.ee/et/kultuur2030>

Četras organizācijas – *Enssib (École nationale supérieure des sciences de l'information et des bibliothèques*, tulk. Nacionālā informācijas un bibliotēku zinātņu skola), *Cfibd (Comité français international pour les bibliothèques et la documentation*, tulk. Francijas Starptautiskā bibliotēku un dokumentācijas komiteja), *BPI (Bibliothèque Publique d'Information*, tulk. Publiskās informācijas bibliotēka) un *ABF (Association des bibliothécaires de France*, tulk. Francijas bibliotekāru asociācija) – ir izveidojušas darba grupu, kas atbild par ANO Dienaskārtības 2030 pārraudzību **Francijas** bibliotēkās. Šīs četras organizācijas aktīvi piedalās bibliotēku mobilizēšanā IAM jomā, un ir izveidojušas kopīgu tīmekļvietni, kur bibliotēku pieredze tiek uzskaitīta datubāzē un kur tiek paziņots par jaunām aktivitātēm.

Francijas bibliotēkas un dokumentācijas centri jau 2020. gadā sāka īstenot programmu 2030. gadam. Francijas bibliotēku tīmekļvietnes *Agenda 2030* sadaļā *Témoignages* (tulk. "Atsauksmes") ir uzskaitīti ne mazāk kā 300–350 projekti, kas īsteno IAM visu Francijas reģionu bibliotēkās (ieskaitot attālākos reģionus). Šī informācija skaidri parāda, cik aizrautīgi Francijas bibliotēkās tikusi pieņemta Dienaskārtība 2030.¹⁵¹ Koncentrējoties uz zaļajām bibliotēkām, ekonomiskiem un sociāliem pasākumiem un līdzdalību vietējās attīstības stratēģijās, tīmekļvietnē uzskaitītie bibliotēku projekti attiecas uz 3 IAM pīlāriem un lielākā vai mazākā mērā aptver visus 17 IAM. Nesen darba grupas organizētās aktivitātes ietvēra Francijas bibliotēku mobilizācijas dienu 2019. gada jūnijā (kurā piedalījās aptuveni 1600 bibliotēkas) un vēl vienu mobilizācijas dienu 2019. gada 25. septembrī.

Vācijā ir senas zaļo bibliotēku tradīcijas, kas aizsākās jau 20. gadsimtā 70. gados ar pirmajiem mēģinājumiem saistīt bibliotēku arhitektūru ar krājumiem. Šī tradīcija lielā mērā atbilst ANO IAM Rio+ vides pīlāram. Lai īstenotu ANO IAM sociālos un ekonomiskos pīlārus (ko radīja Tūkstošgades attīstības mērķi), zaļo bibliotēku darbības joma šķita pārāk šaura, tāpēc lielāka uzmanība tika pievērsta sociālajiem un ekonomiskajiem jautājumiem. Līdz ar to zaļās bibliotēkas koncepcija kļuva par tīklu, kurā tika īstenoti sociāla rakstura projekti; zaļo bibliotēku platforma nodrošina plašu viedokļu un labās prakses apmaiņu.¹⁵²

Vācijas konstitūcijas federālais raksturs neļauj centralizēti uzraudzīt uz IAM orientētu bibliotēku projektu īstenošanu; bibliotēku iesaistīšanās IAM notiek pilsētu līmenī. Nozīmīgu lomu spēlēja Vācijas Bibliotēku asociāciju savienība, kas, koncentrējoties uz IAM, 2016. gadā izstrādāja nostājas dokumentu, kurā pa mērķiem norādītas iespējamās projektu ievirzes.¹⁵³ Ar aktīvu Vācijas Bibliotēku asociāciju savienības līdzdalību notiek šādi projekti: *Treffpunkt Deutsch* (tulk. "Tikšanās vieta – Vācija"), kas ir sadarbības projekts starp bibliotēku un imigrantu kopienu, lai nodrošinātu piekļuvi valodu apmācībai un izglītības resursiem; to īsteno Heilbronnas pilsētas bibliotēka un tas atbilst gan 4., gan 5. IAM.¹⁵⁴ Cits projekts – *Ernte Deine Stadt* (tulk. "Raža tavā pilsētā") – skaidri ilustrē progresīvāko zaļās bibliotēkas koncepciju, bibliotēkai *Stadtbibliothek Bad Oldesloe* kļūstot par pilsētdārzu un pārveidojot bibliotēkas telpas par ilgtspējai veltītu pārdomu un radošuma telpām (atbilstoši 4., 11., 12., 15., 17. IAM).¹⁵⁵

IAM ieviešana **Latvijas** bibliotēkās ir Latvijas Nacionālās bibliotēkas un Latvijas Bibliotekāru biedrības sadarbības rezultāts. Latvija ir izstrādājusi unikālu un vērienīgu pieeju Dienaskārtībai 2030, kas paredz bibliotēku iekļaušanu valsts IAM plānos visos līmeņos. Piemēram, Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam – lielākais valsts budžeta investīciju plāns Latvijas attīstībai un dzīves kvalitātes uzlabošanai – ietver arī bibliotēkas kā svarīgu kultūras un izglītības attīstības koncepcijas daļu. Tādējādi sagaidāms, ka Latvijas bibliotēkas varēs gūt labumu no ESIF 2021.–2027. gadā.¹⁵⁶

¹⁵¹ <https://airtable.com/shr7YkW20CqgiOhP1/tbl4WuWfB7hdaw1UY/viwNef7J9TNh6gEZE?blocks=hide>

¹⁵² <https://it-it.facebook.com/pg/NetzwerkGrueneBibliothek/about>

¹⁵³ https://www.bibliotheksverband.de/fileadmin/user_upload/DBV/positionen/2016_07_31_Stellungnahme_Nachhaltigkeit_endg.pdf

¹⁵⁴ <https://www.biblio2030.de/treffpunkt-deutsch-stadtbibliothek-heilbronn>

¹⁵⁵ https://www.bibliotheksverband.de/fileadmin/user_upload/Landesverbaende/Hessen/Bibliothekstage/Ernte_deine_Stadt_Wetzlar_180430.pdf

¹⁵⁶ <https://www.pkc.gov.lv/lv/attistibas-planosana-latvija/nacionalais-attistibas-plans/nap2027>

Latvijas Bibliotekāru biedrība ir iekļauta nacionālajā IAM Starpnozarū koalīcijā. Starpnozarū koalīciju ir izveidojusi "Latvijas platforma attīstības sadarbībai" (LAPAS) – Latvijas NVO apvienība, kas strādā ar pilsoniskās sabiedrības stiprināšanu Latvijā un veic saskaņotu darbu visās nozarēs un struktūrās, lai īstenotu IAM, ietverot gan plānošanas dokumentus un ikdienas darbības, gan novērtējumu un ziņojumus par rezultātiem.¹⁵⁷ Starpnozarū koalīcijas ietvaros plānots bibliotēku ieguldījumu IAM īstenošanā iekļaut Saeimas ilgtspējīgas attīstības komisijas darba kārtībā, kā arī kartēšanas procesā, kur IAM tiek aplūkoti politikas plānošanas dokumentu un darbības rādītāju sasniegšanas uzraudzības kontekstā.¹⁵⁸ Latvijas Bibliotekāru biedrība, Latvijas Nacionālā bibliotēka un UNESCO Latvijas Nacionālā komisija ir organizējušas virkni semināru par IAM, lai radītu izpratni par IAM visu Latvijas reģionu bibliotēkās.¹⁵⁹ Šīs vērēnīgās stratēģijas mērķis ir panākt, lai Latvijas bibliotēkas kļūtu "organiski" funkcionālas IAM īstenošanai Latvijā.

Luksemburgā ilgtspējīgas attīstības mērķi tiek īstenoti, pateicoties "Luksemburgas fondam" (*Fondation de Luxembourg*), kas ļauj tā paspārnē izveidot arī citus fondus un sadala finansējumu no dažādiem ziedotājiem šādās jomās: veselība un zinātne, nabadzības mazināšana un sociālā kohēzija, vispārējā izglītība, bioloģiskā daudzveidība un klimata pārmaiņas. Viens no "Luksemburgas fonda" projektiem, piemēram, bija bibliobusa iegāde, lai apkarotu analfabētismu Kambodžā (kas atbilst 4., 10. un 17. IAM).

2017. gadā **Spānijas** Bibliotēku sadarbības padome (*Consejo de Cooperación Bibliotecaria, CCB*), t. sk. pārstāvji no autonomajiem apgabaliem (*Comunidades autónomas*), Kultūras ministrijas un *FESABID*, izveidoja darba grupu, kas ir atbildīga par Spānijas bibliotēku politikas izstrādi atbilstoši Dienaskārtībai 2030. Pirmie soļi ietvēra sadarbību ar Spānijas augsto komisāru Dienaskārtībai 2030 un informācijas pasākumu organizēšanu dažādos apgabalos. Tika izvēlēta labākā prakse, īpašu uzmanību pievēršot: a) bibliotēku sociālajai funkcijai un b) tādu datu vākšanai, kas var atbalstīt IAM ieviešanu Spānijas bibliotēkās.¹⁶⁰

Pirmā situāciju izpēte reģionos parādīja, cik nevienmērīga bijusi bibliotēku dalība Dienaskārtībā 2030. *CCB* konstatēja, ka IAM īstenošana notikusi dažādos veidos saskaņā ar katra Spānijas autonomā apgabala vispārējo politiku. Piemēram, Larjohas un Kastīlijas-Leonas apgabalos galvenā uzmanība tika pievērsta bibliotēku mantojumam un izpratnei par ilgtspējīgu attīstību (atbilstoši 11.4. un 4.7. IAM), Navarras apgabalā – informācijas pieejamībai (16.10. IAM), bet Katalonijas, Kastīlijas-Lamančas un Kastīlijas-Leonas apgabali, kā arī Higuēruelas un Salamankas pilsētas koncentrējās uz 10. IAM, "nevienlīdzības mazināšana". Citviet, savukārt, bija šādas ievirzes: Hueskā pievērsās digitālajai pratībai (4. IAM), "Sieviešu-rakstnieču diena" aicināja uz dzimumu līdztiesību (5. IAM); Lakoruņas pašvaldības bibliotēkas mērķis bija zaļā bibliotēka (15. IAM); Santžoanas de Vilatorradas bibliotēka ar iniciatīvu "Gluži kā mājās" (*Como en casa*) īstenoja 16.10. IAM.

Barselonas provinces padome izmantoja visaptverošāku pieeju savai bibliotēku sistēmai. Tika secināts, ka Spānijas bibliotēkas ir aktīvi iesaistījušās Dienaskārtībā 2030, taču tās ir rīkojušās spontāni un nekoordinēti, panākot mazu ietekmi stratēģiskā līmenī. Turklāt bibliotēku IAM projekti nav tikuši novērtēti, un ir maz informācijas par to, kā tie varētu atbilst ANO rādītājiem. *CCB* aicinājums "Datus, datus, datus!" bija ļoti pamatots. Līdz ar to tika radīta precīzāka un plašāka stratēģija, lai aptvertu vāji koordinētās iniciatīvas un sniegtu iespēju veikt precīzākus mērījumus.

¹⁵⁷ <https://lapas.lv/lv/globalie-merki/iam-koalicija>

¹⁵⁸ <https://www.pkc.gov.lv/lv/valsts-attistibas-planosana/ano-ilgtspejigas-attistibas-merki/iam-kartejums>

¹⁵⁹ <http://www.bibliotekari.lv/?p=7752>

¹⁶⁰ Darba grupa ir publicējusi divus ziņojumus par darbībām, kas veiktas 2017. un 2018. gadā.

https://www.ccbiblio.es/wp-content/uploads/GE-Biblioteca-y-Agenda-2030_-Informe2017-1.pdf un

https://www.ccbiblio.es/wp-content/uploads/GE-Biblioteca-y-Agenda-2030-informe_2018.pdf, un *la Propuesta de Estrategia nacional* https://www.ccbiblio.es/wp-content/uploads/propuesta_estrategia_Bcas-y-Agenda-2030_02.19_rev2.pdf

Šī CCB izstrādātā stratēģija¹⁶¹ noteica piecas stratēģiskās attīstības jomas.

1. Palielināt bibliotēku redzamību un ieguldījumu personības attīstībā, sociālajā labklājībā un ilgtspējīgā attīstībā. Tika atzīts, ka bibliotēku attīstībai svarīgākie ir šie seši IAM: 3. (laba veselība un labklājība), 4. (kvalitatīva izglītība), 5. (dzimumu līdztiesība), 8. (cienīgs darbs un ekonomiskā izaugsme), 10. (mazināta nevienlīdzība), 11. (ilgtspējīgas pilsētas un kopienas) un 16. (miers, taisnīgums, laba pārvaldība).
2. Nodrošināt piekļuvi informācijai, kultūrai un zināšanām visiem. Izmantojot bibliotēku kartēšanu un rādītājus, CCB vēlējas piedāvāt risinājumu problēmai, kas saistīta ar Spānijas bibliotēku sistēmas nevienmērīgo attīstību un atbilstošas ziņošanas sistēmas trūkumu.
3. Izstrādāt, plānot un sniegt jaunus pakalpojumus, ņemot vērā Dienaskārtības 2030 perspektīvu attiecībā uz bibliotēku attīstību, krājumiem, uzziņu materiāliem un pakalpojumu organizāciju.
4. No jauna modelēt, radīt un izmantot datus, lai pienācīgi novērtētu uz IAM orientētus bibliotēku projektus, izmantojot precīzākus un atkārtoti izmantojamus datus. Ietekmes pētījumos būtu jāanalizē bibliotēku projektu ietekme uz sabiedrību, institūcijām un indivīdiem.

Kā vispārējās stratēģijas blakusproduktu CCB 2020. gadā Spānijas bibliotēkās uzsāka divas plašas programmas, lai īstenotu Dienaskārtību 2030. Pirmā ir orientēta uz lauku apvidiem un vēlas veicināt piekļuvi lasīšanai un informācijai, vietējo atmiņu saglabāšanu un popularizēšanu digitālajā vidē.¹⁶² Otrā paredz visu Spānijas bibliotēku sistēmu izmantot kā institucionālu mehānismu, lai sasniegtu 5. IAM, "dzimumu līdztiesība". Tādā veidā bibliotēku rezultātus var apkopot un rādītājus atkārtoti izvērtēt un saskaņot gan ar ANO IAM, gan Eurostat rādītājiem. Šis priekšlikums ir daļa no trešā CCB stratēģiskā plāna 2019.–2023. gadam¹⁶³ un ietver 5 darbības, kuru mērķis ir:

1. lietotāji un sabiedrība kopumā – bibliotēkas pakalpojumu centrā izvirzīt pilsoniskumu, dzimumu perspektīva tiek piemērota attiecībā uz krājumu, darbības plānošanu un pakalpojumu organizēšanu;
2. profesionāli un aprikojums – bibliotēku kartēšanai būtu jāveicina atkārtota profesionālo profilu definēšana un apmācības shēmu izstrāde;
3. bibliotēku redzamība – dzimumu perspektīva tiek izmantota pakalpojumu dizainā, bibliotēkas pievienotās vērtības izplatīšanā un aliansēs, kas izveidotas ar trešo sektoru;
4. digitālais pilsoniskums – izmantojot atklātās piekļuves avotus, labāku piekļuvi informācijai un resursiem, kā arī bibliotēkas kultūras mantojumam kā kopējam labumam;
5. labāka CCB darbība koordinācijas centra un ietekmes struktūras uzdevumu pildīšanā.

Šo stratēģiju, ko izstrādājusi CCB, autonomie apgabali ir pieņēmuši kā visaptverošu ietvaru. Tagad viņiem stratēģija ir jāpārvērš politikā un politika – darbībā.

Visbeidzot, runājot par Spānijas politiku attiecībā uz Dienaskārtību 2030, jāpiemin arī bibliotēku plāni, kas izveidoti Madridē un Barselonā. Madrides pilsētas plānā ir paredzētas dažādas asis, kas aptver vairākus IAM (bet jo īpaši 1., 4., 9., 10., 11., 16.) – ir paredzēti rakstpratības semināri cilvēkiem, kas dzīvo zem nabadzības sliekšņa, un citi pasākumi, kas saistīti ar inovācijām attiecībā uz imigrantiem, kā arī ar jaunajām tehnoloģijām un demokrātisko attīstību.¹⁶⁴ Līdzīgi tam Barcelonas bibliotēku tīkls pievērsies 4.4., 4.5., 5.5., 8.3., 8.9., 16.6., 16.7. un 16.10. IAM kā galvenajiem stratēģiskās attīstības virzieniem.¹⁶⁵

¹⁶¹ https://www.ccbiblio.es/wp-content/uploads/propuesta_estrategia_Bcas-y-Agenda-2030_02.19_rev2.pdf

¹⁶² <https://www.ccbiblio.es/grupos-de-trabajo/estrategicos/plan-atencion-mundo-rural>

¹⁶³ <https://www.ccbiblio.es/wp-content/uploads/III-Plan-Estrat%C3%A9gico-CCB-def.pdf>

¹⁶⁴ Madrides pilsētas bibliotēkas un Dienaskārtība 2030.

<https://bibliotecas.madrid.es/portales/bibliotecas/es/Noticias/Manual-para-trabajar-la-Agenda-2030-de-Desarrollo-Sostenible-en-las-bibliotecas-municipales/?vgnnextfmt=default&vgnnextoid=f09b8a0a1c1e8610VgnVCM1000001d4a900aRCRD&vgnnextchannel=165a0b6eb5cb3510VgnVCM1000008a4a900aRCRD>

¹⁶⁵ Barcelonas reģiona bibliotēkas un Dienaskārtība 2030.

<https://www.diba.cat/documents/16060163/189231108/La+Red+de+Bibliotecas+Municipales+con+los+Objetivos+de+Desarrollo+Sostenible/14837cfa-1019-476a-94b7-293cbdac0c9e>